



## Acerca de este libro

Esta es una copia digital de un libro que, durante generaciones, se ha conservado en las estanterías de una biblioteca, hasta que Google ha decidido escanearlo como parte de un proyecto que pretende que sea posible descubrir en línea libros de todo el mundo.

Ha sobrevivido tantos años como para que los derechos de autor hayan expirado y el libro pase a ser de dominio público. El que un libro sea de dominio público significa que nunca ha estado protegido por derechos de autor, o bien que el período legal de estos derechos ya ha expirado. Es posible que una misma obra sea de dominio público en unos países y, sin embargo, no lo sea en otros. Los libros de dominio público son nuestras puertas hacia el pasado, suponen un patrimonio histórico, cultural y de conocimientos que, a menudo, resulta difícil de descubrir.

Todas las anotaciones, marcas y otras señales en los márgenes que estén presentes en el volumen original aparecerán también en este archivo como testimonio del largo viaje que el libro ha recorrido desde el editor hasta la biblioteca y, finalmente, hasta usted.

## Normas de uso

Google se enorgullece de poder colaborar con distintas bibliotecas para digitalizar los materiales de dominio público a fin de hacerlos accesibles a todo el mundo. Los libros de dominio público son patrimonio de todos, nosotros somos sus humildes guardianes. No obstante, se trata de un trabajo caro. Por este motivo, y para poder ofrecer este recurso, hemos tomado medidas para evitar que se produzca un abuso por parte de terceros con fines comerciales, y hemos incluido restricciones técnicas sobre las solicitudes automatizadas.

Asimismo, le pedimos que:

- + *Haga un uso exclusivamente no comercial de estos archivos* Hemos diseñado la Búsqueda de libros de Google para el uso de particulares; como tal, le pedimos que utilice estos archivos con fines personales, y no comerciales.
- + *No envíe solicitudes automatizadas* Por favor, no envíe solicitudes automatizadas de ningún tipo al sistema de Google. Si está llevando a cabo una investigación sobre traducción automática, reconocimiento óptico de caracteres u otros campos para los que resulte útil disfrutar de acceso a una gran cantidad de texto, por favor, envíenos un mensaje. Fomentamos el uso de materiales de dominio público con estos propósitos y seguro que podremos ayudarle.
- + *Conserve la atribución* La filigrana de Google que verá en todos los archivos es fundamental para informar a los usuarios sobre este proyecto y ayudarles a encontrar materiales adicionales en la Búsqueda de libros de Google. Por favor, no la elimine.
- + *Manténgase siempre dentro de la legalidad* Sea cual sea el uso que haga de estos materiales, recuerde que es responsable de asegurarse de que todo lo que hace es legal. No dé por sentado que, por el hecho de que una obra se considere de dominio público para los usuarios de los Estados Unidos, lo será también para los usuarios de otros países. La legislación sobre derechos de autor varía de un país a otro, y no podemos facilitar información sobre si está permitido un uso específico de algún libro. Por favor, no suponga que la aparición de un libro en nuestro programa significa que se puede utilizar de igual manera en todo el mundo. La responsabilidad ante la infracción de los derechos de autor puede ser muy grave.

## Acerca de la Búsqueda de libros de Google

El objetivo de Google consiste en organizar información procedente de todo el mundo y hacerla accesible y útil de forma universal. El programa de Búsqueda de libros de Google ayuda a los lectores a descubrir los libros de todo el mundo a la vez que ayuda a autores y editores a llegar a nuevas audiencias. Podrá realizar búsquedas en el texto completo de este libro en la web, en la página <http://books.google.com>

MICH. HENR. GRIBNERI

I C T I.

POTENTISS. POLON. REC. A CONSILIIS  
AVLAE ATQVE IVSTITIAE ET ANTECESSORIS  
PRIMARII ETC. IN ACADEMIA LIPSIENSI  
ANTEA VERO IN VITEMBERGENSI PROF  
PVBLCI ET COLLEGIOR. IVRIDICOR  
ASSESSORIS

PRINCIPIA  
IVRISPRVDENTIAE  
PRIVATAE

AVDITORIBVS OLIM VITEMBERGENSIBVS  
TRADITA

N V N C V E R O  
POST FATA DIVI AVTORIS  
ACCVRANTE

CHRISTIANO HANACCIO D  
IN ACADEMIA VITEMBERG. INSTITVT. P. P  
CVRIAE PROVINC. SCABINATVS ATQVE  
ORD. ICTOR. ASSESSORE

IN VSVM ACADEMICVM SVORVMQVE AVDITORVM  
PVBLCI IVRIS FACTA



V I T E M B E R G A E

IMPENSIS ET LITERIS SCHLOMACHIANI  
C I O I C C X X X V I







# BENEVOLO LECTORI

S. D. P.

CHRIST. HANACCIUS, D.



Clarissimum est b. GRIBNERI nomen, inter primi quoque ordinis Ictos, quos aetas uidit nostra. Quod scripsit ille publice, quod dixit, in scholis suis et eruditorum circulis, quod, in ipsis rerum argumentis, maximique momenti negotiis publicis, administrauit, omnia praeclare gessit, limatumque in illis ac politum probauit iudicium subactumque ingenium.

) (

Cum



P R A E F A T I O

Cum his literarum etiam con-  
iunxit elegantiam, atque omnis do-  
ctrinae copiam, sine omni tamen o-  
stentatione uanoque gloriolae studio.  
Inclaruit uero initio, hic in primis  
Vitembergae, ubi spartam suam aca-  
demicam egregie ornans, in omni  
Iurisprudentiae parte, principia, uul-  
garibus meliora, tradere auditoribus  
studuit, uel emendando autores,  
quos sibi sumpserat explicandos,  
uel suo Marte integras adornando  
institutiones. Huius generis opera  
feliciter effecit, ut *principia* nunc ha-  
beamus et *Iurisprudentiae naturalis*,  
et *Processus iudicarij*, satis accurata,  
quae communem hucdum obtinue-  
runt applausum, in academiis. Sed  
neque praesens hoc opusculum post-  
humum, quod istis, si non omnino  
par, certe tamen secundum, at-  
que b. autore haud indignum, ab ae-  
quis artis nostrae magistris, iudicabi-  
tur, publico usui inuidendum est.

Hoc

Hoc ipse Autor *Principia Iuris prudentiae privatae* inscripsit, idemque olim, eo quidem tempore, quo in academia nostra Institutionum erat Prof. Publ. ex instituto elaboratum, auditoribus suis in calamus dedit, publici uero iuris postea non fecit. Mox enim, ex academia nostra, in Aulam uocatus regiam, in paullo grauioribus negotiis publicis enucleandis, diu multumque sudauit, nec deinceps, Lipsiae, Iuris primarius, Institutiones, siue priuati iuris elementa, docuit, neque a negotiis atque laboribus ita uacasse creditur, ut istius pensi Vitembergensis, quod ipsi iam dudum, multisque ante annis, exciderat, recordaretur, imo nec ipse depositum hoc, ab auditoribus Vitembergensibus unquam repetiturus uidebatur. Verum ego, inter depositarios illos, equidem non dicam, primus, neque tamen, ultimus, de thesauro hoc Gribneriano, qui

P R A E F A T I O

hucdum latuit, ope trium exemplarium, unius in primis, ex autographo auctoris descripti, exponendo, iure meritoque nunc tandem cogito. Eadem enim, in hac academia, iurisprudentiae privatae principia docendi, clementissime mihi, demandata est prouincia, qua olim B. quoque GRIBNERVS, apud nos, summa cum laude, functus est, eandemque emendatrici sua manu ac industria, singulariter excoluit. Quare et tanti praëceptoris insistere uestigiis, et eodem in futuris, quas publicum mihi munus designat, *praelectionibus*, perpetuo uti duce, eo libentius constitui, quo magis persuasum habeo, meliorem atque, ad tradenda iurisprudentiae romano-germanicae elementa, aptiorem haud reperiri. Etenim accuratam iuris romani theoriam ad forum germanicum applicat, uulgares sententias probe examinat, ipsumque ius it-

stinia-

stinianeum, ex iure cum uniuersali, tum publico Imperii, emendat, rerumque, ad fundamenta iurisprudentiae priuatae pertinentium, optimo delectu, superflua pariter, atque popularem oscitantiam, cauet, pro iudicii ingeniique sui acumine, complurima admodum singularia argumenta pertractat, quae, apud alios autores, uix inuenies, legum atque autorum apparatu superfedet partim, ut leguleiis succenseat, partim, ut melioris notae doctores habeant, quod, ex diuitiis suis, apponant, si uel hinc inde, quod ad rem ipsam, otium forsan ipsis fecisse auctor, uel res id poscere, uideatur. Mirifice porro placent eiusdem definitiones, atque singulae rerum capitulumque pertractationes. Siue enim exquisitiorem earum rationem, siue perspicuitatem, siue breuitatem, consideres, praestantissima sunt omnia, nihil tamen artificii nihilque operae

P R A E F A T I O

prae se ferunt. Trinis istis uirtutibus compendii cuiusdam constare bonitatem pariter, atque absolui, saepius audiui ex ore diui autoris, quem et ipsum his legibus suam, in concinendis iurisprudentiae priuatae institutionibus, astrinxisse operam, res loquitur ipsa. Sed censuram reliquam, uel, si mauis, commendationem, Tibi, BENEVOLE LECTOR, merito relinquo, cum decenti tamen rogatione, ut Gribnerianis meritis ac manibus porro faueas, meumque institutum aequi bonique consulas, de cetero quoque nonnullos, qui humano more irreperunt, typographicos errores, post indicem annotatos, \* benigne corrigere haud graueris. Vale. Dabam Vitembergae, die III. ante Calend. Maii,

CIO IO CCXLVI.

\* p. 230. §. VIII. lin. 5. legatur: eademque non obfignata.



CON-

# CONSPECTVS OPERIS

## PROLEGOMENA

*de iure et iurisprudentia in genere, p. 3.*

## LIBER I

DE

### I V R E P E R S O N A R V M

*Tit. I. de statu hominum, in primis, de liberis et seruis, p. 13.*

- II. de iure ciuitatis, nec non de patria potestate, p. 19.

- III. de sponsalibus, p. 25.

- IV. de nuptiis, p. 30.

- V. de legitimacionibus, p. 41.

- VI. de adoptionibus, p. 44.

- VII. de capitibus deminutionibus et modis, quibus patria potestas soluitur, p. 48.

- VIII. de tutela et cura.

*Sect. 1. de tutela in genere et tutoribus testamentariis legitimis ac datiuis, p. 53.*

- 2. qui dari possunt tutores et de excusationibus tutorum, p. 59.

- 3. de confirmatione et satisfactione tutorum, p. 62.

- 4. de auctoritate et administratione tutorum, p. 64.

- 5. quibus modis tutela finiatur, p. 69.

## LIBER II

DE

### I V R E R E R V M

*Tit. I. de rerum diuisione, p. 72.*

- II. de iure rerum et diuisione iuris in re et ad rem, p. 78.

- III. de dominio et modis acquirendi rerum dominium, p. 80.

- IV. de usucapione, p. 99.

- V. de donationibus, p. 104.

- VI. de iure, quod domino in re sua, ui dominii competit, p. 114.

- VII. de possessione, p. 122.

- VIII. de hypotheca, p. 125.

- IX. de seruitute, p. 128.

- X. de iure hereditario, in primis de successione ex pacto, p. 143.

- XI. de testamentis in primis solemnibus, p. 145.

- XII. de testamento minus solemnibus, p. 149.

Tit.

*Tit. XIII. de heredibus instituentis ac de heredum qualitate et differentia, p. 151.*

- *XIV. de substitutionibus, p. 156.*

- *XV. de exheredatione liberorum et de inofficioso testamento, p. 159.*

- *XVI. de testamento rupto, irrito et destituito, p. 167.*

- *XVII. de codicillis et clausula codicillari, p. 171.*

- *XVIII. de legatis et fideicommissis tam uniuersalibus, quam particularibus, p. 174.*

- *XIX. de successione ab intestato, p. 186.*

- *XX. de acquisitione et omissione hereditatis, p. 202.*

### LIBER III

#### DE IURE AD REM

*Tit. I. de obligatione, p. 205.*

- *II. de pactis et contractibus, p. 209.*

- *III. de his, quae omnibus contract. sunt communia, p. 215.*

- *IV. de mutuo, Scto macedoniano et contractu chirographario, p. 222.*

- *V. de commodato, deposito et pignore, p. 228.*

- *VI. de fideiussione, p. 233.*

- *VII. de uerborum obligatione, p. 236.*

- *VIII. de emptione uenditione, p. 239.*

- *IX. de locatione conductione, p. 241.*

- *X. de emphyteusi, p. 244.*

- *XI. de societatibus, p. 246.*

- *XII. de mandato, p. 248.*

- *XIII. de obligationibus, quae quasi ex contractu oriuntur, p. 252.*

### LIBER IV

#### DE DELICTIS

*Tit. I. de delictis in genere, p. 254.*

- *II. de furto, p. 256.*

- *III. de rapina, p. 259.*

- *IV. de lege Aquilia, p. 260.*

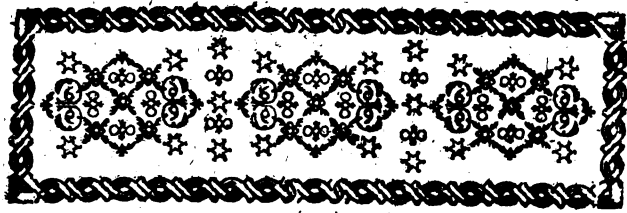
- *V. de iniuria, p. 262.*

- *VI. de quasi delictis, noxa et pauperie, p. 265.*

- *VII. de extraordinariis delictis, p. 267.*

- *VIII. de publicis delictis, p. 269.*

PRIN.



**PRINCIPIORVM**  
**IVRISPRVDENTIAE**  
**PRIVATAE**  
**PROLEGOMENA**  
**DE**  
**IVRE ET IVRISPRVDENTIA**  
**IN GENERE.**

- |  |  |
|--|--|
| <p>§. I. <i>Ius in genere.</i></p> <p>§. II. <i>Quotuplex?</i></p> <p>§. III. <i>Divinum quotuplex?</i></p> <p>§. IIII. <i>Vniuersale.</i></p> <p>§. V. <i>Naturae.</i></p> <p>§. VI. <i>Postiuium vniuersale.</i></p> <p>§. VII. <i>Particulare.</i></p> <p>§. VIII. <i>Vsus eius forensis et in iurisprudentia legislatoria.</i></p> <p>§. VIII. <i>Ius humanum et gentium.</i></p> <p>§. X. <i>Humanum pro reipublicae statu diuersum.</i></p> <p>§. XI. <i>In antiquo Imperio Romano.</i></p> <p>§. XII. <i>Leges Germaniae.</i></p> <p>§. XIII. <i>Domesticae, vel exoticae.</i></p> <p>§. XIII. <i>Domesticae quotuplices?</i></p> <p>§. XV. <i>Ius Saxonicae, cuius Interpres Dux Saxoniae.</i></p> <p>§. XVI. <i>LL. domesticae vniuersales, exoticae tantum pringtae.</i></p> | <p>§. XVII. <i>Tripltes.</i></p> <p>§. XVIII. <i>Ius Longobardicum, Canonicum, Iustinianicum.</i></p> <p>§. XVIII. <i>Vnde iurisprudentia Romano-Germanica.</i></p> <p>§. XX. <i>Naeni iuris Iustiniani.</i></p> <p>§. XXI. <i>Dubii iuris causae.</i></p> <p>§. XXII. <i>De consuetudine.</i></p> <p>§. XXIII. <i>Quis iustus et iniustus.</i></p> <p>§. XXIII. <i>Iustitia et iusta actio.</i></p> <p>§. XXV. <i>Iustitia quotuplex?</i></p> <p>§. XXVI. <i>Interpretatio.</i></p> <p>§. XXVII. <i>Eiusdem regulae.</i></p> <p>§. XXVIII. <i>Declaratoria.</i></p> <p>§. XXVIII. <i>Authentica.</i></p> <p>§. XXX. <i>Vsualis.</i></p> <p>§. XXXI. <i>Cui methodus Iustinianea seruanda?</i></p> |
|--|--|

§. I.

**I**us est voluntas superioris, inferiores, ex quo iis rite promulgata est, ad obsequium obligans.



## §. II.

Omne Ius aut *diuinum* est, aut *humanum*.

## §. III.

Diuinum est vel *uniuersale*, uel *particulare*.

## §. IV.

*Uniuersale* est Dei uoluntas, omnibus hominibus declarata, omnesque ad obsequium obligans. Diuiditur in *Naturale* et *Positiuum*.

## §. V.

Voluntas Dei, quae per rationem omnibus innotescit, *lex naturae* dicitur, quae, praeter *ius naturae*, stricte sic dictum, comprehendit *ius publicum uniuersale*, *ius gentium* et *ius priuatum*, seu *ciuile uniuersale*.

## §. VI.

Per *ius diuinum positiuum* intelligo uoluntatem Dei, quae ex ratione cognosci nequit, sed, per reuellationem, omnibus tamen, promulgata est, omnesque aequè obligat, diuidi possunt, quae huc pertinent, leges, in *perpetuas* et *temporarias*.

## §. VII.

*Particulare diuinum* omne positiuum est, omne etiam temporale et continet leges  
diui-

diuinas, populo Iudaico datas, quae uel *ecclesiasticae* sunt, uel *ciuiles*; illae partim in specie tales, partim typicae fuerunt, hae uel ad ius publicum, uel ad ius priuatum, pertinebant.

## §. VIII.

Ex quo de usu earum constare potest, nimirum *typicae* ne seruari quidem amplius possunt, *publicae* et *ecclesiasticae* nostris rebus publicis et sacris non conueniunt, *priuatae*, quae sedulo a diuinis posituius uniuersalibus distinguendae sunt, non obstringunt nos quidem, usum tamen praestant insignem, in iure priuato et in iurisprudencia, quam uocant, legislatoria. Sed unde cognoscimus, quae-nam leges ex priuatis ciuilibus uniuersales sint? in dubio omnes particulares puto, nisi constet, Deum uoluisse, eas ad omnes pertinere. Cuius uoluntatis coniecturae uariae sunt, non aequae tamen omnes expeditae, de quibus plenius, in *principiis Iurisprudenciae uniuersalis positui.*

## §. VIII.

*Ius humanum* cuiuscunque reipublicae legislator constituit. Idque *ciuile* alias dicitur, h. e. ius cuiuscunque ciuitatis.

*Gentium ergo ius*, quod omne diuinum est, minus recte ad humanum ius refertur.

## §. X.

Caeterum ius hoc, pro diuersitate rerum publ. varias recipit appellationes. In democratiis conduntur *plebiscita*, in aristocratiis *SCta*, *magistratum edicta*, in monarchicis imperiis *constitutiones* principum, in mixtis rebus publicis, uariae legum occurrunt formae.

## §. XI.

Hinc in Imperio Romano, cum urbem tenerent reges, leges latae sunt, quae *regiae* appellantur, intercedente tamen senatus auctoritate. His sublatis, cum, inter populare et optimatum imperium, res publica fluctuaret, leges mox et *SCta*, *edicta praetorum et aedilium et scita plebis*, tandem, ubi summa potestas ad unum transit, is solus edixit, rescripsit, decreuit. Quamuis initio imperatores, cum nondum satis firmatum uideretur imperium, populo quoque aliquas et magis senatui, in iure sanciendo, partes reliquerint.

## §. XII.

§. XII.

Germania nostra rerum publicarum plurium systema constituit, inde leges, quibus utitur, aliae *uniuersales* sunt, quae, in uniuerso systemate, inter Ordines, et in Imperii iudiciis, aliae *particulares*, quae in singulis rebus publicis, obtinent.

§. XIII.

Vtraeque uel *domesticae* sunt, uel *exoticae*, quas receptas uocant. Hae enim quoque, in singulorum principum territorii, iuris particularis rationem habent et, a quibuscunque olim et quocunque modo conditae fuerint, tanquam *principum constitutiones*, seruantur.

§. XIV.

*Domesticae*, eademque *particulares*, in singulis territoriis aliae habentur. Olim tamen, cum uniuersa Germania in quatuor prouincias, seu ducatus, diuideretur, iure quoque quadruplici usa est, *boiico* (baiuuariorum) *sueuico* (alemanico) *francico* (salico) et *saxonico*.

§. XV.

Hoc et in terris Vandaliae et Venedorum auctoritatem obtinuit, quamuis negare nolim,

nolim, in illis quoque uiguisse ius *flauium*  
 Interpres, iudex et legislator fuit dux Sa-  
 xoniae, qui in pluribus palatiis ius reddi-  
 dit. Reliquias illarum legum *speculum sa-*  
*xonicum*, *weicbildum* et *ius feudale saxo-*  
*nicum* exhibent.

#### §. XVI.

*Vniuersales domesticae* uel ad ius publi-  
 cum regni, uel ad causas priuatas Ordinum,  
 pertinent, sed *exoticae* omnes, quae qui-  
 dem in uniuerso Imperio obtinent, non  
 nisi priuati iuris rationem habent.

#### §. XVII.

Tria uero potissimum iura Germania  
 usu recepit, *longobardicum*, *canonicum* et  
*iustinianicum*.

#### §. XVIII.

*Longobardicum* non nisi in causis feudali-  
 bus, *canonicum*, in causis ecclesiasticis et  
 quibusdam aliis, *iustinianicum*, in hono-  
 rem ac memoriam Imperii Romani, ma-  
 xima ex parte, reluctantibus tamen olim  
 Imperii Ordinibus, et usu magis initio,  
 quam expressa confirmatione, ita, ut ne  
 tempus quidem, quo primum inualuerit,  
 satis certum expeditumque sit.

#### § XVIII.

## §. XVIII.

Ex his tam uariis, tamque diuersis legum farraginibus oritur illa, quae uulgo *romano-germanica* dicitur *iurisprudentia*, parum sibi, si uerum fateri uelimus, constans, et maximam partem dubia atque incerta, ut in primis, quoties ius patrium antiquum a romano, et canonicum ab utroque discrepat, utrum, praeter altero, prauealere debeat, ex solo fere usu, h. e. ab arbitrio ius dicentium, sit repetendum.

## §. XX.

Auget difficultatem insignis legum obscuritas, innumerae controuersiae ac frequentes antinomiae, quae in iure iustiniiano in primis occurrunt, quod sibi ipsi passim et contradicit, et derogat, ut pandectis institutiones, utrisque codex, et huic etiam nouellae.

## §. XXI.

Nec minus legum cultores distrahunt uaria *statuta ciuitatum* tam meditarum, quam immediatarum, tum *consuetudines*, quae uulgo ius non scriptum (rectius tacitum, non expressum) dicuntur. Quamuis, si ex principiis iuris uniuersalis rem aestimes, non nisi in popularibus imperiis

consuetudo ius facere possit, et *observantiae* ac *praeiudicia* saepius huc referuntur, quae nullo modo vim iuris habere debebant.

## §. XXII.

Iuxta doctrinam romanorum, *consuetudo* inducitur per actus frequentes, i. e. non duos, sed plures, et lapsum temporis, arbitrio iudicis definiendum. Prisci glossatores longum tempus, i. e. decem annos requirebant, qui error adhuc apud Saxones ius facit, ubi non nisi per 30 annos, 6. septem. et 3. dies, *consuetudo* inualescit.

## §. XXIII.

Qui leges sequitur, et observat, *iustus*, qui eas interpretatur, *iuris peritus*, audit.

## §. XXIV.

*Iustitia* enim obsequium legum est, et actio, legibus conveniens, *iusta* appellatur.

## §. XXV.

Hinc alia *iustitia interna* est, alia *externa*, siue *civilis*, quae vero vulgo de *iustitia uniuersali* et *particulari*, *distributiva* et *commutativa*, traduntur, nec usum habent, nec rigidiores censuras sustinent.

## §. XXVI.

## ET IVRISPRVDENTIA IN GENERE II

### §. XXVI.

*Interpretatio* sensum legum eruit, easque ad factum applicat. Requirit notitiam legum et iudicium. Regulae, quas vulgo afferunt, hermeneuticae, pleraeque officium suum perdunt, et inanes sunt.

### §. XXVII.

Legem tamen aequam, et, quae ad ius diuinum proxime accedit, *extendere*, subtilem contra et quodam modo iniquam *restringere*, fas est. Quae, de *favorabilibus* et *odiosis* causis, de legibus *correctoriis* et *poenalibus*, vulgo traduntur, aut dubia sunt, aut ex regulis fluunt.

### §. XXVIII.

In primis uoluntas principis respicienda est, cuius enixa declaratio amplio-rem interpretationem non postulat.

### §. XXVIII.

*Authentica* autem, quae ab ipso legislatore fit, ad nullas regulas adstricta est, imo noua lex potius, quam interpretatio legis, dici meretur, unde ad causas praeteritas non facile, et praecipue, si poenas capitales sanciat, uix unquam extendi potest.

### §. XXX.

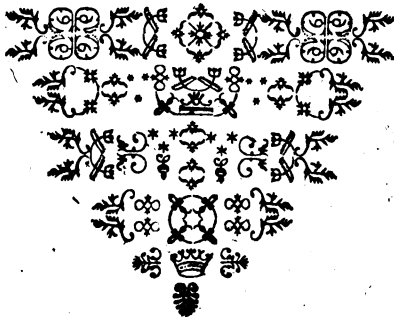


## §. XXX.

*Vsualis*, quam vulgo addunt, interpretatio, nec authentica est, nec doctrinalis, sed errores pragmaticorum et obseruantiae hoc pallio teguntur. Itaque, eius nunquam rationem habendam, puto.

## §. XXXI.

Ceterum iurisprudentia quaelibet uaria ratione quin tradi possit, ambigendum non est. Nos, dum *principia iuris privati* exponere animus est, sequemur potissimum methodum iustinianeam, non, quod optima ea quidem sit, sed, quod tritissima. Itaque agemus primum, *de iure personarum*, deinde *de iure rerum*, postea *de iure ad rem*, ac denique *de delictis*.





L I B E R I  
DE  
I V R E P E R S O N A R V M  
T I T . I  
DE  
S T A T V H O M I N V M  
I N P R I M I S  
DE  
L I B E R I S E T S E R V I S

- |  |   |
|--|---|
| <p>§ I. Status quid et quotuplex?<br/>         § II. Naturalis.<br/>         § III. Isque a sexu.<br/>         § IIII. A natiuitate.<br/>         § V. Huius tempus legitimum.<br/>         § VI. Ab aetate.<br/>         § VII. Iure Romano triplex est.<br/>         § VIII. Libertas.<br/>         § VIII. Ingenuus.<br/>         § X. Seruitus.<br/>         § XI. Omnis ex pacto.<br/>         § XII. De manumissione.<br/>         § XIII. Ius manumissorum.</p> | <p>§ XIII. Ius patronatus.<br/>         § XV. Fautor libertatis.<br/>         § XVI. Manumissio prohibita.<br/>         § XVII. Hodie non dantur serui iuris Romani.<br/>         § XVIII. A barbaris capti domi manent ingenui.<br/>         § XIX. De captis barbaris.<br/>         § XX. De hominibus propriis.<br/>         § XXI. Illorum dimissio.<br/>         § XXII. Nostrates conductitii sunt ingenui.</p> |
|--|---|

§. I.

**P**er *statum* intelligimus conditionem hominum. Duplex autem eorum status est, alius *naturalis*, alius *praeternaturalis*, seu *aduentitius*.

§. II.

Natura omnes aequales sunt. Nemo ergo natura aut seruus est, aut dominus, nemo imperans, nemo subditus, sed illae omnes

omnes conditiones praeternaturales sunt,  
et ex conuentione oriuntur.

## §. III.

Non defunt tamen naturalia hominum  
discrimina. Nam, ratione *sexus*, homines  
uel *masculi* sunt, uel *foeminae*. His plura  
beneficia legislatores dederunt, ab officiis  
tamen publicis et dignitatibus eas exclu-  
dentes. *Hermaphroditi* ad *sexum*, qui in  
ipsis praevalet, referuntur.

## §. IIII.

Inuita *natiuitatis*, alii *nati* sunt, alii  
*nascituri*. *Nascituri* iure nostro pro iam  
natis habentur, quando id ipsis utile est.  
Patri itaque, qui a tutela se excusare cupit,  
non profunt.

## §. V.

*Natiuitatis* tempus legitimum est ini-  
tium septimi mensis usque ad initium un-  
decimi mensis. Qui ante septimum men-  
sem nascuntur, eos pater pro suis agno-  
scere non tenetur, nisi anticipauerit con-  
cubitum, quo casu liberi legitimi quidem  
habentur, sed parentes carcere coercen-  
tur. Post initium mensis undecimi nati  
illegitimi habentur.

## §. VI.

## §. VI.

Intuitu aetatis, jure nostro, alii *infantes* sunt, alii *infantiae proximi*, alii *proximi pubertati*, alii *puberes*, iique uel plene, uel minus plene tales, utrique minores dicuntur, donec legitimam aetatem consequantur.

## §. VII.

Romani ICri triplicem statum constituunt, *libertatis, ciuitatis et familiae*. Inde triplex caput et tres capitis deminutiones, inde seruus caput non habere dicitur, cum nec libertatis, nec ciuitatis, nec familiae iure fruatur.

## §. VIII.

*Libertas* est status naturalis, uel cuius quis sui iuris et nullius domino subiectus est. Aliter TRIBONIANVS, in §. 1. I. de iur. pers.

## §. VIII.

Qui a parentibus nascitur liberis, nec seruitutem unquam subiit, *ingenuus* dicitur, qualis etiam censetur, qui ex matre libera uel susceptus, uel gestatus, uel editus est.

## §. X.

## §. X.

*Seruitus* est status praeternaturalis, fetu aduentitius, ui cuius quis alterius dominio subiicitur.

## §. XI.

Ergo omnis seruitus ex pacto est, eoque uel tacito, uel expresso. Expressum intercedit, si quis se uendat in seruitutem, quod olim XX. annis maioribus licebat. Tacitum in captiuis et ex ancilla natis, quamuis hoc gentium iuri non conueniat, sed tantum legibus romanis, aliorumque populorum, sit inductum.

## §. XII.

Per manumissionem seruitus dissoluitur, libertas redditur. Variis ea modis apud romanos fiebat, solennioribus aliis, aliis minus solennibus. Vulgo, alios gentium iuris, alios ciuilibus esse, sed minus accurate, docent.

## §. XIII.

*Manumissi*, iure nouellarum, ius ciuitatis romanae omnes consequentur, ingenuis aequales, excepto iure patronatus.

## §. XIII.

## §. XIII.

Hoc manumittenti competebat, cui reuerentiam et operas libertus praestabat, huic ius tutelae et successionis etiam competebat. Ingratum libertum in seruitutem etiam reuocare fas erat.

## §. XV.

Tantus uero libertatis fauor erat, ut et ubicunque et quodocunque manumissio fieri posset, et ex falsa causa manumissus libertatem retineret, et, quot quis ex seruis uellet, et inter uiuos, et ultima uoluntate, dimittere ualeret.

## §. XVI.

In fraudem creditorum tamen manumittere non licebat, nec inter uiuos regulariter ei, qui decimum octauum annum nondum attingerat.

## §. XVII.

Haec ita apud Quirites obtinebant. *Hodie* nec pacto quis in seruitutem se alteri tradere potest, nec, inter christianos, captiuitate, aut natiuitate, seruitus constituitur.

## §. XVIII.

Ipsi christiani, etiam a barbaris capti, licet in seruili conditione sint, a christianis

*Gruberi Princ. iur. prin.*

B.

tamen

tamen pro liberis habentur, et iuribus ingenuorum absentes quoque fruuntur.

## §. XVIII.

Quos a barbaris bello capimus, seruorum numero, retorsionis iure, habemus, qui, licet ad nostra sacra accedant, inuitis tamen dominis libertatem non consequuntur.

## §. XX.

Multum a seruis romanis *homines proprii* differunt, qui, licet, in quibusdam iuris articulis, pro seruis habeantur, in plerisque tamen liberorum hominum beneficiis gaudent.

## §. XXI.

Dimitti ab omnibus queunt, quibus alienandi ius competit, nec, quae in manumissionibus adhibebantur, ut intercedant solennitates, necesse est.

## §. XXII.

Illis autem, quorum operas mercede conducimus, omni modo libertas competit, ut non minus ingenui sint, quam domini, quibus eas locarunt.





T I T V L V S I I  
DE  
IVRE CIVITATIS ET FAMILIAE  
N E C N O N  
DE  
P A T R I A P O T E S T A T E

§. I. *Ius civitatis Romanae.*

§. II. *Ius civitatis Germanicae, ciues Imperii quotuplices?*

§. III. *Quis peregrinus?*

§. IIII. *De iure albinagii.*

§. V. *De bannitis.*

§. VI. *De statu familiae.*

§. VII. *Patria potestas.*

§. VIII. *An romana hodie sublata?*

§. VIII. *Patria potestas hodierna.*

§. X. *De filiisfamilias.*

§. XI. *De familia, agnatis et cognatis.*

§. XII. *Triplici modo acquiratur potestas patria.*

§. I.

**I**nsigne apud Romanos fuit ius civium, quod Antoninus omnibus subditis Imperii commune esse uoluit. Hoc enim carebant peregrini, qui nec iustas nuptias contrahebant, nec potestatem patriam, quoad effectus civiles, consequebantur, neque testamenti factionem habebant, aliis quoque commodis civium romanorum destituti.

§. II.

In imperio nostro duplex ius civitatis occurrit, *uniuersale et particulare*. Vi illius, quis in Imperio, vi huius, in prouincia, pro ciue habetur. *Imperii ciues alii immediati sunt, alii mediati*. Prouinciarum ciues iure civitatis in uniuerso Imperio, tan-

B 2

quam



quam mediati ciues, gaudent, in suis terris aliquando, prae extraneis, commodis gaudent. Ab utroque iure ius ciuitatis, quo quis inter municipes urbis recipitur, multum distat.

§. III.

Qui utroque iure destituitur, *peregrinus* est, et subditus quidem, non tamen ciuis est. Quamuis hodie peregrini plerisque iuribus, quae Romani iis negabant, aequae gaudeant.

§. IIII.

Quibusdam in regnis *albinagii* ius receptum est, quod aduersus illorum subditos retorquemus, ut huius iuris, peregrini neque succedere cuiquam, neque testari, sed nec immobilia possunt acquirere, neque ad honores aspirare, nisi indigenatus ius obtinuerint, quod *naturalisationem* uocant.

§. V.

Qui uero in bannum, aut Imperii, aut prouinciae, declarati sunt, deteriori longe, quam peregrini, conditione censentur, relegatorum aliam esse rationem, infra obseruabimus.

§. VI.

Nunc ad statum *familiae* pergimus. *Familiam*

miliam constituunt uir et uxor, parentes et liberi, dominus et serui. De his *tit. praec.* dictum est. Coniugii in *tit. de nupt.* rationem habebimus. Hoc loco parentum et liberorum iura trademus.

## §. VII.

*Patria potestas* alia *naturalis* est, alia *ciuili*. Naturalis utrique parentum communis est, iisque dat ius, actiones liberorum, ad utilitatem ipsorum et societatis humanae, dirigendi, pro diuersa aetatis ratione, diuersos gradus suscipit, usum fructum in bonis liberorum et ceteros effectus iuris romani non complectitur. De hac in iurisprudencia uniuersali agitur. Hoc loco id tantum admonendum est, potestatem, quae principibus etiam nostri Imperii, in liberos, competit, iuris illius limitibus circumscriptum uideri.

## §. VIII.

*Potestas ciuili* romana hodie non sublata est, immutata tamen non parum, post collisas cum illo iure leges germanorum. Ita patri ad huc usus fructus competit, in bonis filii aduentitii, (extra Saxoniam tamen Electoralem passim etiam matri, post patris mortem, uindicant, a. Land: R.

*L. l. a. 11. conf. HARPR. de usufructu statuario materno, et FVCHS. in diff. de iure matrum, diuerso a iure patrum,)* et potestas ei, usque ad annos pubertatis substituendi, ita nec hodie filiifam. ius suitatis negandum uideretur, nec beneficium S<sup>C</sup>i Maced. sed nec testamenti factionem eis germanorum mores indulgent.

§. VIII.

Contra potestas patria hodie non obstat, quominus parentes cum liberis ualide contrahant. Tutorem dandi ius matri cum patre commune est, cuius consensus etiam in nuptiis non minus requiritur, nec ius aut castigandi, aut uindicandi liberos, ad potestatem patriam pertinet, cum utrumque matri etiam competat, quamuis cum iis, qui, quoad uindicationem liberorum, partes patris potiores esse, censent, contendere nolim. Multo minus huc referri debent iura, quae etiam apud Romanos patri et matri fuerunt communia, ut ius heredem liberis et liberorum nomine, per quasi pupillarem, quam uocant, substitutionem, scribendi.

§. X.

Liberi, qui in potestate sunt, *filiifamil.* uel *filiaefamil.* dicuntur, quae appellatio etiam

etiam nepotes comprehendit, qui et ipsi apud Romanos non raro in aui potestate nascebantur, quod apud nos rarius contingit. Nimirum, si filii, qui nuptias contrahunt, minores sint, aut oeconomiam non instituunt, nec a patre fuerint emancipati. Ceteri liberi, qui potestati non subsunt, filii uel filiae dicuntur, ut liberi emancipati, et, in relatione ad matrem, omnes. Hi etiam patrefamil. dicuntur, cum omnes, qui filiifamil. non sunt, pro patribusfamil. habeantur.

## §. XI.

Latius uero *familiae* uox patet, quoties omnes, qui ex eodem patrefamil. descendunt, complectitur, licet in suas iterum familias discesserint. Hi uel *cognati* sunt, uel *agnati*, agnati in primis ad eandem familiam pertinere censentur. Sunt uero agnati, qui ab eodem patre per filios, eorumque descendentes masculos, nati sunt, unde idem nomen, eademque insignia retinent. *Cognati* aut a matre nobis iuncti sunt, aut a patre quidem, sed intercedente persona feminini sexus, non per masculos solos, nisi ex his aliquis ius agnationis perdidit.

## §. XII.

Haec de iure ciuitatis et familiae dixisse sufficiant, nisi quod hoc addendum uideatur, patriam potestatem constitui per generationem, ex iustis nuptiis, quae sola est naturalis potestatis huius causa. Sed leges fictioni hic locum reliquerunt, et modo, nuptias intercessisse, modo, iustas eas fuisse, fingunt. Inde triplex modus acquirendi patriam potestatem, per nuptias, legitimationem et adoptionem. Itaque de nuptiis nobis primo loco agendum est, sed, quia nuptias praecedunt sponsalia, nos quoque haec praemittimus.



TITV-

TITVLVS III  
DE  
SPONSALIBVS

- |  |   |
|--|---|
| <p>§. I. <i>Sponsalia.</i><br/>                 §. II. <i>An testes necessarii?</i><br/>                 §. III. <i>Parentum consensu opus est.</i><br/>                 §. IIII. <i>De clandestinis.</i><br/>                 §. V. <i>Qui sponsalia contrahunt, uel non.</i><br/>                 §. VI. <i>Distinctio sponsaliorum de praesenti et futuro, inutilis est.</i><br/>                 §. VII. <i>An possint iniri sub conditione?</i></p> | <p>§. VIII. <i>An praeferuntur parvis posterioribus?</i><br/>                 §. VIIII. <i>De conditionis renuntiatione.</i><br/>                 §. X. <i>De binis sponsaliis.</i><br/>                 §. XI. <i>Qualis actio ex sponsalibus?</i><br/>                 §. XII. <i>Mutua uoluntate sponsalia tolli non possunt.</i><br/>                 §. XIII. <i>Exceptiones contra sponsalia.</i></p> |
|--|---|

§. I.

**P**er *sponsalia* intelligimus pactum, seu conuentionem, qua masculus cum femina, in matrimonium ineundum, consentiunt.

§. II.

Dixi pactum, ergo solo consensu constituuntur sponsalia, sed ius canonicum, ut testium solennitas huic conuentioni accedat, requirit, quod sequitur ius Saxon. quoties paciscentium parentes uel deficiunt, uel non sunt praesentes.

§. III.

Sed nec pactum hoc ualet, nisi parentum consensus accedat, patris et matris, et huius non modo, si pater deficiat, sed et, illo superstate, (ulteriorum ascendentium

non, nisi pater et mater deficiant) ita, ut ista, si, consentiente licet patre, ex iusta causa, dissentiat, matrimonium quidem non ubique impedire possit, ius tamen habeat, liberos ab hereditate sua excludendi. Contra, si iusta causa dissensus deficiat, patris non minus, quam matris consensum supplet iudex ecclesiasticus, quo ipso exheredandi ius parentibus ademptum censetur.

## §. IIII.

Illae ergo sponsalia, quae sine parentum consensu, aut, si illi deficiant, sine testibus, contracta sunt, *clandestina* dicuntur. Super his ergo iuramentum deferri non potest, ne quidem, si concubitu sint confirmata, super publicis autem potest, quod iure Sax. El. immutatum esse non videtur.

## §. V.

Qui pacisci possunt, illi etiam recte sponsalia contrahunt. Excipiuntur tamen ii, qui matrimonium inire prohibentur, unde et impuberum sponsalia inualida sunt, nisi, puberes facti, in eadem voluntate persistant.

## §. VI.

## §. VI.

Vulgo sponsalia haec ad ea, quae de futuro sunt, referunt, sed uerius est, per sponsalia *de praesenti*, iure Can. consensum matrimonialem intelligi, adeoque distinctionem in sponsalia, *de praesenti et futuro*, nullius esse usus.

## §. VII.

Vti aliis conuentionibus, ita etiam huic conditio accedere potest, quae si *impossibilis* scilicet, sponsalia sunt nullius momenti, cum seria uoluntas contrahentium deficiat, quicquid in contrarium nitatur pontifex, in *c. f. X. de condit. apposit. Possibilis* conditio obligationem suspendit, quae, ea deficiente, expirat, existente autem, plenissimum robur acquirit.

## §. VIII.

Hinc conditionata sponsalia priora praeferuntur puris posterioribus. Vulgo contra sentiunt, et sponsalia impuberum ac tractatus sponsalicios cum sponsalibus, sub conditione initis, confundunt.

## §. VIII.

Si sponsalia ab una parte simpliciter, ab altera sub conditione, contracta sunt, pars, cuius fauorem respicit, ei renunciare potest.



test. Immo tacite remissa censetur conditio per copulam siue sacerdotalem, siue carnalem.

## §. X.

In hoc quoque naturam aliorum contractuum sponsalia sequuntur, quod prior sponsus posteriori praeferatur, et bina sponsalia, sub poena infamiae, contrahere prohibitum sit. Si tamen ad posteriora hierologia ecclesiastica, aut concubitus, accesserit, usu plerorumque locorum, posteriora, in primis, si posterior sponsus doli particeps non fuerit, praeferuntur.

## §. XI.

Ex hoc pacto non minus, quam ex aliis, actio oritur, quae coram iudice ecclesiastico instituenda est, cum huic causarum illarum cognitionem principes etiam protestantes sponte reliquerint. Possuntque personae, quae, sine iusta causa, matrimonium consummare detrectant, ad copulam sacerdotalem compelli, in primis, si concubitus accesserit, ad publica sponsalia. Quamvis dissuadere soleant matrimonium, quod uel una pars omni modo auersatur, quam aliis poenis fatius est, ob uiolatum pactum, coerceri.

## §. XII.

## §. XII.

Id fingulare est, quod mutua uoluntate, tolli haec obligatio nequeat, nisi ecclesiastici iudicis auctoritas accedat, quam tamen interponere non dubitabit, si utraque pars eam expetat, uel matrimonii conditionem recuset. Arrham hoc casu perdunt, et carcere, aut multa, coercentur, qui temere a sponsalibus, publice contractis, recedunt.

## §. XIII.

De cetero, sicuti aduersus alias conuentiones, ita etiam contra sponsalia, datur exceptio *metus, doli et iusti erroris*. Quibus exceptionibus renunciare censetur, qui sponte matrimonium consummat, ut ne de errore quidem amplius excipere queat, nisi aut de eo constare ipsi non poterit, aut dolo ad consummationem matrimonii sit inductus. Porro, ex quibus causis diuortio, ex iis etiam repudio, locus est. Sunt et aliae iustae causae, ob quas recedendi facultas desponsatis datur, iudicis arbitrio definiendae.



- |   |   |
|---|---|
| §. I. De contrahendis nuptiis et concubitu anticipato.  | §. XVI. Non obtinet dispensatio.                          |
| §. II. Præcedit proclamatio.                            | §. XVII. Ius Rom. quatenus cum diuino conueniat.          |
| §. III. Nuptiæ quid?                                    | §. XVIII. De iure canonico.                               |
| §. IIII. An societas?                                   | §. XVIIIII. De iure Saxonico.                             |
| §. V. Eodem tempore uni cum pluribus illicita.          | §. XX. De Marchico.                                       |
| §. VI. Licita uero post dissolutionem primam.           | §. XXI. De affinitatis impedimento.                       |
| §. VII. An serui et peregrini nupt. contrahere possint? | §. XXII. Sponsalia non obstant, iuramento tamen opus est. |
| §. VIII. An personæ diuersæ religionis?                 | §. XXIII. Affinitatis genera.                             |
| §. VIII. Facto aut natura inhabiles.                    | §. XXIII. Poena incestus.                                 |
| §. X. De prohibitione civili.                           | §. XXV. et XXVI. Iura coniugum, sigillatim mariti.        |
| §. XI. De cognatione.                                   | §. XXVII. Uxoris.   |
| §. XII. Cognatio Iur. Can.                              | §. XXVIII. Matrimonium soluitur per adulterium.           |
| §. XIII. Cognatio civilis.                              | §. XXVIII. Et malitiosam desertionem.                     |
| §. XIII. De incestu iur. nat. et positui.               | §. XXX. An ob insidias uitæ?                              |
| §. XV. De prohibitione Len. 18.                         | §. XXXI. Si ab initio nullum.                             |

## §. I.

**S**i pacto satis facere cupiant sponsus sponsaque, nuptias contrahunt, quod ipsis tamen non permittitur ante, quam copula sacerdotali coniuncti fuerint, quæ iuris diuini quidem non est, boni ordinis tamen causa, per leges ecclesiasticas, approbata. Ante eam ergo qui coeunt, anticipati concubitus poenam incurrunt, liberi tamen, qui inde, post publica sponsalia, nascuntur, legitimi censentur.

## §. II.

## §. II.

*Copulam sacerdotalem* praecedit regulariter *proclamatio*, quae tribus diebus dominicis continuis fieri debet, nisi dispensatio fuerit impetrata. Rationem citationis habet, unde, qui impedire nuptias cupit, intra illud tempus ius suum allegare tenetur, ita tamen, ut, si impedimentum iuris diuini coniunctioni obstet, etiam, consummato matrimonio, id urgeri possit ac debeat.

## §. III.

*Nuptiae* sunt societas maris et feminae, ad dies vitae, sobolis in primis procreandae causa, inita.

## §. IIII.

Dixi *societatem*, coniunctionem uulgo uocant, termino etiam magis obscuro, quamuis societatis uox quoque statum coniugum uix satis exprimat. Additi: maris et feminae; quia enim, sobolis procreandae causa, potissimum contrahitur, societas haec diuersi sexus personas requirit.

## §. V.

Neque eodem tempore uni, cum pluribus, in hac indiuidua societate esse, licet, quod non naturales quidem, posituae

uae tamen uniuersales Dei leges prohibent, et ciuiles, gladii etiam poena, in uiolatores constituta, interdicunt.

§. VI.

Sed, dissoluta morte, uel iustis ex causis, priori societate, nouam inire, cuius integrum est, modo uidua, post annum, uiduus, iure Sax. post annum dimidium, demum matrimonium consummet. Orientis ecclesia ulteriores nuptias tamen ad modum auersata est, uariisque poenis secundum nubentes coërcuit. Sed hae, in Saxonia aliisque Germaniae locis, omnes cessant.

§. VII.

Iure romano nuptias non censentur contrahere *serui et peregrini*, quod de effectibus matrimonii ciuilibus, de dote, potestate patria, aliisque coniugum iuribus, intelligendum est, quos ne hodie quidem omnes consequuntur, qui in seruitute sunt, aut ciuitatis iure destituuntur, quamuis, in peregrinis, plerisque in locis aliud obtineat.

§. VIII.

Inter personas quoque, diuersis sacris addictas, nuptiae non permittuntur, ut  
 chri-

Christianum inter et iudaeam, orthodoxum et haeticam, nisi, quoad effectus iuridicos, religio, quam profitentur, pro orthodoxa habeatur, ut tres, quae in Imperio nostro uigent. Quamuis huius modi quoque conjunctiones non immerito dissuadere soleant.

## §. VIII.

Qui generandi facultate destituuntur, castrati, impotentes, societatem hanc inire nequeunt, unde cum iis matrimonium non est, licet copula sacerdotalis interuenit, impuberes quoque a nuptiis arcentur, foeminae ante XII. annum, masculi ante XIII. nisi facultas generandi citius se exserat, et Principis dispensatio impetretur. Senum et uetularum etiam matrimonia tolerantur.

## §. X.

Illae prohibitiones, quae ad tutorem eiusque filium, raptorem, adulterum, praesidem prouinciae et senatores, pertinebant, hodie, plerisque in locis, apud nos certe, cessant.

## §. XI.

Videamus nunc de iis, quos cognatio, aut affinitas, a nuptiis arceat. *Cognati h. l.*

*Gribneri Princ. iur. priu.*

C

dicuntur

dicuntur omnes, qui ab eodem, stipite descendunt, h. e. qui eundem habent parentem. Cognatio haec est uel *naturalis*, uel *ciuilis*. Ciuilis uel *ex iure romano*, uel *ex iure pontificio*.

## §. XII.

Cognatio Iuris canonici <sup>a</sup> hodie nuptiis amplius non obstat, ut, siue paternitas, siue compaternitas, siue confraternitas, intercedat, ne dispensatione quidem sit opus.

a) Dicitur alias spiritualis cognatio, etiam iure ciu. quod ad paternitatem attinet, nuptiis impedimento fuit.  
*l. 26. C. de nupt.*

## §. XIII.

Ob ciuilem cognitionem, quae ex adoptione oritur, perinde nuptiae non prohibitae amplius censentur. Quamuis aliqui, si adoptans adoptatam ducere uelit, dispensationem requirant.

## §. XIII.

Vtrum iure nat. incestae dentur nuptiae, alibi dispiciemus. Lege Dei positua uniuersali prohibita sunt matrimonia 1) inter ascendentes et descendentes, 2) inter fratres et sorores, 3) inter personas, quae parentum et liberorum loco sunt. Quae prohibitiones etiam in affinitate obtinent, si primi

si primi generis, nam reliqua non sunt iuris diuini, 4) inter compriuignos, *zusammen gebrachte Kinder*, et 5) ex eadem ratione etiam cum nouercae matre, quam coniunctionem ius Saxonicum quoque damnat.

## §. XV.

Non uero personae tantum, quae *Len. XVIII.* nominatim commemorantur, iure diuino positiuo uniuersali prohibitaee censeri debent, sed et, 1) qui in eodem gradu constituti sunt, 2) etiam, qui in alio gradu positi sunt, quoties eadem omnino ratio subest.

## §. XVI.

Contra hanc legem dispensatio nulla obtineri potest, imo et contracta matrimonia sine discrimine dissoluenda sunt, quicquid *CARPZOVIVS*, alique contradicant.

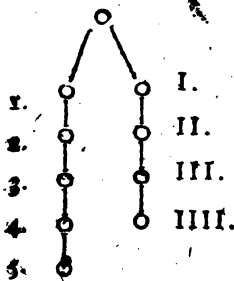
## §. XVII.

*Leges romanae* easdem nuptias prohibent, quae iure diuino illicitae censentur, nisi, quod, inter compriuignos et cum nouercae matre contrahi posse matrimonium, frustra contendant. Consobrinorum nuptiae nec diuino, nec illo iure, improbantur.



## §. XVIII.

*Pontifices* prohibitiones nuptiarum cumularunt, ut dispensationibus locum facerent. Nam, quae afferuntur, rationes, inanes omnino sunt, et colorem tantum praestant, itaque etiam in gradu quarto utrinque constituti, matrimonium inire nequeunt, nisi impedimentum sit sublatum. Nimirum prohibentur III. et 4. non II. et 5. nec III. et 5. I. et 5. tamen ob concurrentem parentalem respectum.



## §. XVIII.

*Ius Saxonicum Elect.* a rigore iuris canonici nonnihil remittit. Illicitae tamen sunt nuptiae inter II. et 2. nec non inter II. et 3. non aequae inter III. et 3. et ulteriores, *iure marchico* uero illae quoque prohibitis accensentur.

§. XX

## §. XX.

Quamuis uero alias unilaterales iure Saxon. uno gradu remotiores esse censeantur, quam bilaterales, et ex iis nati, quoad incestas tamen nuptias, hoc discrimen non attenditur, nec adeo gradus tertius inaequalis, si unilaterales in eo constituti sint, pro tertio aequali habetur.

## §. XXI.

Quas personas, ob cognationem, matrimonium contrahere non posse, diximus, illarum coniuges etiam ducere prohibemur, imo omnes, cum quibus illae concubuerunt. Per concubitum enim constituuntur in primo affinitatis genere, quod in iisdem gradibus omni iure nuptiis obstat, quibus consanguinei ab iis arcentur.

## §. XXII.

Contra sponsalia sola non obstant, unde fratri etiam sponsam ducere licet, praestito tamen iuramento purgatorio, quod ab omni sponso uel sponsa exigendum uideatur, si matrimonium inire uelint, cum persona, quam, si concubitus accesserit, iure diuino ducere prohiberentur. Siue sponsalia fuerint publica, siue clandestina.

C 3

§. XXIII.

## §. XXIII.

Per concubitum, cum affine primi generis, affinitas secundi generis, et per nuptias cum affine, in secundo genere constituto, tertii generis affinitas contrahitur, sine gradus discrimine, tot enim generibus canonicum constituit, sed tertium genus nuptias apud nos non i. apedit, secundum tamen, etiam si parentalis respectus non intercedat, (iure Sax.) quamvis dispensationi locus relinquatur.

## §. XXIII.

*Pœna incestus* iure nostro est gladius, quoties inter ascendentes et descendentes ille committitur, fustigatio inter affines primi generis in linea recta, et inter ceteras, quas lex Dei, *Leu. XVIII.* nominatim exprimit, personas, alias relegatione perpetua, uel temporali.

## §. XXV.

Supereſt, ut *iura coniugum* et modos, quibus hæc societas finitur, expendamus. Marito imperium aliquod in uxorem competit, quod non naturalis quidem, sed diuinæ tamen leges iubent, et iura quæcunque ciuilia ſanciunt, ſed limites potestatis huius, quæ in iure dirigendi res domesti-

mesticas consistit, nimium extendunt, qui puniendi et uerberandi arbitrium liberius, quam *Nou. 117.* permittit, maritis concedunt.

§. XXVI.

De *dotis* dominio, quod marito competit, alio loco agemus. *Saxones* marito administrationem et usum fructum tribuunt omnium bonorum uxoris, quae nominatim non excepta sunt. Contra maritus alere uxorem et tueri tenetur.

§. XXVII.

*Vxor* marito praestat operas, etiam artificiales, ex quibus quicquid acquirit, marito cedit, nomen, dignitatem, forum et domicilium sequitur, quod, inuita uxore, mutare maritus potest, etiamsi promiserit, se non mutaturum.

§. XXVIII.

*Soluitur* societas coniugum morte et per adulterium, licet non consummatum, siue a marito, siue ab uxore, commissum, nisi remissio aut expressa, aut tacita, coniugis intercedat.

§. XXVIII.

Haec sola causa iure diuino expressa est, sed tamen et ob malitiosam desertionem

*diuortia* permittuntur, quo et denegatio amoris coniugalis refertur. Verum, hanc ob causam facto licet diuortio, desertor tamen in thorum recipiendus est, qui, re integra, animum mutat et ad coniugem reuertitur. Ast, si innocens iam aliud matrimonium contraxerit, desertor, de dolo conuictus, fustigatione coërcetur, ad ultiores tamen nuptias omnino admittitur, cum nemo inuitus in coelibatu uiuere cogatur.

## §. XXX.

Sunt, qui etiam, ob infidias uitae fructas, ob inimicitiam irreconciliabilem, ob intolerabiles mores, diuortio locum faciunt, sed plerique, has causas tantum ad separationem a mensa et thoro, non ad diuortium aequae sufficere, censent. Quamuis causa prima ad desertionem referri posse uideatur.

## §. XXXI.

Si ab initio nullum sit matrimonium, ueluti ob dolum, metum, *impotentiam*, ob stuprum, ab uxore, ante matrimonium, contractum, non tam dissoluitur, quam nullum declaratur coniugium. Sed et, si copula carnali nondum consummatum sit, facilius rescinditur, quam si ea accesserit benedictioni sacerdotali.

TITV.



## TITVLVS V

DE

## LEGITIMATIONIBVS

- |   |  |
|---|--|
| §. I. <i>Illegitimi restituntur a principe.</i> | crediderunt.                                 |
| §. II. <i>A quo omnia pendent.</i>              | §. IIII. <i>Censura vulgaris sententiae.</i> |
| §. III. <i>Principes olim aliter</i>            | §. V. <i>Effectus legitimatiōis.</i>         |

## §. I.

Qui extra iustum matrimonium nascuntur, liberi *illegitimi* dicuntur. His nulla naturalis macula inhaeret. Moribus tamen gentium et iure ciuili ea laborare creduntur, nisi beneficio Principis fuerint restituti, qui legitime natis plenissime ualet eos exaequare.

## §. II.

Hoc beneficium Princeps solus praestat, qui id uel singulis rescripto indulget, uel uniuersis, lege lata, concedit. Neque enim *oblatio curiae*, aut subsequens matrimonium, legitimationi sufficeret, nisi Principibus ita placuisset. Itaque et novos illi legitimandi modos praescribere, et ueteres tollere et effectus cuiuscunque legitimationis, pro arbitrio, determinare possunt.

C 5

§. III.

## §. III.

Ergo ius legitimandi ad Legislatorem pertinet, qui edicit, rescribit, ex quo consequitur, solos Principes, in terris suis, legitimandi potestatem habere. Olim aliter persuasi fuerunt ipsi Principes, qui iuris ciuilibus doctoribus crediderunt, legitimacionem esse reseruatum Imperatoris, unde potestatem hanc, eamque saepius limitatam, aut palatini etiam comitis dignitatem, sibi exorare non dubitarunt.

## §. IIII.

Imo hodie quoque haud pauci legitimandi ius Principibus denegant, alii effectum eius ad territoria restringunt, plerique Imperatorem et eius comites palatinos, cum Principibus, in exercitio huius potestatis, concurrere, et illos etiam plenius beneficium praestare, sibi persuadent. Sed hos errores duabus dissertationibus confutauimus, et liquido euicimus, legitimacionem Principum extra territorium etiam esse efficacem, et nec Imperatorem nec comites palatinos partes has legislatoriae potestatis in terris Principum sibi arrogare, aut cum illis in iuris huius exercitio concurrere posse.

## §. V.

## §. V.

Effectus quoque legitimationis ab arbitrio Principis pendet. Iure, quo utimur, legitimi siue per subsequens matrimonium, siue per rescriptum, in feudis regulariter non succedunt, in allodio tamen, modo in legitimatis per rescriptum, de Principis uoluntate, constat, quae praesumitur, si alii liberi non extent, et pater legitimationem impetrauerit. Ius primogeniturae autem ne legitimatio quidem per subsequentes nuptias praestat, si interim ex alio matrimonio liberi legitime nati sint. Quamuis alias legitimationis effectus ad tempus natiuitatis retrahantur.





## TITVLVS VI

DE

## AD O P T I O N I B V S

- |  |  |
|--|--|
| <p>§. I. <i>Adoptio tribuit P. P.</i><br/>         §. II. <i>Arrogatio requirit rescriptum Principis.</i><br/>         §. III. <i>Adoptio tantum auctoritatem magistratus.</i><br/>         §. IIII. <i>Adoptio plena.</i><br/>         §. V. <i>Minus plena.</i><br/>         §. VI. <i>Adoptanti succedit adoptatus.</i></p> | <p>§. VII. <i>In plena et arrogatione successio obtinet mutua.</i><br/>         §. VIII. <i>De arrogati emancipatione vel exheredatione.</i><br/>         §. VIII. <i>De aetate adoptantis.</i><br/>         §. X. <i>An nobilitas transferatur per adoptionem?</i><br/>         §. XI. <i>Vnio prolium.</i></p> |
|--|--|

## §. I.

**N**on tantum per nuptias et legitimacionem patria potestas acquiritur, sed et per adoptionem, qua, qui liberi non sunt, tanquam liberi, in familiam asciscuntur.

## §. II.

Tribuit autem patriam potestatem *arrogatio* et plena adoptio. *Arrogatio*, quae a solenni ueterum rogandi more nomen accepit, rescriptum principis requirit, ut ne apud Saxones quidem magistratus auctoritas sufficiat. Hoc opus est, si sui iuris fit, quem quis sibi filium adoptare cupit.

## §. III.

Contra, si adoptandus in patria potestate constitutus sit, rescripto non est opus,

opus, sed magistratus sufficit autoritas. Vbi apud Saxones fatius est, iudicem adire competentem. Comites palatini neque arrogationibus auctoritatem praestare possunt; licet comitiua eam potestatem nominatim comprehendat.

### §. IIII.

Dixi, non omnem adoptionem, sed plenam tantum, patriam potestatem adoptanti dare. *Plena* autem dicitur, quae fit ab aliquo ascendentium, siue paternae, siue maternae lineae, sexus tamen masculini.

### §. V.

Extraneorum adoptio *minus plena* dicitur, quae uox hoc loco omnes comprehendit, qui ascendentes non sunt, fratres etiam consanguineos quoscumque, imo foeminas quoque, in ascendentium ordine constitutas.

### §. VI.

Haec adoptatio ius ab intestato succedendi tantum tribuit, adoptanti non aequè, adoptati quoque ius adeo infirmum est, ut, testamento condito, absque causa praeteriri possit.

### §. VII.

## §. VII.

Contra, in arrogatione et adoptione plena, successio mutua obtinet, nisi impubes arrogetur. Ei enim, intra annos pubertatis, decedenti, non succedit arrogator, sed, ut praestitae cautionis, omnia bona legitimis successoribus restituit.

## §. VIII.

Arrogatus, absque iusta causa, emancipari, uel exheredari, nequit, alias enim arrogator ei *quartam* partem omnium bonorum, quae *diui Pii* dicitur, relinquere cogitur, licet ipse plures habeat liberos, pluribus tamen arrogatis, non nisi una quarta debetur, neque hodie, uti legitimae, ita et huius quartae quantitatem auctam esse, puto.

## §. VIII.

Qui adoptat, siue filium, siue filiam, 18. annis eum praecedat, necesse est, si nepotem, annis 36. quamvis, si ueluti ex filia nepotem assumat, 32. anni sufficere possint. Castratis Leo Imperator adoptandi facultatem restituit, *Novella 26.* quam spadones etiam iure iustiniano habebant.

## §. X.

## §. X.

Iura nobilitatis etiam olim per adoptionem transferebantur, sed hodie aliter obtinet. Nec inter Principes adoptio successionem tribuit, nisi adoptanti plenissimum de territorio disponendi arbitrium competat, aut agnati, ordines, et reliqui, quorum interest, consentiant.

## §. XI.

Non desunt hodie adoptionis exempla, neque in eius locum successit *unio prolium*, quae liberos diuersi matrimonii, quoad ius succedendi, exaequat. Haec ab illa plurimum differt, patriam potestatem non tribuit, uel bilateralis est, uel unilateralis, ualet etiam absque decreto, quatenus liberis est utilis, nec liberorum consensu opus est, quoties non agitur de praemortuorum parentum hereditate, nec liberi in legitima laeduntur.



## TITVLVS VII

DE

CAPITIS DEMINVTIONIBVS  
ET MODIS, QVIBVS PATRIA  
POTESTAS SOLVITVR§. I. *Caput et status.*§. II. *De iure veteri et hodierno.*§. III. *Maxima capitis deminutio, et de illius usu moderno.*§. IIII. *Media c. d. eiusque usus hodiernus.*§. V. *Minima. c. d.*§. VI. *De iure veteri.*§. VII. *De iure hodierno.*§. VIII. *De emancipatione.*§. VIII. *Nonnulli ipso iure liberantur a p. p.*§. X. *De filiabus.*§. XI. *De filiis.*

§. I.

Supra diximus, de triplici hominum statu, *libertatis, ciuitatis et familiae*, caput etiam dixerunt romani statum, inde seruum negant habere caput, inde status mutatio capitis deminutio dicitur.

§. II.

In altero logomachia inanis esse videtur. Olim omnis capitis deminutio statum in deterius mutabat, hodie minima non aequae, sed inde dubium est, an mutatio familiae hodie sit capitis deminutio.

§. III.

*Maxima* capitis deminutio est amissio libertatis, haec ciuitatis et iuris familiae iacturam

iacturam continet, cum nemo possit esse paterfam. nisi ciuis, nemo ciuis, nisi, qui liber sit, sed, cum *bodie* seruos habeamus nullos, praeter quam a barbaris captos, facile apparet, exiguum, ac prope dixerim, nullum esse doctrinae, de maxima, capitis deminutione, apud nos, usum.

## §. IIII.

Per *mediam* capitis deminutionem ciuitatis et simul etiam familiae ius amittitur, salua libertate, hanc fustigatos et religatos *bodie* pati, uulgo, sed perperam, asseritur, cum hi nec potestatem patriam, nec ius testandi, nec reliqua ciuium romanorum, iura perdant. Ad mortem damnati, ne quidem iure ciuili nouissimo, status medii mutationem subire censebantur. Ban- niti uero hostium instar sunt, et non hanc modo, sed longe grauiorem, status commutationem incurrunt.

## §. V.

*Minima* capitis deminutio familiam tantum mutat. Idem tribus modis contingit, *emancipatione*, per quam filiusfamilias fit paterfam. *arrogatione*, per quam paterfam. fit filiusfam. et *adoptione* plena, ubi filiusfam. in aliam familiam transit.

*Grubneri Princ. iur. prin.*

D

§. VI.

## §. VI.

Olim per eam non modo ius familiae et agnationis extinguebatur, sed et reliqua iura, quae quis habebat, exspirabant omnia, sed praetor ea restituebat capite minutis, excepta habitatione, haec enim ne ad-momentum quidem extinguebatur, *l. 10. §. d. capit. minut.* quam legem uulgo male ad maximam etiam et mediam capitis deminutionem extendunt.

## §. VII.

*Hodie*, apud Saxones, emancipati agnatorum iura retinent, si in primis, quos lex pro emancipatis haberi iubet, unde emancipati pro capite minutis censerique nequeunt. Arrogati et plene adoptati etiam nunc familiam mutant. Cognationis iura, capitis deminutionem minimam passis, salua sunt, utroque iure, civili, inquam, et saxonico. Sed maxima et media capitis deminutio etiam cognationis ius extinguit, quoad effectus, qui iuris humani sunt, non quoad eos, qui iuris diuini uniuersalis, ita bannitus forori non succedit, quia successio est iuris humani, fororem uxorem ducere prohibetur, quia hic effectus cognationis est ex lege diuina.

## §. VIII.

## §. VIII.

- De arrogatione et adoptione tit. praec. actum est, itaque de *emancipatione* tantum super est, ut non nihil dicamus. Explora legum XII. Tab. subtilitate, omnis apud romanos emancipatio uel rescripto principis, uel magistratus auctoritate, fiebat. Illa *Anastasiana*, haec *Iustiniana*, dicta est, neutra ab usu recessit. Comites uero palatini nec Principis, nec magistratus, uices sibi arrogare possunt, ad certum actum emancipatio quoque fieri nequit.

## §. VIII.

Practerea ipso iure quidam a p. p. liberantur, uti in dignitate singulari constituti, u. g. consules, consilarii, qui tamen tantum pro emancipatis habentur, quando id ipsis commodum est, nam beneficia filiorumfamil. retinent. Dein patris delicto, ut incestu, aut expositione infantis. Hisce casibus usus fructus paternus plane expirat, cum, si uoluntate et beneficio eius emancipatio fiat, dimidium eum leges ipsi relinquunt.

## §. X.

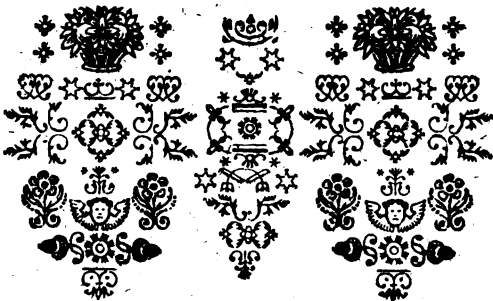
Moribus germanorum, filiae, per nuptias, a p. p. liberantur, etiam minores



XXI. annis, unde extinguitur usus fructus paternus, licet iam antea fuerint emancipatae, nec in potestatem, soluto matrimonio, recidunt.

## §. XI.

Filii non per solas nuptias a p. p. liberantur, sed, dum peculiarem instituunt oeconomiam, etiam absque nuptiis sui iuris fieri censentur, modo sint maiores, *P. 2. c. 10.* Parens autem sine causa filium, oeconomiam instituere cupientem, impedire nequit. Hunc emancipationis modum ad filias quoque, non puto, pertinere.





## TITVLVS VIII

DE

## TUTELA ET CURA

SECTIO I

DE

TUTELA IN GENERE ET TUTORIBVS  
TESTAMENTARIIS, LEGITIMIS  
AC DATIVIS§. I. *Homines uel sui, uel alieni iuris.*§. II. *Tutela et cura triplex est.*§. III. *Testamentarium tutorem dat pater, an quoque mater?*§. IIII. *Testamentaria tutela uel simplex est, uel confirmata.*§. V. *Tutor testamentarius quibus datur censetur.*§. VI. *Talis tutor praefertur legitimis. An Electores et Principes dare possint.*§. VII. *Deficiente test. obtinet legitima, aliquando potius datina.*§. VIII. *De legitima ascendentium tutela.*§. VIII. *Pertinet etiam ad feuda.*§. X. *Quid matri auiaeque hic incumbat antequam admittatur.*§. XI. *Quando et quomodo collaterales admittantur.*§. XII. *Quod ad feuda.*§. XIII. *De datina.*§. XIII. *Qui tutores dari possint.*

## §. I.

**H**omines sunt uel sui, uel alieni iuris, sui iuris uel plene, uel minus plene. Minus plene sui iuris sunt, qui in tutela, uel cura constituti sunt, pupilli uel minores, reliqui, qui nec tutoribus, nec curatoribus subsunt, plenissime sui iuris esse intelliguntur.

## §. II.

Tutela ad impuberes, siue pupillos, cura ad minores pertinet, *utraque est uel testamentaria, uel legitima, uel datina.*

D 3

§. III.

## §. III.

*Testamentaria* tutela, iure ciu. a patre, ui p. p. per testamentum, constituitur, *hodie* etiam mater potest dare tutorem testamento, nisi curatorem eum dicere malis, Nam, quamdiu impuberes in p. p. sunt, tutor ipsis non datur, et, si, patre defuncto, pupillus tutorem iam habeat, tutorem ei, a matre, proprie sic dictum, dari posse, negant. Quod si tamen, post patris obitum, ipsa mater tutelam gesserit, quin postea testamento tutorem dare possit, nullus ambigo.

## §. IIII.

*Testamentaria tutela* iure rom. diuiditur in simplicem et confirmatam. Confirmatione opus erat, si emancipato dabatur, si a matre, si testamento imperfecto, uel destituto, *hodie* non, nisi casu postremo, confirmatio illa necessaria est; cum emancipatis simpliciter testamento tutores dari possint. Qui confirmatione opus habet, ante, quam eam obtinuerit, periculum tutelae non subit, ex quo apparet, confirmationem illam, quam hodie, omnes tutores a iudice impetrant, multum differre, nec discrimen inter tutelam testamentariam simplicem et confirmatam omnino esse sublatam.

## §. V.

## §. V.

Tutor, testamento datus filiis, etiam filiabus, liberis, etiam nepotibus, constitutus censetur, exheredato etiam dari potest, hodie a matre quoque, si modo iusta in impuberem exheredationis cadat causa.

## §. VI.

Tutor testamentarius legitimis quibuscunque, matri etiam atque aviae praefertur, Electores tamen testamento tutorem dare posse plerique negant, sed hoc ex *Aureae Bullae capite VII*, colligi nequit, et ad negotia Electoralia saltim restringi debet. Ad terras, quas, praeter Electorum, Principes tenent, non pertinere, vulgo quoque contendunt, sicuti, et Principes reliquos testamento tutores dare posse, fatentur.

## §. VII.

Si testamentaria tutela deficiat, legitima locus est. Dico, si deficiat, hoc est si nullus tutor a testatore constitutus sit aut constitutus, ante testatorem, decesserit §. 2. *I. de legit. agn. tut.* Nam, si, post testatorem, tutor testamentarius decedat, non deficit testamentaria tutela. Unde

D 4

perin-

perinde, ac si se excuset, uel remouea-  
tur testamentarius, omissis legitimis, quos  
testator excludere uoluisse censetur, iudex  
dat tutorem. Sed et, si, testamento con-  
stitutus, minor sit, siue furore laboret, in-  
terim, donec conualescat, aut legitimam  
aetatem consequatur, non legitimae, sed  
dativae, tutelae locus est.

## §. VIII.

Legitima tutela, iure iustiniano no-  
uissimo, defertur primum matri et auiae,  
cum quibus ascendentes masculi ita con-  
currunt, ut, qui gradu propiore pupil-  
lum attingit, et in suscipienda tutela aliis  
praeferatur. Vnde matris ius potius erit,  
quam aui paterni, auia autem cum auo  
concurrit, nec lineae hic ratio habetur, sed  
paternae maternaeque eadem est ratio, ad  
proauiam an *Nouella* extendi possit, super-  
uacuum fere est indagari.

## §. IX.

Haec tutela ad feuda etiam pertinet,  
Saxones tamen matri auiaeque alios tuto-  
res fere adiungere solent, imo, si uerum  
fateri uolumus, Saxones matrem, nec in  
allodiis, nec in feudis, ad tutelam admi-  
sisse uidentur.

## §. X.

## §. X.

Si suspicere tamen cupiant tutelam mater, aut avia, renunciare tenentur S<sup>C</sup>to Velleiano, secundis nuptiis et ceteris mulierum beneficiis. S<sup>C</sup>to quidem, ut fidem suam pro pupillo possint interponere, secundis nuptiis, quia per eas tutela haec finitur, et mutare affectum creditur, quae vitricam mater superinducere cogitat, unde et, quae nunquam nupsit, naturalium liberorum tutrix esse nequit, nisi nuptiis renunciaret. Per reliqua beneficia, iura foeminarum intelliguntur, quae, sexus intuitu, ipsis competunt, e. g. iuris ignoratio, quae tutrici non prodest, iura autem, quae tanquam matri ei competunt, non amittuntur, quin, nec absque curatore, in Saxonia, eam contrahere posse, plerique contendunt.

## §. XI.

Si ascendentes non adsint, aut tutelae omnes declinent, aut dispositione patris a tutela arceantur, ad collaterales illa devolvitur, et, iustiniano quidem iure, nullum inter agnatos cognatosque discrimen obtinet, sed gradus tantum propinquitatis attenditur. Saxones vero agnatos cognatis praeferunt et ex pluribus, in eo-

dem gradu constitutis, seniore, cum ius commune eos omnes aequè ad tutelam uocet. Cognati nostro iure uix in subsidium admittuntur.

§. XII.

Quod ad *feuda* attinet, tutela agnatis defertur, quibus apud Saxones simultanee inuestiti praeferuntur, ob spem successionis, quamuis leges longobardicae et saxonicae ea de re nihil quicquam caueant, nec, quoad ius saxonicum, desint in contrariam partem coniecturae. Si simultanee inuestiti non adsint, agnatos, spe licet succedendi destitutos, plerique ad tutelam admittunt, alii, dominum directum tutelam suscipere, tradunt, quem olim rationibus reddendis non fuisse obnoxium constat.

§. XIII.

Denique iudex dat tutorem, si testamentaria et legitima tutela deficiat. Pertinet autem hoc ius hodie ad iudicem competentem (ordinarium) cui pupillus immediate subest, et, cui inferior competit iurisdictio, schrifftassiiis dat Princeps, clericis consistorium, reliquis magistratus, cui subsunt.

§. XIII.

## §. XIII.

Dantur uero tutores, qui dantis iurisdictioni subsunt, cum testamento etiam alii constitui possunt, in subsidium tamen etiam alii dari possunt, requisito, cui subsunt, iudice, aut uolentes.



## SECTIO II

QVI DARI POSSINT TVTORES  
ET DE EXCVSATIONIBVS  
TVTORVM

§. XV. *Tutores dari possunt omnes, qui non habent immunitatem.*

§. XVI. *An minor et miles.*

§. XVII. *Excusationes a suscepta tutela.*

§. XVIII. *Vel suscipienda tantum.*

§. XVIII. *Quales liberi patri hic profunt.*

§. XX. *Aetas atque excusa-*

*tionis cause.*

§. XXI. *De Professoribus et clericis.*

§. XXII. *Qui tutor fuit, ad curam inuitus non tenetur.*

§. XXIII. *De modo se excusandi et periculo in appellatione.*

§. XXIII. *De tempore se excusandi secundum ius Romanum.*

§. XXV. *De iure hodierno.*

## §. XV.

Dari autem tutores tam a testatore, quam a iudice, possunt omnes, qui non prohibentur, neque declinare hoc munus possunt, nisi, quibus leges immunitatem praestant. *Filiisfam.* eodem iure cum patribusfam. hic utuntur, *seruus* tutor esse non poterat, nisi libertatem a testatore, aut domino suo, fuisset consecutus.

## §. XVI.



## §. XVI.

Prohibentur tutela fungi minores, qui testamento tamen dari possunt, eoque casu, ex quo maiores facti sunt, tutelam suscipiunt, milites olim, nam hodie tantum excusatione fruuntur.

## §. XVII.

Excusationes interdum a suscipienda tantum tutela liberant, aliquando etiam a suscepta. Ab utraque excusantur, qui morbo graui atque diuturno laborant, qui reip. causa absunt, qui in consilium Principis assumuntur.

## §. XVIII.

A suscipienda tutela liberat i) numerus V. liberorum, Romae tres liberi sufficiebant, quo numero qui *hodieque* contenti sunt, priuilegia urbis romanae, cum iure ciuium romanorum, confundunt.

## §. XVIII.

Profunt uero patri, non liberi adoptiui, sed tantum naturales, non illegitimi, sed legitimi, non nascituri, sed nati, non mortui, sed uiui, ii tamen, qui pro patria ceciderunt, superstites esse singuntur, in fauorem patris, unde ad alios iuris articulos fictio haec extendi nequit.

## §. XX.

## §. XX.

Dein triplex tutela, paupertas, ignorantia literarum, aetas, 70. annis maior, 60. annos apud Saxones sufficere, nonnulli frustra contendunt, magistratus.

## §. XXI.

Sed et, qui propter inimicitiam a testatore dati sunt, professores item et clerici excusantur, qui tamen contra aequè priuilegiatos excusatione illa uti nequeunt.

## §. XXII.

Denique, qui tutor fuit, a cura se excusare potest, quod hodie non esse mutatum, ex iis, quae infra monebimus, apparebit, neque testatoris desiderium, qui tutorem cura simul fungi, uoluit, beneficium, a lege concessum, ei adimere potest.

## §. XXIII.

Qui excusatione tutelam declinare cupit, uel per modum exceptionis eam opponit, uel contra delationem appellat, integrum enim ei est, statim, si uelit, ad superiorem prouocare, sed, si causa excusationis non sit idonea, periculum tutelae nihilominus a tempore, quo delata est, ad ipsum pertinebit.

## §. XXIII.

## §. XXIII.

Iure romano, qui in urbe erat, uel non ultra quatringsesimum lapidem ab eo loco, ubi tutor datus erat, aberat, intra 50. dies excusationis causam allegare tenebatur, si quis ultra 400. lapides constitutus erat, praeterea in singulos 20. lapides unus dies ei concedebatur, e. g. ob lapides 420. 51. Huc enim redeunt subtilitates, quas TRIBONIANVS et ICI cumulant, qui paullo aliter rem illam tradunt.

## §. XXV.

Tempus hoc, respectu initii, utile erat, continuum, ratione cursus. Hodie arbitrarium spatium iudex indulget, quod apud nos plerumque terminum saxonicum solet complecti.



## S E C T I O   I I I

D E

C O N F I R M A T I O N E   E T   S A T I S -  
D A T I O N E   T U T O R V M

§. XXVI. *Omnes hodie tutores confirmantur.*

§. XXVII. *Iurare debent, quod hodie negligitur.*

§. XXVIII. *Satisfiant.*

§. XXVIII. *Conficienda inuentarium, uel iurata specificatio edenda.*

## §. XXVI.

Si tutor sponte oneri tutelae se submittat, aut excusatio eius reiiciatur, iudex cum

eum confirmat. Diximus enim hodie tutores quoscunque confirmari, quem in finem decretum ipsis datur, ut, si, pupillorum nomine, contrahere, uel in iudicio experiri uelint, exceptio illegitimationis illis nequeat opponi.

§. XXVII.

Iuramentum etiam ab iis, ius iustinianum nouissimum et Imperii, exigi, praecipit, sed mores Saxoniae hoc negligunt, unde plerumque promissione simplici defunguntur, qua, se, ex fide et debita cum diligentia, munus suum gesturos esse, promittunt.

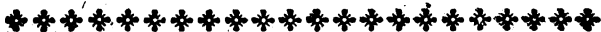
§. XXVIII.

Satisfactio, iure romano, tantum a legitimis tutoribus et ab illis, qui, sine inquisitione, dati erant, iure Imperii, ab omnibus exigitur. Ius Saxonicum legitimos tutores, qui proximi successores pupilli sunt, ab ea liberat, *a. Land: R. L. I. a. 23.* Moribus autem plane negligitur, in primis, si immobilia tutores possideant, quamuis ratio, quod per tacitam hypothecam pupillo satis prospectum sit, frustra allegetur ab iis, qui consuetudinem hanc tuentur atque excusant.

§. XXVIII.

## §. XXVIII.

Denique leges iubent', tutorem, dum tutelam suscipit, inventarium conficere, quod si omiserit, apud Saxones iuratae specificationi locus relinquatur, secundum CARPZ. P. 2. C. 11. D. 6. licet haec sententia pupillis non parum noxia videatur.



## S E C T I O I I I I

DE

## A U T O R I T A T E E T A D M I N I S T R A T I O N E T U T O R U M

- |   |   |
|---|---|
| <p>§. XXX. De munere tutoris in genere.</p> <p>§. XXXI. Si pupillus infans.</p> <p>§. XXXII. Si infantia maior, dissentiant DD.</p> <p>§. XXXIII. Sed communis sententia probabilior est.</p> <p>§. XXXIII. An pupilli sine tutore obligentur.</p> <p>§. XXXV. De contractu claudicante.</p> <p>§. XXXVI. De dolo pupilli.</p> <p>§. XXXVII. Aut si locupletior factus.</p> <p>§. XXXVIII. De auctoritate</p> | <p>te tutorum et consensu curatorum.</p> <p>§. XXXVIII. Quid si cum pupillo contrahere velit.</p> <p>§. XXXX. De rationibus a tutore reddendis.</p> <p>§. XXXXI. Qualem culpam tutor praestet eiusque heredes.</p> <p>§. XXXXII. Usuras praestet, si pecunia pupillari ipse sit usus.</p> <p>§. XXXXIII. Salarium tutor non habet, indemnitas tamen praestandus.</p> <p>§. XXXXIII. Actio tutelae directa, contraria, utilis.</p> |
|---|---|

## §. XXX.

Administrant tutores, quando soli pupillorum negotia peragunt, auctoritatem praestant, quando pupillo assistunt, et, quae ille agit, approbatione sua corroborant.

## § XXXI.

## §. XXXI.

Quamdiu pupillus infans, autoritas ei praestari nequit, ergo tunc tutor tantum administrat.

## §. XXXII.

Quodsi infantia maior sit, iam tum ipsis negotiis adhiberi potest, an debeat, non aequè expeditum est, plerique negant, et ideo, raram esse hodie autoritatis praestationem, contendunt, quia tutores plerumque tantum administrant. Alii tamen, absque pupillo, tutorem nihil quidquam ualide peragere, contendunt, ut tutius omnino sit, eos omnibus negotiis ipsos adhiberi.

## §. XXXIII.

Communis tamen sententia, quoad negotia iudicialia, ipsis legibus romanis approbata est, imo et, quod ad extra iudicialia attinet, admodum probabilis esse uidetur, *a. l. 2. ff. quand. ex fact. tut. et l. 1. §. 2. ff. d. admin. et peric. tut.*

## §. XXXIII.

Contra pupilli, absque tutore, se obligare nequeunt, ut ne naturaliter quidem teneantur, si effectus civiles obligationis

*Gribneri Princ. jur. p. 11.*

E

natura

naturalis respicias. Fideiuffor tamen, qui, intuitu huius qualitatis, interuenit, pro expromisso habetur, adeoque omnino obligatur.

§. XXXV.

Valet tamen contractus, a solo pupillo initus, quatenus ei est utilis, itaque alter recedere nequit, pupillus potest, hinc claudicare dicitur, hinc ei, qui cum pupillo contraxit, contra tutorem datur actio, ut se declaret, utrum ratum habere, an irritum uelit declarare.

§. XXXVI.

Ex dolo quoque suo pupillus obstringitur, imo et, si criminis accusetur, confessio, absque tutore facta, ei hodie nocet, quod olim secus erat, *l. 4. C. b. t.*

§. XXXVII.

Tenetur etiam, quatenus est factus locupletior, ne, cum aliorum damno, lucrum percipiat. Addunt alii, ex negotio gesto etiam obstringi, uerum ex eo quoque, nisi inde melior ipsius conditio facta sit, non obligatur, *l. 6. l. 37. ff. d. neg. gest.*

§. XXXVIII.

## §. XXXVIII.

Sed ad auctoritatem et administrationem tutorum reuertamur. Auctoritatem tutor ut praesens, et in ipso negotio et pure, i. e. absque conditione, interponat, necesse est. Si ex interuallo negotium approbet, magis administrare, quam auctoritatem praestare, uideatur, ualere tamen id, quod actum est, puto, ex eo tempore, quo ratihabitio tutoris accessit, factim hodie. Curatorum, qui minoribus et mulieribus dantur, consensum et ratihibitionem superuenientem sufficere, plerique concedunt.

## §. XXXVIII.

Si ipse tutor cum pupillo contrahere, aut agere aduersus eum, uelit, alius curator pupillo dandus est, neque enim tutor in rem suam auctor fieri potest.

## §. XXX.

Administrationis suae tutor hodie quotannis rationes reddere tenetur, in loco gestae tutelae. *Iure Saxon.* agnatus, qui proximus pupilli heres est, rationibus reddendis non est obnoxius. Ex quo interpretes inferunt, eum non quotannis, sed, finita demum tutela, rationes reddere

E a teneri.



teneri. Verum *ius Spex. Elect.* hoc discrimen sustulit, et, a quibuscunque tutoribus quotannis rationes, iubet, exigere, *P. 2. C. 14. Res. grau. d. an. 1609. grau. 6.* Ut mirer, BERLICHIVM, CARPZOVIVM et alios, etiam post has leges latas, differentiam legitimorum et reliquorum tutorum urgere.

§. XXXXI.

Praestat autem dolum et culpam, latam scilicet et leuem, non leuissimam, nec casum, si tamen negligens sit, non sufficit industriae, quam rebus suis adhibet, gradus, sed, quem diligentes patres fam. adhibere solent, is a tutore exigitur. Contra, si diligentissimus sit, eadem fide et industria, qua rebus suis praest, etiam pupilli negotia curare debet. Heredes tantum latam culpam defuncti praestare, plerique censent.

§. XXXXII.

Porro ad *usuras*, pupillo praestandas, tutor obstringitur, saltem, si propriam pecuniam bene collocauerit, quod si pecuniam pupilli in suos usus propria auctoritate conuerterit, *centesimas usuras* et *usurarum etiam usuras* soluere tenetur.

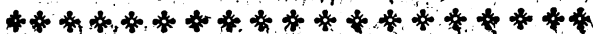
§. XXXXIII.

## §. XXXXIII.

Pupillus contra tutori indemnitatem praestat, non salarium, nisi lege aut consuetudine aliud introductum, aut ipse operas pupillo praestiterit, quae ad tutorum officium proprie non pertineant.

## §. XXXXIII.

Actio tutelae directa datur pupillo, contra tutorem, contraria tutori, aduersus pupillum, utraque est civilis, personalis, rei persecutoria, perpetua, b. f. et heredibus datur et aduersus heredes, utraque in directam et utilem subdividitur, haec minori, aduersus curatorem, datur, et curatori, aduersus minorem.



## S E C T I O V

DE

## QVIBVS MODIS TUTELA FINIATUR

§. XXXXV. Tutela finitur morte pupilli, aut tutoris.

§. XXXXVI. Pubertate pupilli et cura maiorenitate minoris.

§. XXXXVII. De tutarum

remotione.

§. XXXXVIII. Quomodo sigillatim finitur tutela testam. et legit.

§. XXXXVIII. De cura furiosorum etc. remissive.

## §. XXXXV.

Finitur tutela morte pupilli, siue naturali, siue civili, item morte tutoris, quamuis hoc casu alius pupillo tutor substituatur.

E 3

§. XXXXVI.

## §. XXXXVI.

Dein expirat tutela, postquam pupillus ad pubertatem uenit, quae ex annis aestimatur, 14. in masculis, 12. in foeminis. Saxones, quoad feuda, annum 13. cum additamento seruant, seruare certe debebant, *Lehn: R. c. 26.* Cura iure communi, anno 25. iure Saxon. anno 21. finitur.

## §. XXXXVII.

Porro, uti excusatio a suscepta quoque tutela interdum liberat, ut supra monuimus, ita etiam, per remotionem, suspecti tutores ab administratione excluduntur. Remouentur autem non nisi, ob dolum et latam culpam, qui propter dolum condemnantur, infames fiunt, ceteri non aequae, legitimis tutoribus curator adiungi solet, nisi causae indignitas eos iubeat remouere.

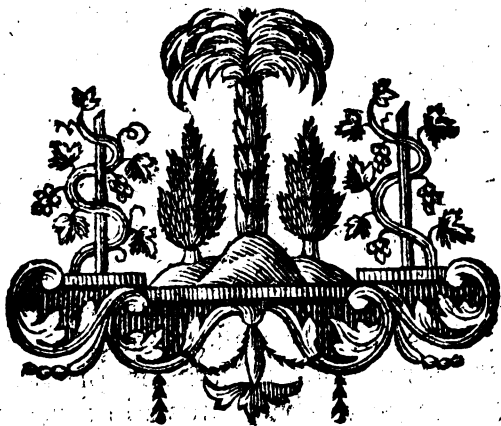
## §. XXXXVIII.

His modis tutela quaecunque finitur, testamentaria autem in specie, lapsu temporis adiecti et conditionis existentia, legitima apud Saxones arrogatione, materna  
nuptiis

nuptiis secundis, quos modos supra iam  
suis locis indicauimus.

§. XXXXVIII.

De cura furiosorum, mente captorum,  
mulierum, agitur in latioribus diges-  
torum uoluminibus. Nobis haec,  
principiorum loco, suf-  
ficient.





## L I B E R I I

DE

## I V R E R E R V M

## T I T V L V S I

DE

## R E R V M D I V I S I O N E

§. I. De rebus nullius ante res publicas.

§. II. Tales non dantur in republica.

§. III. Omnes aut reipublicae, aut in privatorum patrimonio.

§. IIII. Princeps concedit communes aut publicas.

§. V. Nullus, quas Princeps aut respubl. neglexit.

§. VI. De sacris, religiosis, sanctis.

§. VII. Iustiniana verum di-

nisi non est iuris gentium, sed civilis.

§. VIII. Princeps de rebus communibus et publicis aliter potest disponere.

§. VIII. Res sacrae quomoda fiant.

§. X. De rebus ecclesiasticis.

§. XI. De religiosis.

§. XII. Res corporales aut incorporales sunt.

§. XIII. Corporales vel mobiles, vel immobiles.

## §. I.

**A**nte res publicas conditas, omnes res fuerunt nullius, aut, si maius communes. Nam proprietates ad neminem pertinebat, usus ad omnes, nisi quod possessio possidenti ius potius praereliquis tribueret. Dominium sibi asserere nullus poterat, praeterquam ex conventionem, quae solos paciscentes non ceteros, obligabat.

## §. II.

## §. II.

Contra in republ. non dantur res nullius, neque res communes, nisi, quas ciuitas tales esse, declarat, sed omnes res aut priuatorum sunt, aut publicae, i. e. ciuitatis, et hoc sensu recte dicuntur res esse uel in patrimonio, sc. priuatorum, uel extra patrimonium constitutae, nimirum res ciuitatis, quae in reip. patrimonio sunt.

## §. III.

Itaque et res communes et res publicae et res nullius et sacrae, sanctae ac religio-sae, sunt reipublicae, res uniuersitatis in patrimonio priuatorum sunt, quatenus uniuersitas illa unam personam, et mysticum quasi corpus, constituit, et ad rem publicam referuntur.

## §. IIII.

In arbitrio itaque principis, aut reipublicae est, de rebus hisce disponere, qui si earum usum quibuscunque permittat, communes illae dicuntur (in sensu iuris romani.) si in ciuibus solum, publicae, proprietates utrarumque ciuitatis est, ut, perperam, de rebus communibus, uulgo sentire uideantur.

E s

§. V.

## §. V.

Quod si ciuitas res quasdam plane negligat, ac nihil de usu earum disponat, nullius illae sunt, seu, quod perinde est, communes, ita tamen, ut res publica semper eas sibi uindicare possit.

## §. VI.

Sed et res *sacrae* ciuitatis sunt, cuius autoritate commercio et usui priuatorum eximuntur, res *religiosae* olim priuatorum, *hodie* ciuitatis sunt, res sanctas ad rempubl. hodie pertinere, nemo forte est, qui neget.

## §. VII.

Ex his facile apparet, ea, quae, in iure iustiniano, de rerum diuisione, traduntur, non esse iuris gentium, sed iuris ciuilis, adeoque a principe libere posse mutari, imo ne in dubio quidem obseruari debere, nisi princeps, ea sibi placere, declaret, quod ex iuris iustiniani sola receptione uix inferre licet, cum ne illud quidem certum sit, an, ipsius iustiniani tempore, philosophia illa, quoad singula capita, in usu fuerit, quae rebus publ. democraticis magis, quam monarchicis imperiis, conuenit.

## §. VIII.

## §. VIII.

Hinc, quoad usum *aëris, aquae et maris*, disponendi potestatem principi omnes tribuunt, licet illa ad res communes iure romano referantur, usus fluminum privati (sive civibus, sive extraneis) ex beneficio principis, non natura sua, competit, eademque reliquarum rerum, quae *publicae* dicuntur, est ratio, *feras bestias* occupare, non cuius integrum est, nequidem in fundo proprio, sed iis, qui ius venandi impetrarunt, quae omnia iuris gentium principiis conveniunt, quod plerique populi, relictis LL. romanis, sequuntur.

## §. VIII.

De rebus *sacris, sanctis* atque *religijs*, iam diximus, pauca tamen adhuc addenda sunt, nimirum, *sacras* res constitui destinatione et usu, accedente autoritate reipublicae, in primis quoad aedes publicas, nam in mobilibus tacitus consensus sufficit, consecratio apud protestantes recte negligitur, licet utroque et canonico et civili iure requiratur.

## §. X.



## §. X.

Res, quae in patrimonio ecclesiae sunt, ad res sacras non pertinent, sed quodammodo priuatorum sunt, quatenus etiam ecclesiae et ecclesiastica collegia priuatorum rationem habent, alienari nequeunt, nisi accedente consistorii autoritate, ubi tamen etiam utilis causa sufficit.

## §. XI.

Locum religiosum hodie non illatio mortui, sed publica destinatio facit, priuatis, locum religiosum constituere, non amplius permittitur, nisi a republ. assignetur, ius inferendi in locum publicum, pro pecunia concedi solet, quae aerario ecclesiastico plerumque cedit, sepultura in urbe, imo etiam in templo, moribus toleratur.

## §. XII.

Progredimur ad aliam rerum diuisionem, res enim aliae sunt *corporales*, aliae *incorporales*, cuius distinctionis usus apparet ex doctrina, de pignoribus et executione.

## §. XIII.

## §. XIII.

*Corporales* sunt uel mobiles, uel immobiles, immobiles uel naturaliter, uel ciuilitate tales, hac lege aut destinatione hominis immobilibus accensentur. Utilitas huius diuisionis maxima est, quod ex articulis iuris, de usucapione, uenditione, cautione, oppignoratione, alienatione, successione, aliisque, satis liquet. *Incorporales* res aliquando mobilibus, pleraeque immobilibus, annumerantur.



## TITVLVS II

DE

IVRE RERVM ET DIVISIONE IVRIS  
IN RE ET AD REM§. I. *Ius circa res quatuorplex.*§. II. *Quomodo ius in re et ad rem differat.*§. III. *Quot sint species iuris in re, dissentiunt DD.*§. IIII. *Sunt V. secundum sententiam communem.*

## §. I.

Ius, quod circa res competit, in *ius in re et ad rem* diuiditur, quos terminos Dd. in scholis receperunt, cum in LL. nulla eorum occurrat mentio, nisi quod iuris in praebenda et ad praebendam mentio fiat, in *c. 40. de praeb. in 6.* et actiones aliae in rem, aliae in personam dari dicantur, in *l. 25. ff. de o. et a.*

## §. II.

Ius in re facultatem nobis praestat, rem a quocunque possessore uindicandi, hinc rem afficere dicitur, et actio, qua rem nobis asserimus, realis uocatur. Contra ius ad rem non aduersus quemcunque, sed eum duntaxat, qui ex suo facto nobis obligatus est, actionem praestat, actiones, inde oriundae, personales appellantur.

## §. III.

## §. III.

Juris in re plerique V. species constituunt, cum HAHNIO et SVENDEN-DOERFFERO, dominium servitutem, ius hereditarium, pignus et possessionem, alii tres, cum STRUVIO, alii, cum BORNIO et THOMASIO, unam, FELTMANNVS sex, PAGENSTÉCHERSVS etiam plures, sed diuersae illae sententiae facile conciliari possunt, nisi, quod, qui unam tantum speciem admittunt, possessionem ex numero trium in re excludant, quae utrum ius in rem tribuat et actionem realem producat, in utramque partem disputari potest.

## §. IIII.

Nos tantisper communem doctorum sequemur scholam, atque ita 1) de dominio, 2) de possessione, 3) de iure pignoris, 4) de servitute et 5) loco, de iure hereditario, dispiciemus.



## TITVLVS III

DE

DOMINIO ET MODIS ACQUIRENDI  
RERVM DOMINIVM

- §. I. *Dominium quid sit.*  
 §. II. *Et uel eminenti uel uulgare.*  
 §. III. *Naturale uel civile, renouabile uel irrenouabile, plenum aut minus plenum.*  
 §. IIII. *De modis acquirendi Iustinianei.*  
 §. V. *Horum diuisio.*  
 §. VI. et VII. *Censura iuris Iustiniani.*  
 §. VIII. *Modi acquirendi emendatiores.*  
 §. VIII. *Conspectus modorum, quos naturales uocat Iustinianus.*  
 §. X. *Horum triplex consideratio.*  
 §. XI. *De occupatione extra rem publicam.*  
 §. XII. *Iure gentium ferae bestiae sunt in patrimonio reipubl.*  
 §. XIII. *De acquirendis feris bestiis iure romano.*  
 §. XIII. *In uenatione uodie ius gentium ualet.*  
 §. XV. *In quo conueniat ius hodiernum cum romano.*  
 §. XVI. *De mansuetis et mansuefactis animalibus.*  
 §. XVII. *De captiuitate.*  
 §. XVIII. *Valet hic ius gentium.*  
 §. XVIII. *De inuentione.*  
 §. XX. *De accessione et naturalis speciebus.*  
 §. XXI. *De foetura.*  
 §. XXII. *De alluione.*  
 §. XXIII. *De coalitione.*  
 §. XXIII. *Insulae productio.*  
 §. XXV. *Ius roman. de insulis.*  
 §. XXVI. *De aluo derelicto.*  
 §. XXVII. *Ius romanum.*  
 §. XXVIII. *De inundatione.*  
 §. XXVIII. *Species accessionis industrialis.*  
 §. XXX. *Specificatio secundum ius gentium.*  
 §. XXXI. et XXXII. *Ius Iustinianicum.*  
 §. XXXIII. *Fragmenti excussio.*  
 §. XXXIII. et XXXV. *Adiunctio eiusque species.*  
 §. XXXVI - XXXVIII. *Confusio et commixtio.*  
 §. XXXVIII. *De mulsio et electio.*  
 §. XXXX. *De inaedificatione.*  
 §. XXXXI. *De uindicationis materiae.*  
 §. XXXXII. *Si b. f. in alieno aedificatum.*  
 §. XXXXIII. *De scriptura et pictura.*  
 §. XXXXIII. *De accessione mixta eiusque speciebus, satione, implantatione.*  
 §. XXXXV. *Fructuum perceptione.*  
 §. XXXXVI. *Quotuplices sint fructus.*  
 §. XXXXVII. *De thesauro.*  
 §. XXXXVIII. et XXXXVIII. *De traditione.*  
 §. L. *Haec requirit titulum.*  
 §. LI. *Res immobiles iudicialiter traduntur.*  
 §. LII. *Traditio propria, uel impropria, uera uel ficta.*  
 §. LIII. *Generalis uel specialis.*

§. I.

## §. I.

**D**ominium igitur est ius in re, ui cuius res corporalis, singularis, alicuius ita est propria, ut eam a quocunq; possessore vindicare, et de ea libere disponere, possit, nisi potestatem hanc lex, aut conventio, restringat.

## §. II.

Dominium hoc diuiditur in *eminens et vulgare*, hoc singulis subditis, illud rei publ. competit, in res quascunq; subditorum, et in *ordinarium ac extraordinarium* subdiuiditur, imperium alii dicere malunt, sed his satisfecit HORNIVS, qui, contra LYSERVM, dominium *eminens* strenue asserit, ex legibus tamen ciuilibus non aequè feliciter id probare conatus est.

## §. III.

Porro dominium in *naturale et ciuile*, in *reuocabile et irreuocabile* dispescitur, in primis autem in *plenum et minus plenum*, minus plenum in *directum et utile*, quo feudum, emphyteusin et superficiem, referre solent.

## §. IIII.

Iam videamus modos acquirendi re-  
rum dominia, quamuis illi non ad domi-  
nium

Cyberri Princ. instr. prin.

F

nium

nium tantum, sed ad quaecunque alia iura, etiam acquirenda, pertineant. IVSTINIANVS hic philosophum, sed infeliciter satis, egit, ciuilia instituta cum principiis naturalibus passim commiscens.

### §. V.

Is ergo modos acquirendi rerum dominia diuidit in *naturales* atque *ciuiles*, §. ii. *I. b.* ciuiles in *uniuersales* et *particulares*, §. f. *per quas pers. cuique acquir.* ad *particulares* refert *usucapionem*, *donationem*, *legatum* et *fideicommissum particulare*, ad *uniuersales*, *ius hereditarium*, *bonorum possessionem*, *arrogationem* et *addictionem bonorum*, *naturales* prolixè commemorat h. t. quos ad tria genera Doctores uulgo referunt, ad *occupationem*, *accessionem* et *traditionem*.

### §. VI.

Sed haec ita comparata sunt, ut accuratam censuram haud sustineant, nam donatio titulus quidem est acquirendi, non modus, cum dominium demum per traditionem transferatur et, si ad modos referri posset, ad naturales referri debebat, non ad ciuiles. Cumque etiam omnia bona donari possint, non apparet, cur inter particulares tantum commemoretur.

### §. VII.

## §. VII.

Contra modi, quos naturales uocat, plerique optimo iure ad instituta ciuilia referri debebant, aequitati et simplicitati naturali plane non conueniunt, quod clarius patebit, ubi singulos, qui h. t. recensentur, considerauerimus.

## §. VI. I.

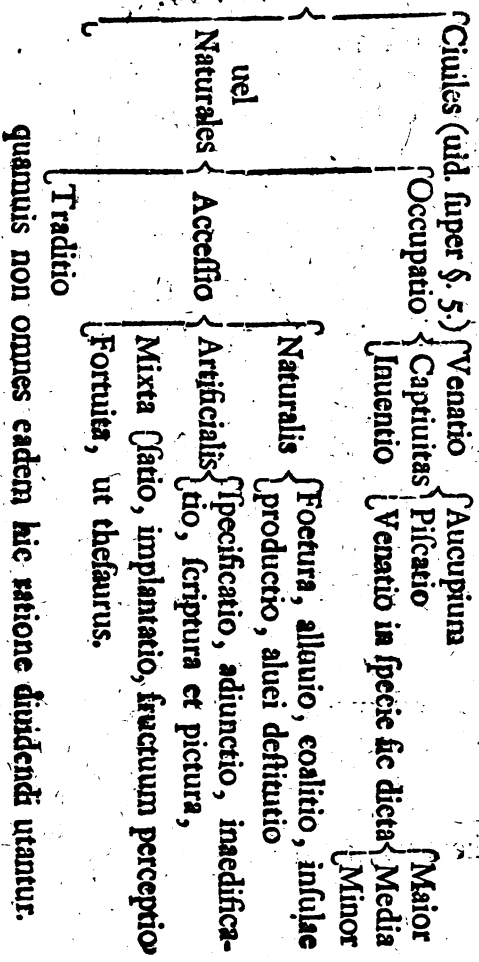
Rectius interim modi acquirendi dominium diuidi posse uidentur, in *immediatos* et *mediatos*, aut, si ita mauis, in *originarios* et *deriuatiuos*, quorum illi sine facto alterius (saltem priuati) dominos nos constituunt, hi dominium, quod antea alteri quaesitum erat, titulo, siue oneroso, siue lucratiuo, ad nos transferunt.

## §. VIII.

Sed ad modos, quos IUSTINIANVS naturales uocat, reuertamur. Ad tres classes, diximus, a Dd. reuocari, singulis certas species assignant, ceu ex ea, quam subiicimus, tabula apparebit.



Modi acquirendi rerum do-  
minium sunt uel



§. X.

## §. X.

Nos singulos acquirendi, quos IVSTI-  
NIANVS recenset, modos ita considerabi-  
mus, ut 1) quid naturalibus principiis con-  
ueniat, 2) quid LL. Rom. constituent, tandem 3) quid usus hodiernus ferat, ubique  
attendamus.

## §. XI.

*Occupatio* igitur, quicquid vulgo dissen-  
tiant, extra rempublicam non est modus  
naturalis acquirendi dominium, quod sola  
conuentione, in statu naturali, acquiri pote-  
rat, in ciuitatibus nihil est, quod occu-  
pari possit, cum omnia iam breui quasi  
manu respubl. occupauerit, nisi ea iure  
suo uti nolit, ac aliquas eius partes priua-  
tis derelinquat.

## §. XII.

Inde sequitur, feras bestias, siue in  
coelo, siue in terra, siue in mari, nascuntur  
iure gentium, in patrimonio reipubl. esse,  
adeoque uenationem, aucupium et pesca-  
tionem, ad regalia pertinere, neque a pri-  
uatis exerceri posse, nisi usum eius ex-  
pressa aut tacita uoluntate impetrauerint.

## §. XIII.

*Romano iure*, uenatio omnibus permissa

F 3

fuit,

fuit, etiam in fundo alieno. Acquirebantur autem ferae demum per occupationem, *uulneratio* non sufficiebat. In dominio nostro esse censebantur, quamdiu custodia nostra detinebantur, ex qua elapsae, iterum incipiebant esse nullius, et quamuis gnorismate essent notatae, ab aliis quibuscunque capi poterant, nisi quod, quamdiu in conspectu pristini domini essent, in eius potestate adhuc quodammodo etiam constitutae censebantur.

#### §. XIII.

*Hodie* ius gentium, non ius civile, sequimur. Venationem ad regalia referimus, ne infundo quidem proprio, absque privilegio principis, uenari licet. Poenae grauissimae in uiolutores iuris huius sancitae sunt, quae, non dubito, quin ad capitis etiam supplicium extendi possint.

#### §. XV.

In eo conuenit ius nostrum (sc. hodiernum) cum LL. romanis, quod ferae, ex custodia elapsae, nostrae esse desinant, imo, saxonico iure, etiamsi adhuc in conspectu nostro sint, tamen potestati nostrae se subduxisse censentur, unde etiam examen apum euolans statim a uicino intercipi potest.

#### §. XVI.

## §. XVI.

Ceterum animalium manufectorum et manufectorum alia est ratio. Eorum dominium ultra possessionem durat, qui ea occupat, furtum committit. Manufectis hodie feras exoticas accensere solent.

## §. XVII.

Alter occupationis modus *captivitas*, seu bellica occupatio, dicitur. Per hanc hostium res et personae nobis acquiruntur, iure gentium quidem non singulis, sed reipubl. cuius auspiciis bellum geritur. Acquisitio rerum, siue mobilium, siue immobilium, statim fit, simul atque occupantur.

## §. XVIII.

In his sequitur ius romanum iuris gentium principia, nisi, quod res, extra ministerium publicum captas, priuatis (singulis) attribuat, et res mobiles demum, si intra praesidia deductae sint, occupantibus cedere dicantur, l. s. §. 1. ff. b.

## §. XVIII.

Sequitur *inuentio*, quae ad res inanimatas pertinet. Iure romano res, hoc modo occupata, inuentori cedebat, sed

ius gentium has quoque reipubl. tribuit. Quod hodie maxime in rebus, quae in alicuius pretio sunt, seruamus, nisi reipubl. usum aliis permittat.

## §. XX.

Pergimus ad *accessionem*, quam in naturalem, artificialem, (industrialem) mixtam et fortuitam, supra diuisimus. *Naturalis* quinque modos recenset IVSTINIANVS, foeturam, alluionem, coalitionem, insulae productionem et aluei destitutionem.

## §. XXI.

Circa *foeturam* recte constituit ius romanum, partum domino uentris cedere, idque aequitati conuenit, et usu hodierno seruatur. GROTII dubijs satisfecit HUBER. *digress. l. 4. c. 23*. Dicitur autem foetura accessio, quia foetus est pars uiscerum maternorum, *l. 1. §. 1. D. de uentr. inspic.*

## §. XXII.

Alluione nobis acquiritur, quando flumen agro nostro latenter et paulatim aliquid adiicit, ita, ut, quantum quouis tempore adiectum sit, intelligi non possit. Haec in limitatis agris locum non habet, sed in iis tantum, qui nullis limitibus sunt circumscripti.

## §. XXIII.

## §. XXIII.

Contra, si ut fluminis pars vicini praedii, uno uelut impetu, ad fundum nostrum appellatur, id non antea nobis acquiritur, quam cum praedio nostro coalescat, quod factum esse intelligitur, si arbores, quae flumen secum traxit, in fundo nostro radices egerint. Hunc modum alii *appulsio- nem*, alii *coalitionem*, uocant. Atque haec omnia hodieque obtinent, neque rationibus naturalibus destituuntur.

## §. XXIII.

*Insulae*, in flumine natae, reipublicae sunt, cuius flumen est. Recte ergo principes eas sibi iudicant, ita insulas, quae in Albi nascuntur, Diu. AVGVSTVS sibi asseruit, uid. ZIEGLER. *d. I. M. lib. 2. c. 15. tb. 27.* Frustra igitur uulgo tradunt, in Saxonia electorali, ius ciuile quoad insulas, obseruari.

## §. XXV.

Iure romano, insula illis cedit, qui uicina praedia possident, pro mensura latitudinis, ut maior pars ei cedat, cui insula est propior. Sed haec obtinent in insulis, quae in flumine, non in illis, quae in mari, nascuntur, neque in iis, quae in flumine natant et terrae nondum cohaerent.

## §. XXVI.

*Alueum derelictum* hodie plerumque res publica sibi vindicat, ad quam etiam gentium iure non minus, quam nouus alueus, pertinet, nisi, quod aequitas, iis, quorum agros nouus alueus occupauit, quaeunque ratione satisfieri, postulet. Vnde, si flumen ad ueterem alueum reuertatur, nouum alueum, iterum derelictum, prioribus dominis restituendum, putem.

## §. XXVII.

Sed ius ciuile alueum derelictum uicinis attribuit, eo quoque casu, quo nouus alueus, flumine ad ueterem alueum reuertente, derelinquitur, nisi statim et uno ueluti impetu fluuius ab alueo nouo, quem occupauerat, iterum recedat.

## §. XXVIII.

Per inundationem autem possessoribus dominium non perit, saltem statim ad eos redit, l. 23. π. *quemadm. usufruct. amitt.* Imo ne possessio quidem amittitur, in primis, si quis animum eius retinendae declaret.

## §. XXVIII.

Post modos accessionis naturalis sequitur *industrialis, seu artificialis accessio*, ad quam

quam specificatio, adiunctio, inaedificatio, scriptura et pictura, refertur.

§. XXX.

Quod ad *specificationem* attinet, naturalis aequitatis est, in domini materiae arbitrio esse debere, utrum speciem sibi vindicare, an aestimationem materiae petere, velit, si modo priori casu ei, qui b. f. speciem fecit, operae et impensarum pretia restituat.

§. XXXI.

IUSTINIANVS distinguit, an species ex materia, plane aliena, an ex materia, partim propria, partim aliena, facta sit, dein, si ex aliena facta sit, an in statum pristinum ea reduci possit, an uero nequeat, sique materia plane aliena sit, ac reduci ad priorem ruditatem possit, speciem materiae domino addicit, alias specificanti.

§. XXXII.

Is tamen, qui speciem fecit, domino materiae aestimationem praestat, imo, si in m. f. fuit, furti etiam conueniri potest actione.

§. XXXIII.

Vtrum frumenti excussio sit specificatio, ambiguum est. Negat IC. in l. 7. §. 7.

ff. b.



*ff. h.* affirmat Imperator, in §. 26. *l. b.* cuius sententiam praefendam esse, existimarim.

## §. XXXIII.

Per *adiunctionem* nobis acquiritur, quando res aliena rei nostrae principali ita iungitur, ut species noua inde non fiat. Haec nobis accedit, licet sit pretiosior, quam nostra res, cui iungitur. Huc pertinet *intextura, seruminatio et adplumbatura*.

## §. XXXV.

Aestimatio tamen praestanda ei est; cuius res nostrae accessit, eadem ratione, qua in specificatione ei satisfieri, diximus.

## §. XXXVI.

Referunt plerique ad adiunctionem etiam *confusionem* et *commixtionem*, ex quibus confusionem ad res liquidas, commixtionem ad res aridas, putant, pertinere, in LL. tamen romanis uocabula haec saepius promiscue accipiuntur.

## §. XXXVII.

De his ita tenendum, si, uoluntate utriusque domini, res misceatur, corpus commune fit, sin casu, culpa uel facto tertii, quilibet id, quod suum est, recipit,

pit, quod si id fecerni nequeat, commu-  
nioni locus est, u. g. si frumentum meum  
cum frumento alieno confundatur, ibi  
enim singula corpora uindictari nequeunt,  
quicquid **IUSTINIANVS** contradicat,  
*in §. 28. b.*

## §. XXXVIII.

Si unius facto res confundantur, aut  
species noua ex confusione nascitur, et  
obtinent, quae de specificatione supra di-  
ximus, alias perinde habetur, ac si casu  
confusio facta fuisset, ita tamen, ut ad  
interesse actio ei competat, cuius causa  
inde facta est deterior.

## §. XXXVIII.

Quae de mulso igitur et electro, in §. 27.  
*I. b.* traduntur, pertinent ad confusionem,  
casu, uel utriusque consensu, factam. Ita  
conciliandus est hic §. cum praecedenti 25.

## §. XXXX.

De *inaedificatione*, hanc regulam **IUSTI-  
NIANVS** tradit, domino soli cedere,  
quicquid ei inaedificatum est, siue alius  
ex sua materia in fundo meo aedificet,  
siue in fundo suo materia aliena, siue ma-  
teria aliena, in fundo alieno.

## §. XXXXI.

## §. XXXXI.

Neque is, cuius materia aedificatum est, eam, stante aedificio, vindicare potest, diruto, potest, nisi iam aestimatio eius ipsi praestita fuerit. Hanc consequitur actio in factum, actio enim de tigno iuncto tantum ad tignum furtivum pertinet, haec ad duplum datur, quod (duplum), si contra b. f. iungentem actio instituat, et rem et poenam continet, contra m. f. possessorem, actione mota, mere poenale est.

## §. XXXXII.

Is contra, qui b. f. sua materia in alieno solo aedificavit, aestimationem materiae, utili actione negotiorum gestorum, consequitur, saltem quatenus alterius conditionem reddidit meliorem.

## §. XXXXIII.

*Scripturam chartae, picturae contra tabulam, cedere, ex §. 33. l. h. patet, qui derogat legi 23. ff. § 3. d. R. V. sed, quoad scripturam, moribus ius civile non attenditur.*

## §. XXXXIII.

Iam ad *accessionem* mixtam accedimus, cuius species sunt satio, implantatio, et  
per-

perceptio fructuum. Quod fundo nostro *insitum* est, statim, quod *implantatum*, ex quo planta radices egit, nostrum est. Seminis autem pretium b. f. aequae ac m. f. possessor consequitur, cum fructus non intelligantur, nisi deductis impensis, l. 37. ff. d. R. V. l. 36. §. ult. ff. de her. pet. uide tamen l. 5. C. d. R. V. ex qua alii inferunt, m. f. possessorem tollere tantum fructus maturos, seminis pretium postulare non posse.

## §. XXXV.

*Fructus*, percipiendo reuocabiliter, consumendo irreuocabiliter, b. f. possessor acquirit, ut tamen domino consumptos etiam, quatenus locupletior factus est, restituere teneatur. Quod aequitas postulat, et ius hodiernum obseruat, imo et iuri romano satis conuenit, u. l. 25. et l. 28. d. her. pet. §. 2. l. d. O. I. Malaë fidei possessor et perceptos et percipiendos restituere compellitur.

## §. XXXVI.

Diuiduntur autem fructus 1) in ciuiles et naturales, naturales in industriales et naturales in specie, 2) in pendentes et separatos, 3) in extantes et consumptos, extantes, uel uere, uel ficte tales sunt, consumti

sumti uel bona, uel mala fide, 4) in perceptos et percipiendos, quarum diuisionum usus maximus est, sed quem plenius exponere non est huius instituti.

### §. XXXXVII.

*Thesaurum* ad accessionem fortuitam referimus, quamuis alii malint, cum inter occupationis species, commemorare. Cedit enim, pro dimidia parte, inuentori, pro altera, fundi domino. Domino quidem etiam utili, aut reuocabili, uxor tamen, in fundo dotali, marito praefertur inuentori, si casu, non, si data opera, inuenierit, multo minus, si artibus illicitis. Quod si ipse dominus iis usus fuerit, thesaurus fisco cedit. In loco publico dimidium reipubl. cedit, idemque obtinet in loco sacro et religioso. Nam §. 30. *l. b. de locis religiosis priuatis agere uidetur*, imo hodie thesaurum absque discrimine resp. sibi, si uelit, uindicare potest, sed Electores Saxoniae iure suo uti noluerunt, *P. 2. C. 53.*

### §. XXXXVIII.

Restat *traditio*, ciuilis potius, quam naturalis, acquirendi dominii modus. Nam iure naturae etiam absque ea dominia transferuntur, requiritur autem, ut res a domino

mino, ex iusta et habili ad transferendum dominium causa, in accipientem transferatur.

## §. XXXXVIII.

Dixi, a domino. Perinde tamen est, siue is ipse rem tradat, siue procurator eius, isque uel speciali mandato instructus, *l. 60. §. 4. ff. Mandat.* uel generali saltim, dummodo liberam administrandi id potestatem complectatur, quod probat §. 42. *l. b. l. 9. §. 4. ff. de acq. rer. dom. l. 58. d. procurat.*

## §. L.

Per *ritulam* intelligo causam, ad transferendum dominiumabilem, hanc uel onerosam, uel lucratiuam, esse, supra monui, illius exemplum est uenditio. Traditio autem ex causa uenditionis eo demum casu dominium transfert, si aut pretium solutum, aut fides, de eo soluendo, habita fuerit, nisi alterum, ad fidem habendam, dolo induxit.

## §. LI.

Ceterum regulariter extraiudicialis traditio sufficit, iure autem saxonico rei immobilis dominium non transfertur, nisi accedente iudiciali domini resignatione, *Dec. Elect. 6r.* ut ne usucapione quidem, absque illa, dominium acquiratur. Pu-

Gribneri Princ. iur. priu.

G

bliciana

bliciana tamen actio illi, cui res extra iudicium, apud Saxones, tradita est, competit, contra eum, qui rem deteriore iure possidet, non contra eum, cui in iudicio postea dominium fuit resignatum.

## §. LII.

Porro traditio est uel *propria*, uel *impropria*, uel quasi traditio. Haec in incorporalibus, illa in corporalibus, locum habet, item alia *uera*, alia *ficta* traditio est, ficta, uel symbolica, uel non. Non symbolica eademque ficta, in traditionem longae, et breuis manus, diuiditur, cuius exemplum in constituto possessorio occurrit.

## §. LIII.

Denique, respectu accipientis, traditio uel generalis est, uel specialis. *Generalis* dicitur, quando res in quemcunque occupantem transfertur, cuius exemplum exhibent res derelictae, et quas quis abiecit, eo animo, ut cuius capienti, cederent, item *missilia*, quae in populum sparguntur, non aequae, quae naufragii, uel incendii, tempore, deliciuntur, aut culpa, uel casu, amittuntur. Haec enim in dominio adhuc nostro censentur. Tantum de naturalibus acquirendi domini modis.



## TITVLVS IV

DE

## VSVCAPIONE

- |  |   |
|--|---|
| §. I. <i>Ius gentium de usucapione.</i>  | §. VII. <i>De praescriptione rerum ecclesiastic.</i>                                |
| §. II. <i>Quomodo haec tribuat dominium.</i>   | §. VIII. <i>De rebus fisci.</i>   |
| §. III. <i>Requiritur bona fides.</i>  | §. VIII. <i>De domanialibus et praescriptione immemoriali.</i>                      |
| §. IIII. <i>Titulus iustus.</i>  | §. X. <i>De rebus sacris, religiosis et sanctis, furtivis, pupillorum, minorum.</i> |
| §. V. <i>Temporis lapsus, sed iure civili distinguitur inter praesentes et absentes.</i> | §. XI. <i>Requiritur possessio.</i>   |
| §. VI. <i>Intelligenda est absentia ordinaria.</i>                                       | §. XII. <i>Continua.</i>  |

## §. I.

Sequuntur modi acquirendi civiles. Inter particulares primo loco occurrit usucapio, quam recte puto ad modos civiles referri, gentium enim ius usucapionem ignorat, immemoriam tantum, ex qua derelinquendi animus colligitur, praescriptionem agnoscit.

## §. II.

Acquiritur in usucapione dominium, per continuam possessionem rei alienae, a non domino, bona fide et iusto titulo, nobis traditae. Requisita eius continent, qui vulgo circumferuntur, versiculi.

## §. III.

Primo requiritur *bona fides*, siue certa persuasio, rem esse nostram. In qua

G 2

opinione



opinione, iure romano, sufficit esse saltim initio acquisitae possessionis. Sed ius canonicum, quod sequimur, bonam fidem perpetuo requirit. *c. fin. X. d. praescript.* superueniens mala fides, post usucapionem, iam consummatam, non nocet. Qui dubitat, in mala fide est, si dubium speciale sit, et alicuius momenti. Neque interest, siue ante contractum quis, siue postea, dubitare incipiat, nec obstat *l. 32. §. 2. D. d. usucap.*

#### §. IIII.

2) *Titulus*, seu causa, requiritur, quem error regulariter non praestat. Huius modi etiam est titulus pro herede, quamuis multi de hoc dubitent. In praescriptione iurium, scientia et patientia instar tituli est.

#### §. V.

3) *Temporis lapsus*, usucapiuntur enim res mobiles, iure ciuili, triennio, iure saxonico anno, 6. septimanis et 3. diebus, idemque tempus, in rebus ecclesiasticis, sufficit, salua in integrum restitutione. Res immobiles iure saxonico 31. annis, 6. septimanis et 3. dieb. iure ciuil. inter praesentes, 10. inter absentes, 20. annis. Dicuntur

cuntur uero *praesentes*, qui sunt in eadem prouincia, non, ut uulgo uolunt, qui sub eadem iurisdictione, ne quidem hodie, saepe enim in eodem loco alii huic, alii illi iudici, subsunt, quos pro absentibus habere ineptum foret.

## §. VI.

Neque uero de extraordinaria absentia, sed de ordinaria, agitur, si quis modo absens, modo praesens, fuerit, (per ordinariam absentiam) aut absentiae anni diuidendi sunt, aut praesentiae tempus duplicandum, *Nou. 119. c. 8.*

## §. VII.

*Res ecclesiae immobiles* demum, 40. annorum possessione, acquiruntur, neque additur annus saxonicus, quadriennium tamen restitutionis in integrum non nulli adiiciunt. Ceterum etiam *feudum ecclesiae* non alio tempore amittitur, neque ecclesia, contra ecclesiam, alia utitur praescriptione. Ecclesiarum nomine *academiae*, aliaque pia corpora, continentur, *balliuiae* etiam et *commentae*, (protestantes quoque) non aequae *ciuitates*.

## §. VIII.

Perinde *res fisci* 40. demum, aut, si ma-  
uis, 44. annis praescribuntur, bona, fisco  
nunciata, quadriennio usucapiuntur,  
etiam apud Saxones. In bonis uacantibus,  
iisdemque nondum nunciatis, eadem,  
quae in rebus priuatorum, usucapio lo-  
cum habet.

## §. VIII.

Bona domanialia, qualia sine dubio  
etiam in Imperio nostro dantur, non 40.  
annis, sed immemoriali demum tempore,  
praescribuntur, neque regalia, etiam mi-  
nora, alio tempore acquiruntur, imo  
maiora, contra Principem, a subditis  
praescribi posse, plerique negant. Dici-  
tur uero praescriptio *immemorialis*, cuius  
in contrarium memoria non extat, ita, ut  
de possessionis initio non constet. Quae  
uulgo in primis circa probationem eius  
traduntur, ex instituto merentur expendi.

## §. X.

Res sacras, religiosas et sanctas, usucapi  
non posse, ex §. 1. *I. b.* constat. Quod  
hodieque obtinet, quatenus res illae ex-  
tra commercium sunt constitutae. Res  
furtivae et ui possessae nequeunt, nisi ui-  
tium

tium fuerit purgatum. In rebus pupilli et minoris non quidem usucapioni, sed praescriptioni tamen, locus est, tempus autem impuberis aetatis detrahitur, imo sunt, qui et minorennitatis annos deducunt, hocque saltem iure saxonico contendunt. Alii, restitutioni in integrum locum esse, uolunt, sed obstat *l. fin. C. quib. ex caus. in int. rest.*

## §. XI.

Usucapio possessionem supponit, possessio traditionem, quae talis esse debet, qualis ad transferendum dominium requiritur. In rebus ergo immobilibus, apud *Saxones*, non nisi iudicialis traditio sufficit, ad dominium, per usucapionem, transferendum.

## §. XII.

Haec possessio debet esse *continua*, non interrupta. Coniunguntur tamen et antecessoris et successoris, siue uniuersalis, siue particularis, tempora, modo uterque in bona fide fuerit. (Dissentit. HOPP. qui successoris uniuersalis bonam fidem non requirit, frustra, cum iure canon. perpetua requiratur bona fides.) Particulari tamen (e. g. emtori)

tori) non nocet mala fides antecessoris (e. g. uenditoris,) si illius accessione uti nolit. De usurpatione, siue interruptione praescriptionis, ad pandectas commodius dispiciendum.



## TITVLVS V

DE

## DONATIONIBVS

- |   |   |
|---|---|
| <p>§. I. Donatio an sit modus acquirendi.</p> <p>§. II. Donatio quid sit et quod duplex.</p> <p>§. III. Mort. causa.</p> <p>§. IIII. M. c. et inter uiuos donatio quomodo differat.</p> <p>§. V. Donatio m. c. differt a legato.</p> <p>§. VI. Donatio inter uiuos uel conuentionalis est, uel realis.</p> <p>§. VII. Vel simplex, uel relata, iudicialis, uel extraiudicialis.</p> <p>§. VIII. Quando insinuatione non sit opus.</p> | <p>§. VIIII. Renouari potest 1) ob superuenientiam liberorum.</p> <p>§. X. 2) Ob ingratitude.</p> <p>§. XI. An ob pactum adiectum non seruatum?</p> <p>§. XII. 3) Si est inofficiosa.</p> <p>§. XIII. Relata, remuneratoria.</p> <p>§. XIIIII. De dote, donat. propt. n.</p> <p>§. XV. et XVI. An per donationem propter n. dominium transferatur in uxorem?</p> <p>§. XVII. De dotalitio.</p> <p>§. XVIII. De reliquis acquirendi modis particularibus remissione. Sed pauca de arrogatione.</p> |
|---|---|

## §. I.

Sequitur donatio, quam IVSTINIANVS inter modos ciuiles, eisdemque particulares, secundo loco commemorat, sed eam, quae inter uiuos<sup>a</sup> fit, titulum tantum, non modum, acquisitionis esse, supra iudicauimus, summa tamen materiae

riac huius capita hoc loco exhibebimus, ne ordinem, quem IVSTINIANVS obseruauit, nimium turbemus. ♣

- a) Nam mortis causa donatio quandoque modus est transferendi domini.
- b) Excipiunt tamen donationem, a Principe factam, donationem p. n. et ecclesiae factam.

### §. II.

Donationem uulgo definiunt per pactum, quo res gratis in alterum transferatur, diuiditur in *realem* et *conuentionalem*, item *m. c.* et *inter uiuos*, factam donationem.

- c) Haec est modus acquirendi, sed continetur sub traditione.

### §. III.

Donatio *m. c.* dicitur, quae fit, intuitu mortis et in eius casum, si executio tantum differatur, usque post fata donatoris, magis inter uiuos, quam *m. c.* donatio facta esse censetur.

### §. IIII.

Multum uero interest, utrum donatio *m. c.* fiat, an inter uiuos. Illa enim reuocabilis est, imo, liberatione a periculo mortis subsecuta, ipso iure extinguitur, haec regulariter reuocari nequit, illa solen-

nitates, 5. testium requirit, <sup>1</sup> haec non aequae, 3) donatio m. c. etiam absque acceptatione subsistit, in uim legati, uel fideicommissi, donatio inter uiuos absque acceptatione & non subsistit.

d) Etiam si donatio realis fuerit.

e) Pactum tamen de non reuocando, donationi m. c. et pactum de reuocando donationi inter uiuos, adici potest, *l. 13. l. 27. l. 35. §. 4. d. m. c. donat.*

f) Nisi donatio sit priuilegiata.

g) Nisi in pia causa et in debitore.

### §. V.

Ceterum donatio m. c. in plerisque articulis iuris conuenit, cum legato et fideicommissio particulari, itaque differentias tantum commemorabimus. 1) Donare m. c. filius fam. potest, <sup>b</sup> legare nequit, 2) donatio m. c. requirit acceptationem donatarii, legatum non aequae.

b) Addunt aliqui usurarium, sed de eo merito dubitamus.

i) Donatio ergo filiifam. absque acceptatione donatarii non ualet, ne quidem in uim legati, quia filiuffam. legare nequit.

### §. VI.

Donatio inter uiuos fit absque mentione, aut saltem non intuitu mortis. *Conventionalis* producit conditionem ex *l. 35. §. 5. C. b.* aut, si mauis, hodie ex pacto, siue

siue ex moribus, ad rem promissam praecise tradendam, §. 2. *I. b.* *Realis* donatio dominium transfert, sed hoc praestat traditio, quam esse modum transferendi dominiu naturalem, antea fuit monitum.

## §. VII.

Est haec donatio uel *simplex*, quae est absoluta, uera, pura dicitur, uel *relata*, porro uel *iudicialis*, uel *extraiudicialis*. Nam, quae 500. aureos excedit, nisi actis insinuetur, inualida est, ut, quod ultra promissum est, peti nequeat, et, quod datum est, repeti, ubi, per aureos, ducatos intelligimus, quamuis maioris forte olim pretii fuerint *aurei Iustiniani*, de quo exstat libellus HOTOMANNI et SCHILTER. *ad ff. Tit. d. postul. compara PAGENSTECHER. L. 4. §. 8.*

## §. VIII.

Hac insinuatione non est opus, 1) in donatione m. c. 2) in donatione principi et a principe, 3) militibus a magistratu militum, 4) ad redimendos captiuos, 5) ad aedium refectionem facta, <sup>k</sup> 6) in dote, de donatione propter n. uid. *Auth. Eo decursum etc. C. d. don. ant. nupt. et Nou. 127. c. 2. l.* 7) in donatione remuneratoria, 8) si quis non



non una uice, sed per interualla, amplio-  
rem quantitatem alteri donet, (donatio-  
nes successiuas uocant) 9) si simul quidem,  
sed in plures, maior summa erogetur,  
(donationem simultaneam appellant)  
10) in remissione debiti.

k) Quod ad alias pias causas extendi non potest  
*l. 22. C. d. Eccl'es.*

l) Hanc insinuari debere, affirmat PAGENSTECHER  
negat BERGER. in *Oeconom.*

### §. VIII.

Post acceptationem, reuocari donatio  
nequit, nisi 1) *ob superuenientiam liberorum*,  
*l. 30. d. fideicom. m* (legitimorum, non na-  
turalium, imo ne quidem legitimorum,  
dissent BERGER. in *Oecon.*) quod ex  
*lege 8. C. b.* colligunt, quae tamen, de  
patrono tantum et liberto, agit. Si ei,  
qui, tempore donationis, liberos iam habet,  
plures deinceps nascantur, reuocatio lo-  
cum non habet, quae nec ad modicas do-  
nationes pertinet, sed ad eas, per quas  
aliqua bonorum pars transfertur. "

m) Quid si liberi illi iterum moriantur, reuocatio  
post mortem eorum non uidetur habere locum,  
uid. tamen BERGER. h. Cuius sententia ad-  
mitteri potest, si reuocatio fiat, liberis adhuc ui-  
uentibus, quamuis illi postmodum moriantur.

n) Non nulli putant, dimidiam, alii, quartam,  
alii autem, uel decimam, imo etiam minorem  
sufficere.

### §. X.

## §. X.

2) Ob *donatarii ingratitude*m, si aut famam donatoris, aut corpus laedat, aut uitae struat infidias, aut bonis eius insignem inferat iacturam, *l. fin. C. d. reuoc. don.* • Causae diuersae, licet grauiores, non sufficiunt, nec ad causas similes lex extendi potest. <sup>p</sup> *Actio reuocatoria* nec heredibus datur, nec aduersus heredes, nisi per infidias donatarii donator perierit, hoc enim casu donum heres recte repetere uidetur.

o) Vulgo atrocem quamuis iniuriam pro prima causa habent, sed sic prima causa sequentes sub se comprehendet. Sed et uerba legis: *atrocem iniuriam effundere*; ad uerbales iniurias, easque grauiores, tantum pertinent.

p) Bene tamen ad casus, ubi eadem ratio adest.

q) Quid si pactum adiectum sit, de renocanda donatione, in casum ingratitude? Ne sic quidem putem, actionem ad heredes transferri, multo minus contra heredes.

## §. XI.

Quintam causam addunt, si pactis adiectis donatarius non steterit, sed haec non est propriae ingratitude species, nec ad donationes simplices pertinet, quare, nec reuocatoriae actioni locum esse, putem, sed conditioni, causa data, causa non secuta,

secuta, quae heredibus datur et aduersus heredes.

§. XII.

3) Reuocationi obnoxia est donatio, quatenus est *inofficiosa*, i. e. quatenus per eam liberi, aut parentes, in legitima laeduntur. Hoc casu non simpliciter rescinditur donatio, sed tantum pro ea parte, quae legitimam onerat, nisi, quod, dolo interueniente, integram eam reuocari posse, uulgo contendunt. Ita HOPP. h. Quae uero dici poterit *inofficiosa* donatio, cum uiuentis nulla sit legitima, an ad eas tantum, quae in casum mortis fiunt donationes, dispositio illa pertinet, an tempus mortis, an donationis respicere fas erit? Vulgo ad tempus mortis respiciunt, et quantitatem donationis quantitati patrimonii, quod, post obitum donantis, superest, addunt, ut, an, quoad legitimam, laesio aliqua adsit, inde constet.

§. XIII.

Haec de simplici donatione. Sequitur *relata*, huc referunt *remuneratorem*, quae fit, ob singularia merita, non tamen tantum ob ea, quae ius agendi, et remunerationem exigendi perfectamque pariunt obligationem, sed ob ea quoque, quae  
actio-

actionem non praestant. Itaque quodammodo huc etiam pertinent antidora, ad quae quis ne quidem naturaliter est obstrictus.

## §. XIII.

Porro huc pertinet *dos et donatio propter nuptias*. Dos ab uxore confertur in maritum, ad onera matrimonii ferenda, estque uel *aduentitia*, uel *profectitia*, dominium eius transit ad maritum, si sit res fungibilis, immobilium dominium naturale uxor retinet, ciuile est penes maritum, restrictum tamen ac limitatum, ceu infra plenius trademus.

## §. XV.

Donatio p. n. confertur a marito (sponso) in uxorem, (sponsam) in dotis securitatem, uulgo addunt, in remuneracionem, cum tamen negent, aut fructus rei donatae, constante matrimonio, ad uxorem pertinere, aut, soluto illo, aliquid emolumenti inde ad eam transferri. Aequalis doti esse debebat. Moribus hypothecae ius tribuitur uxori, et quidem, ut uulgo tradunt, specialis, quod admitto, si fundus, aut certum nomen, donationis p. n. causa, adigetur. Nam, si quantitas  
tan-

tantum exprimat, non nisi generalis hypotheca erit, atque adeo eo casu plane inutilis illa donatio.

§. XVI.

Sed, secuti dudum alii, a communi sententia recedentes, per donationem propter nuptias, dominium ad uxorem transferri, censuerunt, ita certum est, et olim pacta, de ea lucranda, adiecta fuisse, et hodie uix unquam donationem p. n. constitui, nisi addita conuentione, ut cuius, soluto matrimonio, illa uxori cedat.

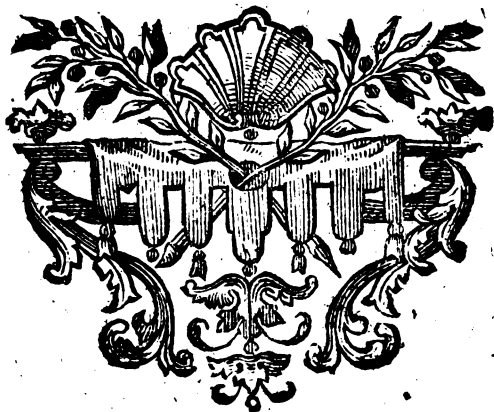
§. XVII.

Huius quodammodo species *dotalitium*, quod est ius percipiendi annum redditum, ad dies uitae, in compensationem dotis. Quantitas eius est duplicatarum usurarum, quadruplicatae enim non debentur, nisi donatio p. n. constituta sit, de quo argumento ex instituto egerunt SPRENGER. et ROTSCHVTZ. ac nouissime STRYK. et D. MENCKEN.

§. XVIII.

Haec de donatione dixisse sufficiet, iam agendum erat, de reliquis modis acquirendi

rendi particularibus, in primis de legato et fideicommissio particulari. Sed de his infra dicemus, ubi ultimarum uoluntatum iura trademus. Modi uniuersales omnes ad ius hereditarium pertinent, quod ultimam huius libri partem occupabit. Sola *arrogatio* hic omitti non debet, sed duobus uerbis absolui potest, nimirum per eam idem ius consequitur arrogator, quod patri competit, in bonis liberorum.



## TITVLVS VI

DE

IVRE QVOD DOMINO IN RE  
SVA VI DOMINII  
COMPETIT

- §. I. *Ius dominii.*
- §. II. *Abusus quoad permissus?*
- §. III. *Facultas alienandi.*
- §. IIII. *Furiosi, infantes non possunt.*
- §. V. *Nec minores et pupilli.*
- §. VI. *Nec uxor dotalis et paraphernalia.*
- §. VII. *De recepticiis.*
- §. VIII. *Maritus fundum dotalem alienare nequit.*
- §. VIIII. *De filios. et peculio.*
- §. X. *Quotuplex peculium.*
- §. XI. *De castrensi.*
- §. XII. *De quasi castrensi.*

- §. XIII. *De profectio.*
- §. XIIIII. *De aduentio.*
- §. XV. *De pecunia iusticia.*
- §. XVI. *De aduentio irregulari.*
- §. XVII. *Ius prohibendi ex dominio fuit.*
- §. XVIII. *De reinindicatione.*
- §. XVIIIII. *Dominii probatio.*
- §. XX. *Obiecti descriptio.*
- §. XXI. *Species reinindicationis.*
- §. XXII. *Quasi actor non probet.*

## §. I.

**I**us, quod domino in re sua competit, in facultate, libere de ea disponendi, alios ab eius usu arcendi, et rem a quocunque possessore uindicandi, consistit.

## §. II.

— Scilicet quilibet rei suae liberrimus est moderator et arbiter, ita ut abuti etiam ea possit, modo abusus ille prohibitus non sit, aut cum reipublicae, uel aliorum, praeciuicio coniunctus.

## §. III.

## §. III.

Itaque etiã *alienandi* ius domino competit, nisi lex, uel conuentio, alienationi obstet, aut ipse dominus alienandi facultate destituatur.

## §. IIII.

*Furiosi* enim et *infantes*, licet rerum suarum sint domini, alienare tamen nequeunt.

## §. V.

Nequeunt etiã pupilli et minores, sed res eorum, quae asseruari nequeunt, nomine illorum, alienant tutores et curatores, *immobilia* non aequè, nisi causa adsit necessaria, cognitioque iudicis et eiusdem decretum accedat, (antecedat, concomitanter accedat) quae requisita adfuisse, emtor, qui rem possidet, probare tenerur, ita iudicauit F. I. V. ann. 1712, m. Iul.

## §. VI.

Porro uxor nec dotalia, nec paraphernalia bona, absque consensu mariti, alienare potest, adeo, ut alienatio nulla sit, non modo quatenus in praeiudicium mariti ea tendit, sed et, si cum illius damno non sit coniuncta. Verum, quae,



de paraphernalibus, dixi, potissimum ad ius saxonicum debent referri.

a) Secundum utrumque Ius ciuile et Saxon.

### §. VII.

In receptitiis liberius est ius uxoris, praesumuntur autem iure ciu. omnia bona esse receptitia, <sup>b</sup> nostro iure, paraphernalia, imo, constante matrimonio, nequidem reseruare sibi uxor receptitia potest, sed, quaecunque acquirit, ad paraphernum referuntur, nisi is, a quo ea relinquuntur, administrationem et usumfructum marito nominatim adimat, legitimae tamen ususfructus ei adimi nequit.

b) Scil. iure ciu. maritus nec ususfructum habet, nec administrationem, in bonis non dotalibus, nisi hanc illi uxor mandauerit, aut expresse, aut tacite.

### §. VIII.

Contra maritus quoque fundum dotalem, cuius ciuile habet dominium, <sup>c</sup> alienare nequit, ne consentiente quidem uxore. <sup>d</sup> Apud nos, si uxor, adhibito alio curatore, cum consensu mariti, fundum dotalem uendat, alienatio ualida esse censetur, imo, in fundo non dotali, mariti consensus sufficit, ita tamen, ut in mariti commodum illa alienatio non cedat, unde  
satius

fatius est, hic quoque alium curatorem adhibere.

- c) Quod tamen non nisi improprium dominium est.  
d) Nisi taxationis gratia fundus sit traditus.

### §. VIII.

Filiifamilias etiam non eadem in quibuscunque bonis potestate gaudent, sed diuersa, pro peculii ratione. *Peculium* autem dicitur quasi patrimonium, cum patrimonium tantum patrefam. habeant, quibus idem ius in uniuersis bonis, sine discrimine, competit.

### §. X.

Est uero peculium uel *militare*, uel *non militare*, illud uel *castrense*, uel *quasi castrense*, hoc uel *profectitium* uel *aduentitium*, hoc uel *regulare*, seu ordinarium, siue minus plenum, uel *irregulare*, siue extraordinarium, seu plenum.

### §. XI.

Ad castrense peculium pertinent, quae filius, intuitu militiae, acquirit. In hoc liberrimum ei ius competit, ut perinde, ac paterfam. inter uiuos et mortis causa, de eo disponere possit, patri contra in illud nullum ius competit, neque id, post

mortem filii, amplius occupat, sed una cum matre, nisi filius aliud disposuerit, in eo succedit.

## §. XII.

Quasi castrense peculium complectitur ea, quae, intuitu publici officii, aut liberalium artium, a filiofam. acquiruntur. De eo perinde, ac de castrensi, disponit, atque, absque privilegio tamen, testamentum etiam facit. Huc donata a Principe, saltem quoad effectum, referri possunt.

## §. XIII.

*Profectitium* continet res, quae a patre, aut patris intuitu, ad filium peruenerunt. In his administratio filio tantum plerumque competit, creditoribus tamen ex eo satisfacere pater tenetur. Pater id iterum adimere ei, et, si uelit, imminuere potest, retinet tamen filius emancipatus, quae a patre accepit, nisi pater ei, ante emancipationem, adimat, sique patris bona confiscentur, filio peculium saluum est.

## §. XIV.

*Aduentitium* dicitur, quod ad filium, non ex re patris, sed aliunde, prouenit.

Huius

Huius proprietas filii, patris usufructus est, quem is retinet, licet ad secunda uota progrediatur, quin etiam post mortem filii, et dimidium, post eius emancipationem, quod tamen in emancipatione iuris Germanici non aequè obtinet. Porro rationes non reddit, nec inuentarium pater conficit, liberius etiam, quam tutor, administrat et alienat, designationem tamen conscribendam curare debet, imo, si bona dissipet, aut cautio ab ipso exigenda, aut administratio etiam ei adimi potest.

## §. XV.

Huc pertinent bona, quaecunque extra militiam, et non intuitu patris, in filium conferuntur, huc etiam *pecuniam lustricam* (munuscula patrinorum) referunt, quam alii ad profectitium, alii ad irregulare, alii etiam ad quasi castrense, pertinere putant. Sed et, quae operis suis acquirunt liberi, nisi eas patri praestent, sic enim, quicquid acquirunt, ad profectitium peculium est referendum.

## §. XVI.

In *irregulari* filio proprietas, et usufructus competit, et libera inter uiuos disponendi facultas, ut puta, si, inuito pa-

tre, filius aliquid acquirat, aut ei sub hac conditione aliquid donetur, uel legetur, ne usufructus ad patrem perueniat, quae conditio legitimae a matre adiici nequit, reliquis bonis potest, item, si filius una cum patre fratri ab intestato succedat.

## §. XVII.

Haec de facultate alienandi, quae, uero dominii, domino competit. Dixi autem, effectus dominii etiam consistere in iure prohibendi, et rem uindicandi. Scilicet dominium id nobis praestat, ut alios ab usu rei nostrae arcere possimus, adeoque, ius prohibendi comprehendere, existimem, usque dum quis alius compossessionem probet.

## §. XVIII.

Actio, qua rem nostram nobis asserimus, *reiuudicatio* dicitur. Hanc qui instituit, probare tenetur dominium suum, aut aduersarii possessionem. Vulgo dicunt, utrumque probandum ei esse, sed, si reus neget, se possidere, possessionem eius probare sufficit, *l. fin. ff. d. R. V. sin fateatur*, non, nisi dominii probatio, actori incumbit.

## §. XVIII.

## §. XVIII.

Dominii probatio difficilis est, unde *publicianam* actionem plerique cumulant, ut quasi dominium probare sufficiat, quas actiones hodie tacite cumulatas uideri, nonnulli dicunt, quae aequissima sane est sententia, sed tutius agit, qui expresse utriusque, aut *publicianae* saltim, mentionem facit.

e) Potest tamen super dominio iuramentum deferri.

## §. XX.

Rem, quam uindicamus, accurate et perspicue designari, iubet *l. 6. ff. de R. V.* nam, si de obiecto non constet ex libello, tanquam ineptus is merito reiicitur.

## §. XXI.

Ceterum reuindicatio, si replica libello inferatur, aut aliae circumstantiae concurrant, uaria nomina sortitur. Nam et rescissoria et Pauliana et Publiciana actio species tantum sunt reuindicationis, de quibus singulis agere non est instituti.

## §. XXII.

Si actor dominium non probet, reus absolvitur, neque opus est, ut ipse suum

H 5

domi-

dominium probet, sed, si probationem suscipiat, superfluo et inani labore se onerat. Neque enim, contra tertium quemcunque, dominus declarari potest, quamvis sint, qui, *contra iudicacionem* id praestare, putent.



TITVLVS VII

DE

P O S S E S S I O N E

- |   |  |
|---|--|
| §. I. <i>Possessio quid?</i>                            | §. VI. <i>De possessorio summario.</i>               |
| §. II. <i>Requirat animum sibi habendi.</i>             | §. VII. <i>De ordinario.</i>                         |
| §. III. <i>Proprie possidentur res corporales.</i>      | §. VIII. <i>Varia remedia possessoria.</i>           |
| §. IIII. <i>Possessio alia civilis, alia naturalis.</i> | §. VIII. <i>Interdicta utrobi et uti possidetis.</i> |
| §. V. <i>Recentis, aut antiqua.</i>                     | §. X. <i>Publiciana oritur ex possessione.</i>       |

§. I.

**A**ltera species iuris in re est *possessio*, qua quis rem; animo sibi habendi, tenet. Haec si cum bona fide coniuncta fit, idem fere possessori praestat, quod domino proprietas.

§. II.

Dixi, animo sibi habendi, siue animo habendi dominium, siue aliud ius in re, possideat. Si hic animus plane deficiat, detentio magis est, quam possessio, quamvis

uis haec quoque quodammodo ius in re tribuat.

§. III.

Pertinet possessio proprie ad res corporales, rerum incorporalium quasi possessio est, quae in exercitio iuris consistit.

§. IIII.

Alia *civilis* est, qua solo animo, alia *naturalis*, qua corpore, rem possidemus. Retineri enim possessio animo potest, acquiri solo animo nequit, neque ipso iure transfertur, ne quidem ad possidentis heredes, ad quos tamen ius, possessionis apprehendendae et recuperandae, transit.

§. V.

Est et alia recens, siue momentanea, possessio, alia antiqua, iustior, et, ut loquuntur, magis titulata, unde possessio *summarium* uel *ordinarium*.

§. VI.

In summarissimo, non attenditur, an quis clam, precario, aut ui, possideat, nisi iidem testes, qui de possessione deponunt, de huius modi uirio etiam attestentur. Probari etiam per unicum testem potest, annum tempus, aut plures actus  
non



non desiderantur. A sententia, in possessorio summarissimo lata, nec appellatio, nec leuteratio, interponi potest.

§. VII.

In ordinario possessorio, de possessione antiquiore et iustiore agitur, idque apud nos processu ordinario solet ventilari.

§. VIII.

Ad possessionem acquirendam, retinendam ac recuperandam uaria leges civiles remedia suppeditant, atque sine necessitate cumulant, sed pleraque, occasione possessionis quidem competunt, non tamen ex possessione oriuntur, personales actiones sunt, non reales.

§. VIII.

Ad reales tamen uulgo referunt interdictum *Utrubi* et *Uti possideris*, quorum illud ad res mobiles, hoc ad res immobiles et incorporales, pertinet.

§. X.

Forte et ex eadem possessione actio Publiciana oritur, quam alii ex dominio deducunt.



TITVLVS VIII

DE

HYPOTHECA

- |                       |   |   |  |                       |                    |                             |
|-----------------------|---|---|--|-----------------------|--------------------|-----------------------------|
| §. I. Hypotheca quid? | §. II. Est expressa, vel tacita, iudicialis, aut extraiudicialis. | §. III. Extraiudicialis rei immobilis iure Sax. inualida. | §. IIII. Hypotheca uel generalis est, uel specialis. | §. V. Conventionalis. | §. VI. De pignore. | §. VII. Actio hypothecaria. |
|-----------------------|---|---|--|-----------------------|--------------------|-----------------------------|

§. I.

Sequitur hypotheca, quae ius in re constituit, quod creditori competit, in bonis debitoris, uel cuius, rem, hypothecae obnoxiam, a quouis possessore, tantisper sibi tradi, iure postulat, donec, soluto debito, hypotheca dissoluatur.

§. II.

Huius modi hypotheca alia *expressa* est, alia *tacita*, alia iudicialis, alia extraiudicialis, sed fatius omnino fuerit, tacitas et extraiudiciales e republ. proscribere, aut saltim nullam ius, contra tertium possessorem, efficaciam tribui, nisi iudicialiter fuerint confirmatae.

§. III.

Recte igitur, apud Saxones, hypotheca extraiudicialis rei immobilis inualida habetur, si, de tertii praedicio, agatur, ita, ut

ut nec, in concursu creditorum, privilegium tribuat, nec, contra tertium possessorem, actionem praestet. Quoad mobilia tamen et hypothecas tacitas, ius commune sequimur, licet illud cum multis incommodis sit coniunctum.

§. IIII.

Porro hypotheca uel *generalis* est, uel *specialis*. Haec efficit, ut exceptio excussionis, a tertio possessore, opponi nequeat, secundum CARPZOVIVM, diff. LAV-TERB. cuius sententiam collegia Vitembergensia sequuntur.

§. V.

Hypotheca sola conuentione constitui potest, cum alias pacta ius reale non tribuant, nisi, accedente traditione, unde, fictam traditionem subesse, non nulli existimant, qua tamen forte non habemus opus.

§. VI.

Si res, hypothecae subiecta, creditori simul tradatur, *pignus* appellari solet, in primis, si res sit mobilis. Promiscue tamen aliquando illa uocabula accipiuntur.

§. VII.

## §. VII.

Actio, quae ex hoc iure oritur, *hypothecaria* dicitur, quae an alternatiam petitionem admittat, in utramque partem disputari solet, sed, affirmatiuam praefendam esse sententiam, et dissentientium opinionem tantum inani subtilitate niti, omnino sum persuasus.



TITV-

DE

## SERVITUTE

- |   |  |
|---|--|
| <p>§. I. <i>Quid sit seruitus.</i><br/>         §. II. <i>Realis, uel personalis.</i><br/>         §. III. <i>Realis, uel rustica, uel urbana.</i><br/>         §. IIII. <i>Ad rusticas pertinet iter.</i><br/>         §. V. <i>Actus.</i><br/>         §. VI. <i>Via.</i><br/>         §. VII. <i>Aquae ductus et hauritus.</i><br/>         §. VIII. <i>Ius pascendi.</i><br/>         §. VIIII. <i>Ius compascui.</i><br/>         §. X. <i>Ad urbanas pertinet seruitus oneris ferendi.</i><br/>         §. XI. <i>Altius tollendi et non tollendi non differunt.</i><br/>         §. XII. <i>Seruitus luminum.</i><br/>         §. XIII. <i>Stillicidii.</i><br/>         §. XIIII. <i>Fluminis recipiendi, aut non.</i><br/>         §. XV. <i>Urbanarum plures species.</i><br/>         §. XVI. <i>Ad seruitutes personales pertinet usufructus.</i><br/>         §. XVII. <i>De quasi usufructu.</i><br/>         §. XVIII. <i>Ad quem hic periculum?</i><br/>         §. XVIIIII. <i>Quid praestet usufructuarius.</i></p> | <p>§. XX. <i>Usus.</i><br/>         §. XXI. <i>Ius usufructuarii.</i><br/>         §. XXII. <i>Habitatio.</i><br/>         §. XXIII. <i>Non utendo non perit.</i><br/>         §. XXIIII. <i>Constituuntur seruitutes 1) ultima uoluntate.</i><br/>         §. XXV. 2) <i>Pacto.</i><br/>         §. XXVI. <i>Qui constituere possit.</i><br/>         §. XXVII. 3) <i>Ipsa lege.</i><br/>         §. XXVIII. 4) <i>Officio iudicis.</i><br/>         §. XXVIIIII. 5) <i>Præscriptione.</i><br/>         §. XXX. <i>De titulo.</i><br/>         §. XXXI. <i>Actio ex seruitute est uel confessoria,</i><br/>         §. XXXII. <i>uel negatoria.</i><br/>         §. XXXIII. <i>An uitia possessionis probanda.</i><br/>         §. XXXIIII. <i>Remedia, hic constituta, ad alia quoque iura applicantur.</i><br/>         §. XXXV. <i>Finiuntur seruitutes.</i><br/>         §. XXXVI. <i>An per tempus et abusum?</i><br/>         §. XXXVII. <i>De confusione et reliquis.</i><br/>         §. XXXVIII. <i>Seruitutes personales cessione perent.</i></p> |
|---|--|

## §. I.

Seruitus est ius in re aliena, ui cuius, ea nobis, aut praedio nostro, seruit. Consistit uel in patiendo, et dicitur *affirmatiua*, uel in non faciendo, quae *negatiua* uocatur. In faciendo seruitutes non consistunt, quod ad subtilitates Iuris Romani perti-

pertinet. Vi pacti tamen adici seruituti potest onus aliquid faciendi, e. g. reficiendi uiam.

- a) Quibus subtilitatibus tamen plerique DD. adhuc inhaerent, atque negant, per pactum, de faciendi, intuitu praedii, in initum, ius reale produci, nisi hypotheca desuper sit constituta.

### §. II.

Est uel *realis*, uel *personalis*, illa praedio, haec personae, debetur, potest tamen ex pacto etiam *realis personalis* fieri, quam *anomalam* uocant.

### §. III.

*Realis*, uel *rustica* est, uel *urbana*, *rustica*, quae *rusticum*, *urbana*, quae *urbanum*, usum praestat, adeoque utraque, non ex loco, sed ex usu, aestimatur, uid. tamen l. 4. §. 1. ff. in quibus rebus pign. uel hyp. Consistit autem *usus rusticus*, in agricultura, pascendo pecore et fructibus colligendis, *urbanus* in habitatione, merciorum exercitio, et, quod addunt nonnulli, in uoluptate.

### §. IIII.

Inter *rusticas* *IUSTINIANVS* primo loco *iter* commemorat. *Iter* autem est ius hominis, eundi, ambulandi, per ui-

Gribneri Princ. iur. priu.

I

cini

cini fundum. Sed et lectica uehi et equitari quis potest, qui ius itineris habet. Latitudo huius seruitutis, iure saxonico, est 3. pedum, iure ciu. duorum, u. MENAG. cap. 63. et HUBER. Digress. P. 2. l. 2. c. 13.

## §. V.

*Actus* est ius, iumentum, uel uehiculum, per fundum alienum agendi, qui iter continet, si plenus sit, sin id ei non liceat, minus plenus dicitur, item, si iumentum tantum, non uehiculum, ducere liceat, aut contra. Eius latitudinem, uolunt, esse 4. pedum (nihil tamen nominatim aut ciuiles, aut saxonicae, leges, ea de re, cauent.)

## §. VI.

*Via* et actum et iter complectitur, sed et amplius, ligna lapidesque ferendi et protrahendi, ac hastam erectam habendi, potestatem tribuit, MENAG. d. l. CORN. VAN BYNCKERSHOEK, lib. 4. c. 7. Latitudo uiae, in porrectum, 8. in anfractum, 16. pedum est, l. 8. ff. d. S. P. R.

## §. VII.

*Aquae ductus* est ius, ducendi aquam, per alienum fundum, *aquae haustus* est ius, hauri-

hauriendi aquam, ex fundo alieno. Continet iter, sicuti ius, appellendi pecus ad aquam, actum complectitur.

## §. VIII.

*Ius pascendi* non continet ius prohibendi dominum, si pastura utriusque pecori sufficiat, alias potior est conditio eius, cui seruitus constituta est.

## §. VIII.

*Ius compascui* constituitur uel per mutuum seruitutem, uel ex familiaritate competit, hoc casu reuocabile est, illo non aequo. Intellego autem compascuum reciprocum, alias enim seruitus potius pascendi, quam compascuum, dici meretur.

## §. X.

Commemoravi potissimas seruitutes rusticas, sequuntur urbanae, huc pertinet oneris ferendi seruitus, ut cuius paries uicini onus aedificii nostri sustinet. Ab hac parum differt seruitus tigni immittendi, ubi uicinus pati tenetur, ut tignum nostrum in ipsius parietem immittatur, ibique requiescat. Is, qui onera fert, parietem reficere tenetur, l. 33. r. d.



S. P. V. quod ad seruitutem tigni immit-  
tendi aequè pertinere puto.

## §. XI.

Seruitus altius tollendi et non tollendi,  
mea sententia, non differunt. Eadem  
seruitus alio nomine, intuitu dominantis,  
alio intuitu seruiantis praedii, appellatur.  
Frustra sunt, qui, seruitutem altius tol-  
lendi uicinum, ad altius tollendum, obstrin-  
gere, aut statutum supponere, existi-  
mant, de quo IVSTINIANVS nunquam  
cogitauit.

## §. XII.

Prope huc accedit seruitus luminum,  
quae continet ius habendi fenestram in  
pariete alieno, aut communi, unde uici-  
nus, hac seruitute constituta, contra aedi-  
ficare, et lumina obscurare, prohibetur,  
ut uix sit, eum ab hac seruitute diuersum,  
*ne luminibus officiat*, effingamus, nisi hanc  
ad fenestram in proprio pariete referas,  
aut, gradu differre ab illis, existimes.

## §. XIII.

Stillicidii seruitus efficit, ut uicinus stil-  
licidium nostrum in aedes suas, uel arcem,  
recipere teneatur. Haec recipiendi stilli-  
cidii

cidii dicitur, contra non recipiendi, seu auertendi, quando uicinus stillicidium suum ad se recipere prohibetur. Ego, eandem esse seruitutem, puto, sed diuersum nomen accipere, prout aut in recipiendis, aut in auertendis, aut in utriusque utilitatem, constituatur.

## §. XIII.

Eadem est fluminis recipiendi, et non recipiendi, ratio. Flumen autem hic appellamus aquam collectam, quae per tubulos, aut canales, fluminis instar, decurrit. Stillicidium in seruitutem fluminis conuertere non licet, nec contra, stillicidium tamen altius tolli posse, *ICTus, in l. 20. §. 5. ff. d. S. P. V.* affirmat, addita ratione, quod seruiantis causa non fiat deterior, quae cum plerumque fallat, lex illa raro usum poterit praestare.

## §. XV.

Dantur etiam plures aliae, e. g. proiiciendi, habendi suggrundia, fumi, cloacae, habendi positum, suffodiendi, etc. Sed has singulas persequi non uacat, adeoque ad seruitutes personales progredimur.

## §. XVI.

Illae sunt usufructus, usus et habitatio. Usufructus in uerum et quasi usumfructum diuiditur, uerus est ius utendi fruendi re, quae usu non consumitur, sed, finito usufructu, in specie restituenda est. Cauet ergo usufructuarius, de utendo fruendo, ut bonum patrem fam. decet, et, de re, finito usufructu, restituenda. A qua cautione pater, maritus, donator, filius, et is, ad quem proprietas peruenit, immunes sunt.

## §. XVII.

Quasi usufructus est rerum fungibilium, seu, quae usu consumuntur. Usufructuarius iis pro lubitu utitur, et tantum, de re simili, uel rei aestimatione, restituenda, cauet. Ad res fungibiles uestimenta, etiam quotidiana, non pertinent, nisi, quod plerumque fit, pactum, de aestimatione eorum restituenda, accedat, *uid. §. 2. l. b.* Hoc enim, ex uero usufructu, quasi usumfructum efficit.

## §. XVIII.

Ad quem periculum rei in quasi usufructu pertineat, non expeditum est. **Uerius**

rius puto, ad proprietarium id pertinere, ex quo quasi usufructus et mutui diuersitas apparet.

§. XVIII.

Quod ad uerum usumfructum attinet, usufructuarius non quidem casum, culpam tamen leuem, praestat, omnia tributa soluit, non tamen plane extraordinaria, et, quae, intuitu proprietatis, non fructuum, soluuntur, modicam quoque refectionem suis sumptibus suscipere tenetur.

§. XX.

Vsus est ius, re aliena, ad necessitatem, utendi. Quasi usum leges non agnoscunt, neque enim a quasi usufructu differt. Vsus pro parte constitui nequit, cum non omnium eadem sit necessitas, usufructus potest, unde et usufructus accrescit, usus non aequae.

e) Possunt tamen plures in eadem re usum habere.

§. XXI.

Vsuarius potest coniugem, liberos, familiam, in aedes, quarum usum habet, recipere, imo etiam hospitem, (pro pensione quoque) seorsim alii usum aedium concedere nequit, neque usum in alium

transferre. Qui pecoris usum habet, lana et lacte etiam, sed modice, utitur, nec ultra necessitatem, *l. 12. §. 2. ff. b. ligna non uendit, sed, pro familiae usu, caedit, cuius exemplum fere in ministris ecclesiarum apud nos occurrit, conf. D. MENCKEN. ad Inst. b.*

## §. XXII.

Habitatio est ius, alienas aedes inhabitandi. Potest autem is, cui haec seruitus constituta est, habitationem locare, licet ipse non inhabitet, et habitatione, ultra necessitatem, uti, contra alium usum, praeter habitationem, sibi uindicare nequit, unde stabulum, horreum et conditorium mercium, locare non potest, *diff. HUBER. b. t. pos. 6.* Ex quo eius, ab usu et usufructu aedium, diuersitas patet.

## §. XXIII.

Non utendo, habitatio non perit, *l. 10. §. b.* quia facti magis est, quam iuris, quod ad subtilitates romanas pertinet, neque capitis deminutione, quod ad ius antiquum, et capitis deminutionem minimam pertinere, per maximam, aut mediam, etiam hanc seruitutem expirare, puto.

## §. XXIII.

## §. XXIII.

Actum est, de indole et natura realium, pariter ac personalium seruitutum, uideamus nunc, quomodo constituentur, uindicentur et amittantur. Constitui igitur possunt, siue reales, siue personales, seruitutes, 1) ultima uoluntate, per quam non modo ius ad rem, sed et ipsum ius in re <sup>b</sup> transfertur, non tamen seruitutis possessio.

b) Si constituatur in re, testatoris sc. propria.

## §. XXV.

2) Pacto, uel promissione, sed haec non transfert ius in re, nisi, accedente quasi traditione, quae fit, in affirmatiuis, usu et patientia, in negatiuis prohibitione et acquiescentia. Apud Saxones, iudiciale traditionem requiri, ad constituendam seruitutem, uerius est, cum nullum ius in re immobili, extra iudicium, ibi transferri possit.

c) Vix ergo quasi traditio, in negatiuis seruitutibus, ab ipsa promissione, differt.

## §. XXVI.

Potest autem seruitutem is tantum constituere, qui rem suam deteriore facere potest, qui reuocabile, aut utile, domi-

nium tantum habet, is seruitutem quidem constituere potest, sed non ulterius duraturam, quam durat ius constituentis. <sup>d</sup>

- d) An etiam ius reale tribuat aduersus tertium, qui a domino utili causam habet? Resp. affirmando, quod patet ex exemplo emphyteutae. In feudo tamen secus est, quia hoc alienari nequit, sine domini directi consensu.

### §. XXVII.

3) Ipsa lege, ita usufructus patri et marito competit. Realium seruitutum exempla occurrunt, in *l. 1. §. 14. et 22. D. de aqua et aqua plu. et in l. fin. §. f. C. d. seruitut.*

### §. XXVIII.

4) Officio iudicis, e. g. in iudiciis difforiis, <sup>e</sup> aut, si alia ratione quis ad fundum suum accedere nequeat, nisi per vicini agrum, *l. 10. l. f. π. d. S. P. V.*

- e) Vbi adiudicatio ius in re tribuit.

### §. XXVIII.

5) Praescriptione, iure ciu. 10. uel 20. iure sax. annis 31. idemque tempus, in seruitutibus discontinuis, obtinuit, ubi, iure communi, alii immemorabile tempus requirunt. Incipit autem praescriptio, in seruitutibus affirmatiuis, a tempore exercitae serui-

seruitutis, in negatiuis, a tempore prohibitionis.

Nam alias, etiamsi quis uel per 1000. annos, non aedificauerit, uicinus tamen seruitutem alius tollendi inde neuiquam acquirit.

§. XXX.

Ipsa autem scientia et patientia domini, instar tituli, est, ut alio titulo non sit opus. Quod si dominus, alterum seruitute uti, iuste ignoret, alium titulum uulgo requirunt.

Iure Saxonico tamen factum, etiam hoc casu, non opus est titulo.

§. XXXI.

Actio, quae ex seruitute oritur, *confessoria* dicitur, datur ei, qui sibi, uel praedio suo, seruitutem asserit, contra quemuis, qui usum eius impedit, ad hoc, ut, seruitutem actori competere, declaretur, reus a turbatione desistere, cautionem, de non amplius turbando, praestare, ac damna resarcire, iubeatur. Hoc petitorium remedium est, nam, si quis in possessione seruitutis constitutus sit, is, interdicto, *uti possidetis*, experitur.

§. XXXII.



## §. XXXII.

Contra, si quis alterum, seruitutem sibi asserentem, prohibere uelit, is actione *negatoria* utitur, quae magis occasione seruitutis competit, quam ex ea oritur. Ex dominio descendit, et ex libertatis, quae inde oritur, praesumptione. Haec tanta est, ut probationis onus deouluat <sup>b</sup> in eum, qui seruitutem sibi asserit, quod illi incumbit, etiamsi reus sit in possessione seruitutis constitutus, aut actor, reum ui, clam, uel precario, possidere, dixerit, quamuis haec uitia in petitorio <sup>i</sup> allegare ineptum sit, ac superuacaneum.

b) Actor tamen possessionem suam, uel quasi dominium, demonstrare tenetur, quae demonstratio, tanquam praecedens, actori imponitur ante, quam reo probatio seruitutis iniungitur.

i) Secus est in possessorio ordinario, in hoc enim uitia possessionis probare tenetur, qui haec allegauit.

## §. XXXIII.

Quid uero, si quis possessorio iudicio experiri uelit, et, in possessione libertatis naturalis se, dicat, constitutum esse. Ei probationem plerique iniungunt, ego, ab altero possessionem seruitutis probandam, existimauerim, atque ita censuit Cur. Prou.

Vitemb.

Vitemb. ann. 1711. term. quasim. et Fac.  
Iur. Vit. ann. 1712. et Scab. Vit. ann. 1712.  
m. iul.

§. XXXIII.

Ceterum, quae dixi, remedia et ad  
personales et ad reales servitutes aequae  
pertinent, ad alia etiam iura utiliter ap-  
plicantur.

§. XXXV.

Servitutes personales I. morte eius, cui  
competunt, <sup>k</sup> reales interitu praedii <sup>l</sup> to-  
tali, expirant, <sup>m</sup> non, aedificio sublato. (ex-  
pirant reales) Si enim id iterum restitua-  
tur, servitus denuo se exferit.

k) Non eius, qui servitutem debet. Exceptio est in  
usufructu mariti.

l) Siue serviensis, siue dominantis.

m) Similiter et personales. Exceptio est in quasi  
usufructu.

§. XXXVI.

II. Si quis, per tempus longum, servi-  
tute, aut plane non utatur, aut non eo,  
quo debuit, modo. Per solum abusum ser-  
vitus non amittitur.

§. XXXVII.

## §. XXXVII.

III. Confusione, IIII. resoluto iure constituentis, V. existentia temporis, uel conditionis.

## §. XXXVIII.

In primis personales seruitutes pereunt, si quis eas cedere alii, et se illis abdicare, uelit. Nam emolumentum quidem, quod quis ex seruitute personali percipit, in alium transferre potest, id efficere, ut alter seruitutem consequatur, nequit, licet ipse seruitute amplius uti nolit.



TITV.



## T I T V L V S X

DE

IVRE HEREDITARIO IN PRIMIS  
DE SUCCESSIONE EX  
PACTO§. I. *Hereditas quid sit et quomodo deferatur.*§. II. *De pactis, quae triplicia sunt.*§. III. *Acquisitiva*§. IIII. *Conseruatina.*§. V. *Renunciatina.*§. VI. *An dentur dispositina et diuisoria. An valeant de hereditate tertij.*

## §. I.

**H**aereditas est ius, succedendi in omnia defuncti bona, deferatur uel ex *pacto*, uel ex *testamento*, uel ex *lege*.

## §. II.

*Pacta*, quae circa hereditatem iniri solent, uersantur, uel circa eam *acquirendam*, uel circa ius succedendi *conseruandum*, uel denique circa hereditatis *renunciationem*.

## §. III.

*Acquisitiua* pacta ualent, siue unilateralia, siue bilateralia sint, neque reuocari ab una parte possunt, et testamenti factionem impediunt. Liberis tamen per ea legitima adimi nequit. Huc pertinent pacta *confra-*  
*ternitatis*, *ganerbinatus*, *coniugum*, et quaecunque alia, quibus hereditatem, uel eius  
par-

partem, nobis paciscimur. Namque et *fideicommissa*, et *legata*, per pacta constitui possunt.

## §. IIII.

*Conseruatium* pactum, cum eo, qui spem succedendi habet, initur, e. g. cum herede ab intestato, de testamento non condendo, aut cum scripto in testamento, de eo non mutando. Nam, si cum iis fiat, quos lex a successione arcet, *acquisitium* magis est, quam *conseruatium*.

## §. V.

*Renunciatum* initur, cum futuro herede, qui, uel in fauorem testatoris, uel coheredis, uel tertii, successioni renunciat, cuius modi renunciatio etiam absque iuramento ualet, in Saxonia tamen Electorali feminarum non, nisi iurata. Renunciari autem etiam legitimae potest, modo id nominatim fiat.

## §. VI.

Addunt alii pacta *dispositiua*, item *diuisoria*, sed haec ad eas, quas commemorauimus, species commode reduci possunt. De tertii, incerti, aut certi quidem, sed consentientis, hereditate, etiam iure romano, pacisci licebat, si modo tertius consensum non reuocaret, quem hodie non uidetur posse reuocare.

TITV.



## TITVLVS XI

DE

TESTAMENTIS IN PRIMIS  
SOLENNIBVS

- |   |   |
|---|---|
| §. I. Testamentum quid et unde originem habeat? | §. VII. Prænotum quatuorplex et quid solenne.     |
| §. II. et III. Quis possit testari.             | §. VIII. De nuncupatio et mystico.                |
| §. IIII. Est vel publicum, vel prænotum.        | §. VIII. In quouis requiritur heredis institutio. |
| §. V. Iudiciale.                                | §. X. et XI. De testibus hic idoneis.             |
| §. VI. An extra locum iudicii condi possit.     |   |

## §. I.

Testamentum est ultimæ uoluntatis nostræ declaratio, de eo, quod, post mortem nostram, fieri, uolumus, secundum leges ciuitatis, in qua conditur, facta. Origine iuris gentium esse, plerique credunt, nos, iuris ciuilibus, censemus, aut saltem iuris naturalis hypothetici, non absoluti.

## §. II.

• Testamentum condere nequit furiosus, et, nisi Princeps dispenset, impubes, mutus et surdus naturalis, aut mutus tantum, nuncupatiuum, porro prodigus, filiusfam., hæreticus, usurarius, bannitus, item ob crimen famosum damnatus.

Gribneri Princ. iur. prin.

K

§. III.

## §. III.

Minores contra, et in Saxonia feminae, etiam absque curatore, recte testantur, item damnati ad mortem, et coeci, modo, praeter solennitates ordinarias, unum amplius testem adhibeant.

## §. IIII.

Est uero testamentum, uel *publicum*, uel *priuatum*. - Publicum hodie, uel Principi oblatum, uel actis insertum, Principi, uel ipsi, uel eius consilio, offerri potest, imo et delegatis a Principe commissariis, sed et per procuratorem, quod tamen plerique negant.

## §. V.

Coram actis testamentum, uel in loco iudicii, uel extra eum, conditur, utroque casu, uolunt, id ab ipso testatore offerri debere. In loco iudicii, praesentia iudicis et actuarii requiritur, nisi periculum sit in mora, ubi etiam solius iudicis sufficit praesentia.

## §. VI.

In aedibus priuatis, aut extra locum, iurisdictioni iudicis subiectum, condi potest, modo tradatur actuario, in praesentia scabinorum.

## §. VII.

## §. VII.

*Privatum* est, uel *solenne*, uel *minus solenne*, *solenne*, aut *scriptum*, aut *nuncupatiuum*. Solennitates scripti sunt, ut ipse testator scribat, aut subscribat, ut testes subscribant et signent, quocumque signaculo solito, etiam alieno.

## §. VIII.

Nuncupatiui solennia haec sunt, testator heredem uoce sua nuncupet, testesque testatorem uideant, audiant, et intelligant. Ut in instrumentum redigatur, utile est, necesse non est. Relatio ad schedulam, (testamentum uocant *mysticum*, *implicium*,) neque pro scripto, neque pro nuncupatio, haberi potest.

## §. VIII.

Utrumque requirit *heredis institutionem* directam, utrumque debet fieri actu continuo, non interrupto, in utroque requiruntur 7. testes, iidemque rogati, quibus annumerari potest, qui testamentum scribit, notarius.

## §. X.

*Testes* esse nequeunt impuberes, muti, surdi, mulieres, prodigi, et, qui intesta-

K 2

biles



biles facti sunt, sed et homines proprii, saltem in testamentis illorum, qui plena libertate fruuntur.

§. XI.

Porro, qui in testatoris potestate sunt, uel in eadem, cum testatore, potestate, heres, et qui eum in potestate habet, uel in eius potestate est, item heredis frater, qui in eiusdem patris potestate est. Dissoluta potestate patria, testes esse non impediuntur, ne pater quidem heredis emancipati. Sed et legatarii et fideicommissarii particulares, in scripto aequè, ac nuncupatio, testes esse possunt.



TITVLVS XII

DE

TESTAMENTO MINVS SOLENNI

- |                                 |  |                              |
|---------------------------------|--|------------------------------|
| §. I. Testamentum minus solenne |  | §. IIII. 4) Rusticum.        |
| 1) parentum inter liberos.      |  | §. V. 5) Militum.            |
| §. II. 2) Tempore pestis.       |  | §. VI. Plura non dantur pri- |
| §. III. 3) Ad pias causas.      |  | nilegiata.                   |

§. I.

In quibusdam ultimis uoluntatibus solennitates, quas modo considerauimus, non omnes requiruntur, ut I. in testamento *parentum inter liberos*. Id enim, si scriptum sit, nullus, si nuncupatiuum, duos tantum testes, requirit. Tempus testamenti conditi, nomina et portiones liberorum, exprimi debent, exheredari in eo liberi nequeunt, extranei institui heredes non possunt, legata tamen, extraneis relicta, sustinentur, modo duo testes adhibiti fuerint.

§. II.

II. *Tempore pestis* conditum. Hoc, iure ciuili, septem, sed non praecise, ut simul praesentes sint, desiderat. Iure saxonico, duo, uel tres, sufficiunt, (etiam feminae) modo uel ipse testator peste laborat, uel aedes, quas inhabitat, infectae sint.

§. III.

III. Testamentum *ad pias causas*, quod  
 K 3 coram

coram duobus testibus conditum subsistit, imo, si scriptum sit, nullis omnino testibus opus esse, haud pauci censent. Legata extraneis relinqui possunt, modo pia causa tantum heres instituat.

## §. IIII.

IIII. In testamento rustici 5. testes sufficiunt, scil. si 7. haberi nequeunt, admittuntur etiam in subsidium, qui scribere nequeunt. Rustici autem hic dicuntur, qui ruri habitant.

## §. V.

V. Miles, in acie, absque testibus, scribere, coram duobus, nuncupare heredem potest; in castris, duos adhibere debet, (etiam in codicillis) in praesidiis septem. Testamentum militare minus solenne, post missionem, non ultra annum durat, reliqua privilegiata perpetuo valent, etiam id, quod pestis tempore conditum est.

## §. VI.

Testamentum, coram paracho et duobus testibus conditum, apud nos non sustinetur, nec testamenta, quae belli tempore, aut in mari, uel itinere, conduntur, sine solennitatibus testamentorum ordinariis, subsistunt.

## TITVLVS XIII

DE

HEREDIBVS INSTITVENDIS AC  
DE HEREDVM QUALITATE  
ET DIFFERENTIA

- |   |   |
|---|---|
| §. I. <i>Heredis institutio qualibus verbis fiat.</i>               | §. VII. <i>Institutio quotuplex, et de conditionalis.</i>                     |
| §. II. <i>Quis heres possit institui, vel non.</i>                  | §. VIII. VIII. et X. <i>Conditio impossibilis.</i>                            |
| §. III. <i>An ignotus et incertus, an sancti et angeli?</i>         | §. XI. <i>Heres extraneus, aut suus, sub qua conditione possint institui.</i> |
| §. IIII. <i>Quot possint institui, et de partibus hereditariis.</i> | §. XII. <i>Legitima conditionem non patitur.</i>                              |
| §. V. <i>De instituto, iure singulari.</i>                          | §. XIII. <i>De die adiecto,</i>   |
| §. VI. <i>Quodsi e pluribus deficiat unus?</i>                      | §. XIII. <i>De heredibus necessariis, suis et extraneis.</i>                  |

## §. I.

Caput et fundamentum testamenti est heredis institutio, quae uerbis directis fieri debet, uerba tamen communia quoque, saltem Saxonum iure, sufficiunt.

## §. II.

Heredem, quemquis uult, instituere potest, modo tempore conditi testamenti, mortis testatoris et aditae hereditatis, sit habilis. Prohibentur autem haeretici, banniti, filii perduellium, liberi incestuosi, de quo hodie dubito, postquam alendi necessitas parentibus iniuncta, iure canonico et moribus hodiernis.

## §. III.

Contra institui potest etiam ignotus, imo etiam incertus, modo postea fiat certus, si sancti, uel angeli, instituantur, pia causa instituta intelligitur.

## §. IIII.

Quot quis heredes uult, instituere potest, itaque hereditas in tot partes diuidenda est, quot testator heredes constituit, uel quot partes ille fieri uoluit. Romani Icti, in XII. uncias, assem diuidunt, et, quae ratione, si partes, quas testator fecit, assem aut excedant, aut non attingant, aut exaequent, hereditas diuidi debeat, prolixè satis et subtiliter exponunt. Sed et olim inanis fuit illa subtilitas, et hodie usà fere destituitur.

## §. V.

In re singulari institutus, si solus sit, in uniuersam ius succedit, sin, cum alio herede instituto, concurrat, pro legato habetur, *l. 13. C. de her. inst.*

## §. VI.

Si, ex pluribus institutis, unus deficiat, eius portio ceteris accrescit, siue illi re, siue uerbis, siue mixtim, coniuncti sint. Re  
con-

coniuncti portio omnibus cedit, ita tamen, ut uerbis, uel mixtim, iuncti unius personae rationem habeant. Verbis, uel mixtim, coniunctis is tantum, qui eodem genere coniunctus est, substitutus censetur.

## §. VII.

Institutio est, uel *pura*, uel *conditionalis*. Condicio est, uel *possibilis*, uel *impossibilis*, *possibilis*, uel *potestatiua*, uel *casualis*. Mixta enim, quam uocant, duplex potius est, siquidem etiam plures conditiones eadem rei adiici possunt. Impossibilis, uel *natura*, uel *iure*, talis est.

## §. VIII.

Impossibilis conditio pro non adiecta habetur, si extraneus sub ea institutus sit, si filio suo, heredi instituto, illa adiecta sit, institutionem uitiat, et testamentum nullum reddit. Saltim ex communi DD. opinione. Si tamen, quoad legitimam, filius pure institutus sit, conditionem impossibilem, ceteris bonis additam, institutionem non infirmare, sed, illam pro non adiecta haberi, puto.

## §. VIII.

Haec obtinent, siue *natura*, siue *lege*, conditio pro impossibili habeatur. Im-

possibiles ergo sunt, quae, fieri aliquid, quod inhonestum sit, uel indecorum, iubeant. Impossibilis etiam est, qua quis, se filium patris sui esse, probare debet, quamuis THOMASIVS hanc casualem dicere malit. Conditionem religionis mutandae ad impossibiles referre nolim.

## §. X.

Si factio impossibilis sit conditio, institutionem corruere, DD. uolunt. Ego, inter factio et natura impossibiles, nullum discrimen leges constituere, puto, adeoque, etiam hanc non adiectam uideri, censeo, e. g. si coecus sub conditione, si legat, institutus sit. *Lex 4. §. 1. D. de stat. bam.* ad quam uulgo prouocant, non de impossibili, sed de possibili, ast difficili, quam ICtus pene impossibilem dicit, conditione, agit.

## §. XI.

Heres extraneus sub quacunque possibili conditione institui potest, suus tantum sub potestatiua. Ita uulgo tradunt, et ita, digestorum iure, res aliter se habet, quare ita dicendum est, illi, quibus legitima debetur, in legitima absque omni conditione institui debent, ut ne potesta-

potestatiua quidem eis adiici possit. In ceteris bonis, etiam sub casuali, institui possunt, <sup>a</sup> non tantum sub potestatiua. Quibus legitima non debetur, iis qualifcunque possibilis conditio adiici potest.

<sup>a</sup>) Etiam si sint sui heredes.

### §. XII.

Legitimae adscripta conditio potestatiua pro non adiecta habetur. Casualia etiam institutionem uitiat, saltim in suis heredibus, <sup>b</sup> nisi id ad ius antiquum referre uelis.

<sup>b</sup>) Quoad reliquos enim conditio pro non adiecta habenda est.

### §. XIII.

Dies adiectus institutionem conditionalem efficit, si in certum sit, an ille unquam sit extiturus, alias pura est, licet ignoretur, quando dies sit aduenturus.

### §. XIII.

Ceterum heredes, a IVSTINIANO, in necessarios, suos et extraneos, diuiduntur. *Necessarii* olim erant serui, quales hodie uix habemus. *Sui* dicuntur, qui in potestate patria, et in proximo gradu, constituti sunt, reliqui omnes uocantur *extranei*. Cuius distinctionis usus infra, ubi de acquisitione et transmissione hereditatis, agemus, apparebit.

TITV.



DE

## S V B S T I T V T I O N I B V S

§. I. *Substitutio quid sit?*§. II. *Potest etiam substituto substitui.*§. III. *Explicatio formulae, si heres non erit.*§. IIII. *In casum, si heres fiat, directe non ualet.*§. V. *De pupillari expressa et tacita.*§. VI. *Ad filii bona quoque et exheredatos pertinet, nec matrem fratrique competit querela inofficiosa.*§. VII. *De quasi pupillari substitutione.*

§. I.

**S**ubstitutio est ulterioris heredis, in locum deficientis primi, institutio. Possunt autem unus pluribus, et plures uni, et singulis singuli, substitui.

§. II.

Sed et substituto ulterius substitui potest, quo casu substitutus substituto, etiam substitutus instituto esse, censetur.

§. III.

Cuilibet testatori integrum est, substituere in casum, si institutus heres non erit, quae uerba utrumque casum, et si institutus heres fieri nolit, et si heres fieri nequeat, complectuntur. Contra ex his conditionibus una alteram non continet.

§. IIII.

## §. IIII.

In casum, si instituitus heres fiat, et postea decedat, substitui directis uerbis nequit, siquidem substitutio expirat, adita ab instituto hereditate, per fideicommissum tamen ita substituere licet, de quo infra dicendi erit locus.

## §. V.

Pater quoque substituere impuberi filio et in potestate constituto potest, in casum, si intra annos pubertatis decedat, imo, si ei substituatur in casum, si heres non erit, casus, si heres erit, et impubes decedat, simul expressus censerur, et contra.

## §. VI.

Haec substitutio non tantum ad bona patris, sed et ad bona filii, pertinet, unde etiam exheredato substitutus dari potest, si modo cadat in impuberem iusta exheredationis causa. Contra huius modi substitutionem nec matri, nec fratribus, querela inofficiosa datur, *l. 8. §. 3. D. de inoff. testam.* Iure saxonico El. tamen matri, et reliquis ascendentibus, legitima salua esse debet.

## §. VII.

## §. VII.

Quod si liberi puberes quidem sint, sed mente capti, uel alia ratione testari impediantur, parentes ipsis quoque substituere possunt, quae *quasi pupillaris*, uel, ut uulgo loquuntur, *exemplaris*, substitutio appellatur. Hoc ius substituendi et patri et matri competit, in bonis tamen ipsius filii, patris, qui filium in potestate habet, dispositio praeualet. Substituendi autem sunt instituti liberi, dein cum fratribus ascendentes, uel, iure nostro, ascendentes soli, illis omnibus deficientibus, quem uult, testator substituere potest, imo haec eo, quo dixi, ordine substituendi necessitas, tantum ad bona ipsius instituti et legitimam, pertinere uidetur.





## TITVLVS XV

DE

EXHEREDATIONE LIBERORVM  
ET DE INOFFICIOSO  
TESTAMENTO

- |  |  |
|--|--|
| §. I. <i>Exhereditio propria, aut impropria.</i>                           | §. XII. <i>De filio haeretico.</i>   |
| §. II. <i>Legitima quid sit.</i>   | §. XIII. <i>An aliae et grauiore causae admittendae.</i>                                   |
| §. III. <i>Quibus debeat.</i>  | §. XIII. <i>Nominatim in testamento exprimentendae sunt.</i>                               |
| §. IIII. <i>Eius quantitas.</i>  | §. XV. <i>Idonea allegata probari debet ab herede.</i>                                     |
| §. V. <i>Liberi quomodo computandi.</i>                                    | §. XVI. <i>Si testamentum nullum, aut inofficiosum, seruantur legata et fideicommissa.</i> |
| §. VI. <i>Quo titulo relinquenda.</i>                                      | §. XVII. <i>De fratrum querela inoffic. et nullitatis.</i>                                 |
| §. VII. <i>De testamento nullo, inofficioso et actione suppletoria.</i>    | §. XVIII. et XVIII. <i>Quando utraque cesset.</i>  |
| §. VIII. <i>Exheredationis causae.</i>                                     | §. XX. <i>De actione expletaria.</i>   |
| §. VIII. <i>Filiae, ob neglectam fideiussorem, non possunt exheredari.</i> | §. XXI. <i>Fratrī aliquando competit exceptio inofficiosi.</i>                             |
| §. X. <i>De consortio cum prauis.</i>                                      |  |
| §. XI. <i>De patre furioso neglecto et testari prohibito.</i>              |  |

## §. I.

**E**xhereditio est personae, cui legitima debetur, in testamento, expressis uerbis facta, exclusio. Nam reliqua, praeter legitimam portionem, bona libere adimi et relinqui possunt, ut impropria sit, quae fit usque ad legitimam, exhereditio. Usque ad dimidiam tamen legitimae exhereditio, iure saxonico Elect. fieri potest, si liberi, sine parentum consensu, sponsalia contrahant.

## §. II.

## §. II.

Legitima igitur est portio, quibusdam personis debita, quae ius, sine causa legitima, adimi nequit, alias enim in officiosi testamenti querelam illis leges concedunt.

## §. III.

Debetur autem legitima liberis, et, si hi deficient, parentibus, fratribus autem demum, si infamis, turpis, uel macula laborans, heres institutus fuerit, <sup>a</sup> quod ius olim ad fratres germanos, et consanguineos tantum pertinebat, iure Nouell. etiam ad uterinos (et forte etiam ad fratrum liberos.) Reliquis consanguineis legitima non debetur. Coniugum portio statutaria improprie legitima dicitur. Liberis arrogatis non legitima, sed quarta D. ANTONINI, debetur, *l. 8. §. 15. D. de inoff. testam.* (quae quarta in trientem non est mutata.) plene adoptatis legitima, minus plene adoptatis, non aequae.

a) Ita saltem uulgo tradunt, sed uid. FUCHS. *Disp. de querel. frat.*

## §. IIII.

Quantitas legitimae est, aut triens, aut semis. Triens quidem, si non plures, quam

quam quatuor adsint liberi, sin plures, femis. Eadem fratrum et parentum est ratio, horum tamen, in Saxonia, legitima semper fere est triens. Minui legitima statuto, uel lege, potest. Nam et apud Romanos olim quarta tantum fuit, et nostro iure, ex conuerso in feudum allodio, tribus libris tantum quarta, quatuor, aut pluribus, tantum tertia pars, praestatur. *Constit. ined. 2. §. Jedoch soll ic.*

## §. V.

Computantur autem liberi superstites, ut ne quidem eorum, qui in acie perierunt, ratio habeatur, in fauorem ceterorum, iuste exheredatos, ad augendam, non ad minuendam, legitimam, computari posse, putem.

## §. VI.

Legitimam fratribus titulo quocunque relinqui posse, ascendentibus et descendentibus, titulo honorabili, siue institutionis, relinquendam esse, uulgo tradunt. Sed uerius est, liberis quoque, et parentibus, eam alio titulo dari posse, dummodo ex quacunque alia hereditatis parte, heredes instituantur.

Nota: 1) Ita institui potest filius in re singulari, e. g. in horto, eidemque legitima legari.

*Grubneri Princ. iur. priu.*

L

2) Imo

- 2) Imo ipsi Dd. hoc admittere uidentur, dum actionem suppletoriam dant ei, qui institutus quidem est, sed legitimam non habet saluam.

§. VII.

Quod si enim neque exheredentur, neque instituantur, testamentum nullum est, si sine causa exheredentur, inofficiosum est. Si instituantur, sed legitimam integram non habeant, suppletoria ipsis datur actio, de qua uid. SWEDER.

§. VIII.

Causae exheredationis uersibus, quos uulgo circumferunt, continentur. Liberi ex 14. parentes ex 8. fratres ex tribus causis, exheredari queunt, sed ex illis ultima ad filium non pertinet, imo nec ad filiam, 25. annis maiorem, si parentes ei, de nuptiis, non prospexerint, neque ob stuprum excludi a successione potest, nisi meretriciam uitam agat. Ob contractas, absque consensu parentum, nuptias, exheredatio, non iure romano, sed germanorum, Saxonum in primis, legibus, permissa est.

§. VIII.

Porro, cum feminae intercedere pro aliis nequeant, causa exheredationis, si liberi parentes, fideiussione sua, ex carcere liberare

liberare detrectauerint, ad solos filios pertinet.

§. X.

Ob consortium, cum prauis hominibus, filius excludi a successione non potest. Nam *nouella* non agit de malis, sed de maleficis, i. e. de magis.

§. XI.

Si furiosum quis negligat, testariue (patrem) prohibeat, is etiam ab intestato hereditate excidit, scilicet si pater in illo statu decedat. Contra, si pater deinceps illo periculo liberetur, et, exheredatione dignum, non excludat, iniuria remissa censetur.

§. XII.

Haereticus autem filius nequidem institui potest, sed, institutus licet, portione tamen sua priuatur. Contra orthodoxus ab heterodoxo, quamcunque ob causam, exheredari nequit, *non. 115. c. 3. §. 14.* quod uix existimem inter protestantes hodie seruari.

§. XIII.

Praeter has causas, aliae, licet gratiores illae sint, non admittuntur, ad causas tamen, ubi eadem, uel maior, adest ra-



tio, uerba *nouellae* recte extenduntur, iure etiam saxonico Electorali, inter quod et ius commune nullam hic, quam nonnulli constituunt, differentiam admitto.

§. XIII.

Debet autem causa exheredationis nominatim exprimi, in testamento, alias enim testamentum nullum est, uel, quod alii uolunt; inofficiosum, matris praeteritio olim uim exheredationis habebat, sed, iure nouo, etiam haec testamentum nullum reddit, saltem ex recepta, et Saxonum iure approbata, sententia. Fratres simpliciter, i. e. causa etiam non expressa, excludi posse, communiter tradunt.

Satius tamen fuit, eam exprimi.

§. XV.

Si causa idonea allegetur, sed probari nequeat, inofficiosum testamentum est, probandi autem onus heredi instituto incumbit, etiam, si frater exheredatus sit, quod uulgo, absque ratione, negant.

§. XVI.

Siue autem testamentum pro nullo, siue pro inofficioso habeatur, legata et fideicommissa seruantur, sola institutio corruit,

ruit, aut rescinditur, cum alias ex testamento, quod nullitatis uicio laborat, nihil debeatur. Per fraternam querelam, testamentum prorsus euerit, Doctores tradunt, sed id quoque, post *nou. 115.* ueluti per consequentiam, mutatum uideri poterat.

## §. XVII.

Itaque inter querelam inofficiosi et nullitatis, hoc casu, id potissimum interest, quod illa quinquennii, haec demum 30. annor. praescriptione, tollatur.

## §. XVIII.

Cessat querela utraque, I. Si quis testamentum expresse, uel tacite, agnoscat, ueluti renunciatione, de qua supra dictum, non aequè, si legatum relictum, pro aliquo, quis petat, etiamsi id sponte et non officii causa faciat, quia etiam ex inofficioso testamento legata debentur. Quod olim secus erat, itaque *l. ult. D. d. inoff. testam.* ad ius antiquum referri debet.

## §. XVIII.

II. Mortuo eo, qui exheredatus est, is enim querelam non transmittit, nisi in conatu, eam instituendi, occupatum mors praeuenerit. Ad descendentes tamen transit, si filius exheredatus, ante aditam a scripto herede hereditatem, decedat.

## §. XX.

III. Si quacunq̄ue ex re instituti sint liberi, uel parentes, aut fratribus aliquid tantum relictum ex testamento. Si quidem hoc casu expletoria actio instituenda est, quae 30. annos durat. Haec actio pro in rem scripta habetur, imo forte ipsa, ut et querela inofficiosi, pro specie hereditatis petitionis haberi, et ad actiones reales referri, poterit.

## §. XXI.

III. Denique cessat, quoad fratrum testamentum, si frater exclusus pari turpitudinis gradu laboret, ubi tamen, si frater hereditatem possideat, exceptionem inofficiosi ei, non puto, esse denegandam.





## TITVLVS XVI

DE

TESTAMENTO RVPTO IRRITO  
ET DESTITVTO

- |  |                                  |
|--|----------------------------------|
| §. I. De testamento nullo, siue iniusto.                         | §. IIII. Posteriori testamento.  |
| §. II. De eo, quod ex post facto infirmatur, in specie de rupto. | §. V. De cancellato et renocato. |
| §. III. Rumpitur agnatione.                                      | §. VI. De irrito.                |
|  | §. VII. De inualido.             |
|  | §. VIII. De destituto.           |

## §. I.

Dictum est, de testamento inofficioso, et de eo, quod, ex praeteritione liberorum, nullitatis vitio laborat. Nullum alias, siue iniustum etiam, testamentum dicitur, si testator testari nequeat, si heres in testamento nullus institutus sit, si solennia non sint observata, (etiamsi Princeps ita institutus sit, ex communi Doctorum sententia.) Quibus casibus etiam legata et fideicommissa corruunt. Nunc, quibus modis testamentum, ab initio rite conditum, itemque non inofficiosum, infirmetur, paucis dispiciamus.

## §. II.

Contingit hoc, si uel rumpatur, uel fiat irritum, uel destituatur. Rumpitur uel agnatione sui heredis, <sup>a</sup> uel posteriore testamento.

L 4

a) Vel

- a) Vel hodie posthumi agnatione. Olim autem testamentum maternum non rumpebatur agnatione posthumi, sed pro inofficioso habebatur, u. l. 3. C. de inoffic. test. ubi casus singularis de matre, quae in puerperio moritur.

### §. III.

Agnatione quidem, si testatori, aut post mortem, aut post conditum testamentum, filius nascatur, aut ab eo arrogetur, uel plene adoptetur. Neque enim testamentum, in quo posthumi sunt praeteriti, nullum est, ut **VVLTEIVS** existimat, nisi forte eo casu, si posthumus illo, quo condebatur testamentum, tempore iam conceptus fuerat, ut pro iam nato haberi possit. Quod si posthumus, ante testatorem, iterum decedat, testamentum, aequitate praetoria, conualescit.

### §. IIII.

Posterius testamentum tollit prius, idque obtinet, licet clausula, de non mutanda uoluntate, priori testamento addita fuerit, imo licet etiam adiectum iusiurandum, neque, ut tunc clausulae huic nominatim derogetur, necesse est, sed etiam absque eo posterius rumpit prius, imo, si in ultimo scriptus, tantum ex re certa institutus sit, uel heres fieri nolit, prius tamen corrui.

b) Se-

- b) Secus tamen est, si per pactum quis promiserit, se testamentum non mutaturum.

## §. V.

Ruptum etiam quodammodo dici potest, quod a testatore cancellatum est, scissum uel corruptum, item reuocatum. Reuocatio autem fieri debet, coram 5. testibus, *L. 21. §. 3. C. de testam.* quamuis alii 7. requirunt. Tres testes non sufficiunt, nisi testamentum, iam ante 10. annos conditum, reuocatur, *l. 27. C. eod.* quod decennium, inepte alii, a tempore reuocationis computandum esse, putant. (Aliter TITIVS, qui, 3. testes semper sufficere, putat.) Alii frustra, praeter 7. testes, decennium requirunt. Iudicialis reuocatio, absque testibus, sufficit, scripta autem extraiudicialis, sine testibus, non sufficit.

- c) Adeo, ut etiam heres proximus ab intestato, coram quinque testibus, institui possit, *d. lege.*

## §. VI.

Irritum dicitur testamentum, si, post id conditum, testator capitis deminutionem patiatur. Si tamen testator, arrogatus, tempore mortis, sui iuris factus sit, conualescit testamentum, iure praetorio, et instituto datur bonorum possessio, se-

L 5

cundum

cundum tabulas, §. 6. *I. b.* ut uix putem, amplius declaratione esse opus, quam *l. penult. §. 2. D. de bonor. poss. sec. tab.* fancit. Banniti testamentum perinde, illo instituto, sustineri, ostendit **D. MENCKEN.** *ad I. b.* Saltem hic forte declaratione opus erit.

## §. VII.

Inualidum habetur quoque testamentum, in quo Princeps, litis causa, institutus est, modo in testatore dolus adfuerit, atque hereditas res litigiosas completatur. Quod per **SCtum**, imperante **PERTINACE**, introductum est. Hoc testamentum destitutum dicit **CONNANVS**, plerique, nullum esse, contendunt.

Itaque substitutus quoque principi non succedit, quod in testamento destituito secus est.

## §. VIII.

Dicitur autem testamentum destitutum, si heres institutus nolit heres fieri. Ceterum ex testamento, siue rupto, siue irrito, siue destituito, legata et fideicommissa non debentur, nisi clausula, quam uocant codicillarem, illi fuerit adiecta.





## TITVLVS XVII

DE

CODICILLIS ET CLAVSULA  
CODICILLARI

- |   |   |   |  |                                       |                              |
|---|---|---|--|---------------------------------------|------------------------------|
| §. I. <i>In codicillis non nisi legata et fideicommissa relinquuntur.</i> | §. II. <i>Codicilli quotuplices sint.</i> | §. III. <i>De testibus in codicillis.</i> | §. II. <i>Valere possunt codicilli vel cum, vel sine testamento.</i> | §. V. <i>De clausula codicillari.</i> | §. VI. <i>Eius affectus.</i> |
|---|---|---|--|---------------------------------------|------------------------------|

## §. I.

In codicillis heres directo, nec institui, nec substitui, potest, exheredatio etiam, per codicillum, fieri nequit, legata et fideicommissa, etiam uniuersalia, relinquere possunt.

## §. II.

Sunt uel solennes, uel minus solennes, sed minus solennes, a testamentis privilegiatis, si heredis institutionem excipias, uix differunt, ita miles, in castris, sicuti testamentum, ita et codicillos, non, nisi coram duobus testibus, condere potest.

## §. III.

In solennibus requiruntur quinque testes. Testimonium autem perhibere etiam feminae et legatarii a) possunt. Si scripti codicilli sint, testes subscribere eis tenentur,

a) Etiam in nuncupatio.

## §. II. III.



## §. IIII.

Conduntur uel sine testamento, et onerant heredem ab intestato, uel cum testamento, et onerant heredem institutum. Neque uero codicilli prius testamentum rumpunt, nec per posterius rumpuntur, modo haud appareat, eos a testatore reuocatos esse, §. 1. *I. b. qui derogat legi §. D. eod.*

b) Neque codicilli per codicillos.

## §. V.

Porro codicillos uel expressos, uel tacitos esse, non nulli uolunt. Sunt etiam, qui, clausulam codicillarem omnibus testamentis tacite in esse, contendunt, ut BOEHMER. *arg. l. 3. D. de testam. milit.* Sed usus tantum id, in testamento militis, parentum inter liberos, et ad pias causas, admittit. Reliqua igitur, in uim codicilli, non sustinentur, nisi illa clausula expresse adiiciatur. Est autem haec clausula enixa declaratio, qua quis cupit, testamentum suum, si, ut testamentum, ualere nequeat, subsistere, tanquam codicillum, uel omni meliori modo.

## §. VI.

§. VI.

Haec clausula efficit, ut, si modo solennia codicillorum adhibita fuerint, testamentum, in vim codicilli, sustineatur, e. g. si non 7. testes fuerint adhibiti, si liberi nec instituti, nec exheredati, fuerint. Add. *tit. praec. pos. 8.* An inofficiosum etiam sustineat, DD. dubitant. Afirmant scabini Lipsi. et Icti Vitemberg. negat F. I. L.

an. 1711.



TITV.

## TITVLVS XVIII

DE

LEGATIS ET FIDEICOMMISSIS  
TAM VNIVERSALIBVS QVAM  
PARTICVLARIBVS

- §. I. *Legatum quid sit.*  
 §. II. *Quid fideicommissum.*  
 §. III. *Differentia legati et fideicomm. partic.*  
 §. IIII. *Res, quae possint legari.*  
 §. V. *Testatoris, heredis, imo et aliena.*  
 §. VI. *An res legatarii?*  
 §. VII. *An oppignorata.*  
 §. VIII. *Si una res a duobus legata sit.*  
 §. VIII. *De fructibus legatis.*  
 §. X. et XI. *De debito, pignore dilatione, liberatione, legata.*  
 §. XII. *Si debitor leget creditori.*  
 §. XIII. et XIII. *De legato dotis.*  
 §. XV. *De legato facti.*  
 §. XVI. *De legato generis.*  
 §. XVII. *De optione legati.*  
 §. XVIII. *Error et falsa demonstratio non nocet.*  
 §. XVIII. *De falsa causa in legato.*  
 §. XX. *De modo et conditione.*  
 §. XXI. *Differentia inter causam et modum.*

- §. XXII. XXIII. et XXIII. *Quales actiones competant legatario.*  
 §. XXV. *Tolluntur legata 1) interitu.*  
 §. XXVI. 2) *Alienatione.*  
 §. XXVII. 3) *Ademptione.*  
 §. XXVIII. 4) *Si testator deleat, et 5) inimicitia.*  
 §. XXVIII. 6) *Translatione.*  
 §. XXX. 7) *Cum testamento 8) morte legatarii ante testamentum.*  
 §. XXXI. *De lege Falcidia.*  
 §. XXXII. *Quomodo singuli heredes quartam detrahant.*  
 §. XXXIII. *Deducto aere alieno, computatur falcidia.*  
 §. XXXIII. *Quomodo computanda.*  
 §. XXXV. *Falcidia quando cesset.*  
 §. XXXVI. *De fideicommissis.*  
 §. XXXVII. *Particulari et uniuersali, item de Trebellianica.*  
 §. XXXVIII. *Quodsi liberi fideicommissis grauati sint.*

§. I.

In testamento perinde, atque in codicillis, legata et fideicommissa relinquuntur. Legatum autem est ultima uoluntas, qua, uerbis directis, res alicui singularis relinquitur.

§. II.

## §. II.

Fideicommissum est ultima uoluntas, qua, uerbis precariis, alicui aliquid relinquitur. Si hereditas, aut pars eius, alicui relinquatur, uniuersale, sin res singularis, particulare fideicommissum dicitur.

## §. III.

Inter legatum, et fideicommissum particulare, parum intercedit differentiae, nisi, quod hoc uerbis obliquis, illud directis, relinquatur.

## §. IIII.

Legari potest res quaeuis, quaeque est in commercio, etiam feudum, quia non simpliciter id extra commercium est, itaque saltim aestimatio eius erit praestanda, Sed et res, quae in legatarii commercio est, ei relinqui potest, licet heredis commercio sit exempta.

## §. V.

Non tantum res testatoris legari potest, sed et res heredis, imo et res aliena. Nam, si sciuit testator, eam esse alienam, heres redimere, uel aestimationem eius praestare, compellitur, sin ignorauit, legatum corrui, nisi sit pie causae, uel coniuictis personis, relictum.

Legatarius autem tenetur scientiam probare.

## §. VI.

## §. VI.

Res autem legatarii ei inutiliter legatur, nisi, pro parte, aliena sit, aut in casum relicta sit, quo legatarii esse desierit.

Hic casus autem debet exprimi. Nam alias, si simpliciter legatarii res legatario leget, legatum inutile est, licet legatarius rem, ante mortem testatoris, alienauerit.

## §. VII.

Si res oppignorata alicui legetur, onus reluendi heredi incumbit, si, oppignoratam esse eam, sciuit, secus, si ignorauit. Ignorantia autem praesumitur, nisi ipse testator oppignorauerit (aut hypotheca sit iudicialis.) Actio tamen hypothecaria, contra legatarium, ob hypothecam rei immobilis, extra iudicium, constitutam, iure Saxonum institui nequit.

Sed, an non actio ex testamento institui possit, id magis dubium est.

## §. VIII.

Si a duobus res eadem mihi legetur, atque, ex priore testamento, aestimatio praestita sit, ex altero, rem ipsam petere possum, sin ex priore rem acceperim, ex posteriore nihil debetur. Sed et, si, ante mortem testatoris, eandem ipsam rem mihi quis donet, legatum inane est. Si interim emam, pretium erit restituendum.

e) Quia res, legatarii, propria, ei amplius legari nequit.

## §. VIII.

## §. VIII.

Fructus etiam nascituri legari possunt, quo casu, si nihil nascatur, nihil debetur, sed, si quantitas certa fructuum, ex certo fundo, legetur, e. g. 100. modii, uiderum, an fundi mentio restrictiue, an demonstratiue, facta sit, priori casu non plus debetur, quam ex illo fundo nascitur, posteriore legatum integrum praestandum.

## §. X.

Si creditor debitori leget debitum, liberationem ille consequitur, si pignus ei leget, accessoria haec obligatio tantum tollitur, salua obligatione personali, si dilationem, usuras interim non praestat debitor, si liberationem leget ei, qui nihil debet, legatum inutile est. Alii, eo casu quantitatem expressam legatariis deberi, contendunt.

## §. XI.

Contra, si debitor creditori id, quod ei debet, leget, legatum inane est, nisi plus sit in legato, quam in debito, e. g. ob ius repraesentationis.

## §. XII.

Si debitor creditori leget centum, eademque centum debeat, sed debiti nullam,

*Gribneri Princ. iur. prin.*

M

in

in uoluntate ultima, faciat mentionem, 200. ei praestandi sunt.

## §. XIII.

Non inutile est legatum dotis, uxori a marito relictum. Efficit enim, ut dos statim peti possit, quam alias, quod ad mobilia attinet, uxor demum post annum repetere poterat. Addunt alii, in dote legata, beneficium competentiae, quod liberis leges tribuunt, cessare, sed illa sententia dubio non caret.

## §. XIII.

Quod si maritus dotem non acceperit, quantitas expressa nihilominus uxori soluenda est, (in primis, si dos ne promissa quidem fuerit) sin quantitatem non expresserit, uxor, indotata, ex huiusmodi legato nihil quicquam accipit.

## §. XV.

Non tantum res legari, sed et facti praestatio, per legatum, iniungi potest, si modo, factum hoc sit in potestate heredis, non turpe, non impossibile.

## §. XVI.

Genus etiam relinqui potest, modo non sit nimis uagum, ut, si animal, aut fundum,

fundum, leget. Nam fundi quoque legatum inane est, nisi testator aliquot fundos possideat, ex quibus legatario aliquis possit praestari.

Si modo quis hodie unquam fundum in abstracto legauerit.

### §. XVII.

Electio est legatarii, <sup>b</sup> sed optimum is eligere nequit, <sup>c</sup> nisi optio ei sit legata. Piae causae semper optio tacite relicta censetur.

b) Si ipse testator plures species reliquerit.

c) Nisi uerba ad heredem directa sint, tum enim heres, quem uult, praestat.

### §. XVIII.

Error in nomine legatarii, uel falsa demonstratio, legatum non uitiat, si modo de uoluntate testatoris constet.

### §. XVIII.

Nec, si causa, ob quam se reliquisse legatum, profiteretur, falsa sit, legatum corrumpit, nisi causa, conditionis instar, sit expressa.

### §. XX.

Sub modo, uel sub conditione negativa, eademque potestatiua, relictum statim peti potest, praestita tamen cautione,

M 2

alias



alias legatum conditionale non debetur, nisi, conditione existente.

§. XXI.

Causa respicit plerumque praesens et praeteritum, modus tempus futurum, conditio modo praeteritum, modo futurum.

§. XXII.

Ad legatum consequendum, legatario datur actio ex testamento, aduersus eum, qui legatum praestare iussus est. Quae ex quasi contractu, aditae hereditatis, aut agnitae uoluntatis ultimae, descendit.

§. XXIII.

Competit eidem etiam actio hypothecaria, non in bonis heredis, nec in iis, quae a testatore alii legata sunt, sed in iis, quae, ex hereditate defuncti, ad heredem<sup>d</sup> peruenerunt. Vnde haec actio datur contra heredem, et tertium possessorem, qui ab herede causam habet, uel rem, quae ad heredem peruenit, possidet.

d) Vel personam oneratam.

§. XXIII.

Plane, si res singularis, eademque testatoris propria, alicui legata sit, ad eum domi-

dominium ipso iure transit, adeoque rem illam etiam ante, quam ab herede tradatur, vindicare potest. Si genus, uel quantitas, uel res aliena, legetur, haec actio non datur. Ei, cui seruitus, uel ius simile, in fundo testatoris, relictum est, perinde confessoria actio ipso iure competit.

## §. XXV.

Iam modos, quibus legata extinguuntur, uideamus. Tollitur igitur legatum 1) interitu rei legatae, si species alicui legata sit, haec enim perit suo domino. Imo et, si res heredis singularis relicta sit, is liberatur. Si tamen culpa eius leui, uel, post moram commissam, res legata interierit, praestatio illius heredi incumbit.

## §. XXVI.

2) Alienatione rei legatae, si modo ex uoluntate libera, absque necessaria causa, alienatio facta sit, aut, ex necessitate quidem, sed cum animo adimendi. Sic et, si nomen alicui legatum sit, idque postea testator ipse exigat, legatum corrui, nisi, de alia testatoris uoluntate, constet.

## §. XXVII.

3) Ademptione, quae tutissime fit coram 5. testibus, non per schedulam, aut scripturam priuatam, nisi haec quoque 5. testium subscriptione munita sit.

## §. XXVIII.

4) Si tamen legatum inducat, deleat, testator, etiam nullis testibus adhibitis, legatum ademptum censetur, si modo ipse testator induxerit. 5) Inimicitia etiam, quam reconciliatio non secuta est, facit, ut legatum sublatum censeatur. Quod moribus, non puto, esse mutatum. *Diff. GROENWEG. b. 1. conf. D. MENCKEN, controu. disp. 13. th. 16.*

## §. XXVIII.

6) Translatione, quae fit, quoties aut persona onerata, aut honorata, aut res legata, aut legandi modus, immutatur. Per hanc nouum legatum constituitur. Vnde dubium non est, 5. testes ad eam requiri.

Si tamen conditio adscripta tantum deleatur, forte testibus non erit opus.

## §. XXX.

7) Vna, cum testamento, legata, multis ex causis, corruunt, ut supra fuit monitum.

tum. 8) Si ante testatorem legatarius decedat

§. XXXI.

Lex Falcidia non tam tollit, quam minuit legatum. Haec enim permittit heredi, qui ultra dodrantem oneratus est, tantum detrudere, ut quartam hereditatis partem saluam habeat. Liberi non hanc quartam, sed legitimam, detrahunt, neque Falcidiae quantitas aucta est, iure Nouellarum.

§. XXXII.

Si plures heredes sint instituti, singuli ex sua parte Falcidiam deducunt, e. g. si A. et B. heredes scripti sint, et B. ultra dodrantem oneratus, deductione Falcidiae, legata, a se relicta, minuit B, licet A. nullis legatis fuerit oneratus. Si tamen illi B. portio altera, non onerata, quam A. capere debebat, forte accrescat, Falcidiae detractio cessat. Secus est, si onerata portio B. non oneratae A. accedat, *l. 78. π. ad L. Falcid.*

§. XXXIII.

Deducitur uero ante, quam computatio Falcidiae fiat, aes alienum, et sumtus funeris, et olim pretium seruorum manumif-

M 4

forum,

forum, quod ad mercedem famulorum nonnulli inepte applicant.

§. XXXIII.

Computatio Falcidiae instituitur, secundum massam hereditariam, quae tempore mortis testatoris fuit, non, quae est tempore praestandi legati, siue interim aucta illa fuerit, siue imminuta.

§. XXXV.

Cessat Falcidia in legatis ad pias causas, si testator, eam detrahi, prohibeat, uel, si heres inventarium non confecerit, a qua poena apud nos liberatur, si iuratam edat specificationem.

§. XXXVI.

Iam de fideicommissis etiam quaedam addenda sunt. Relinqui id absque testibus quoque potest, si fiduciarius praesens sit, quod ex §. *fn. l. d. fideicommiss.* et *l. fn. C. cod.* constat, quo casu ei iusiurandum deferendum est. Neque enim per duos testes, qui forte adfuerunt, probatio fieri potest. Iusiurandum hoc etiam referri posse, puto, saltem, si fideicommissarius quoque praesens fuerit. Sed et, per probationem, conscientiam defendere licebit. Ad fideicommissa quoque particularia, imo et ad legata, lex haec finalis extenditur.

§. XXXVII.

## §. XXXVII.

De fideicommissio particulari, nihil est, quod addamus. Vniuersale onerat fiduciarium, ut hereditatem, uel eius partem, fideicommissario restituere compellatur, salua tamen fiduciario debet esse quarta, quae Trebellianica dicitur, qua accepta, onera quoque hereditaria, pro quarta parte, subit. Quod si res aliqua ei praelegata fuerit, cetera restituere, iubeatur, rem praelegatam, sine omni onere, retinet.

## §. XXXVIII.

Liberi, si fideicommissio in diem, aut sub conditione, onerati sint, praeter legitimam, etiam Trebellianicam, ueniente die, uel existente conditione, deducunt.

Si fideicommissum purum sit, sola legitima tenentur esse contenti.



## SVCCSSIONIBVS AB INTESTATO

- §. I. *Successio legitima quando obtineat.*
- §. II. *Succedunt descendentes.*
- §. III. *Legitimi, utriusque sexus.*
- §. IIII. *Sive sint in potestate, sive non.*
- §. V. *Sive ex uno, sive ex diuerso matrimonio.*
- §. VI. *Nascituri quoque.*
- §. VII. *Orthodoxi.*
- §. VIII. *Succedunt in capita, aut in stirpes.*
- §. VIIII. *De legitimatis.*
- §. X. *De arrogatis et adoptiuis.*
- §. XI. *De naturalibus et spuriiis.*
- §. XII. *De illis, qui cum peculiari nota nati sunt.*
- §. XIII. *Ascendentes, qui dissimilis generis sunt et gradus.*
- §. XIIIII. *Et in diuersis lineis, proximior remotiorem excludit.*
- §. XV. *Quando in lineas succedant.*
- §. XVI. *Ab his iure Sax. excluduntur collaterales, secus iure communi.*
- §. XVII. *Quod fratres accipiunt ad pecul. aduent. irreg. pertinet.*
- §. XVIII. *Ascendentes cum defuncti fratribus succedunt in capita.*
- §. XVIIII. *Parentes succedunt etiam legitimatis, an arrogatis?*
- §. XX. *Parentes succedunt illegitimis, quemadmodum hi illis.*
- §. XXI. III. *Collaterales, inter quos fratres.*
- §. XXII. *Fratrum liberi quomodo?*
- §. XXIII. *De unilateribus.*
- §. XXIIII. *Si concurrant cum bilateribus.*
- §. XXV. *Si concurrant fratrum diuersorum liberi.*
- §. XXVI. *Si frater consanguinei et uterini.*
- §. XXVII. *Fratrum germanorum filii cum patruo.*
- §. XXVIII. *De legitimatis.*
- §. XXVIII. *De fratribus adoptiuis.*
- §. XXX. *De spuriiis.*
- §. XXXI. *De consobrinis.*
- §. XXXII. *De cognatis remotioribus, affines uero non succedunt.*
- §. XXXIII. *De successione coniugum.*
- §. XXXIIII. et XXXV. *De iure Saxonico.*
- §. XXXVI. *De successione collegiorum et piorum corporum.*
- §. XXXVII. *Ultimo fiscus succedit.*
- §. XXXVIII. *De heergew. et gerada.*
- §. XXXVIII. *De successione ex iure praetorio eiusque usum hodierno.*
- §. XXXX. *In immobilibus succeditur iuxta iura loci, ubi sita.*

## §. I.

**Q**uoties nec pactis, de successione, cautum, nec uoluntate ultima dispositum est, aut

aut testamentum conditum, uel non subsistit, uel corrui, successio legitima obtinet, quae et ab intestato dicitur. Haec bona defuncti defert 1) ad descendentes, post ad collaterales. His omnibus deficientibus, coniux, et collegia quaedam, in subsidium denique fiscus, succedit.

## §. II.

Primum ergo *descendentes* lex ad successionem uocat, et quidem solos, adeo, ut ascendentes prorsus excludant. Coniuges tamen, cum iis, quodammodo concurrunt. Sunt autem descendentes uel legitimi, uel illegitimi, legitimi, uel ex iustis nuptiis nati, uel legitimati, uel adoptiui. Illegitimi, uel simpliciter tales, uel cum peculiari legis notatione. Illi uel naturales, uel spurii, hi uel adulterini, uel incestuosi, uel ex moniali suscepti.

## §. III.

*Legitimi*, ex iustis nuptiis nati, succedunt omnes, pari iure, 1) siue masculi, siue feminae, feuda tamen et heergewetta et fideicommissa quaedam, ad solos filios deferuntur, gerada ad solas filias, nisi, quod clericus, iam sacris initiatus, geradam



dam maternam quoque capiat, clerici autem filius, licet heergewettam accipere nequeat, tamen et a gerada uulgo excluditur.

a) Non fororis, non filiac.

§. III.

Neque interest, utrum in potestate sint liberi, an emancipati. Nam eodem iure succedunt, non tamen eodem modo. Nam illi ipso iure, hi per aditionem, heredes sunt, quod, iure Nouellarum, immutatum esse, non nulli uolunt, ut PAGENSTECHER. saltem ad uirtualem, quam uocant, emancipationem non debebat extendi.

§. V.

Porro siue ex eodem, siue ex diuersis matrimoniis, liberi nati sint, communi parenti aequaliter succedunt. Iure tamen romano liberi prioris coniugii ea bona, quae, ex matris hereditate, ad patrem peruenierunt, praecipue sibi uindicant, sed Saxones illa quoque ex aequo diuidunt.

§. VI.

Nati quoque, et nascituri, eodem iure gaudent, modo hi tempore legitimo nascantur, uiui et non monstrosi.

§. VII.

## §. VII.

Orthodoxi autem soli succedunt, non haeretici, quod de orthodoxia iuridica intelligendum est, unde, in Imperio nostro, sufficit, uni, ex tribus religionibus dominantibus, liberos esse addictos.

## §. VIII.

Si omnes descendentes primi gradus sint, in capita, si alii primi, alii ulterioris gradus, illi in capita, hi in stirpes, in praedefunctorum parentum locum, si omnes remotiores sint, in stirpes succedunt, nisi, quod, nepotes ex unico filio in capita succedere, uulgo tradant.

## §. VIII.

Legitimati per subsequens matrimonium, aut per rescriptum Principis, in feudis non succedunt, neque ius primogeniturae, si interim, ex intermedio matrimonio, filii legitimi nati fuerint, consequuntur, alias in allodio succedunt. Sed per rescriptum legitimati non aliter, quam si, aut, tempore legitimationis, legitimi liberi non adsint, aut, ad patris desiderium, succedendi, cum liberis legitimis, ius ipsis nominatim Princeps tribuat. Si, mortuo demum patre, legitimationis rescriptum

scriptum impetrent, etiam a collateralibus excluduntur, nisi, uoluntate ultima, pater eis successionem, sub conditione, si legitimati fuerint, destinauerit.

## §. X.

Arrogati etiam, et adoptiui, ab intestato succedunt, siue plena, siue minus plena adoptione, in locum liberorum, assumpti fuerint, nisi adoptiui iterum emancipati fuerint, aut minus plene adoptati, a patre a successionem excludantur. Matrifilii, a marito adoptati, non succedunt. Si qua femina tamen, permissu Principis, aliquem adoptet, is sine dubio illi heres fit.

## §. XI.

Naturales dicuntur, qui ex concubina, spurii, qui ex stupro, nascuntur, utrique succedunt *matrì*, nisi sit illustris, *patri* non, nisi in duas uncias, liberi naturales succedunt, una cum matre sua, diuidendas, et eo solo casu, si pater, nec liberos legitimos, nec uxorem legitimam, habeat. Spurii alimenta tantum accipiunt, licet pater, per sententiam iudicis, certus sit, et ex concubitu soluti, cum soluta, alias honeste uiuente, illi  
nati

nati fuerint. Namque nec hoc casu in sextantem spurii succedunt, cum naturalibus liberis, quoad legitimationem quidem, sed non aequè quoad successionem ab intestato, moribus exaequantur. Imo hodie, cum concubinatus sit prohibitus, ipsi quoque liberi naturales, praeter alimenta, nihil quidquam postulare posse videntur.

## §. XII.

Cum peculiari nota nati, nec patri, nec matri, succedunt, alimenta tamen ipsis, iure Canonico, quod sequimur, praestanda sunt.

## §. XIII.

Si descendentes deficiant, successio *ascendentibus* defertur, qui perinde uel legitimi sunt, uel illegitimi, uti, liberos diuersi generis esse, supra fuit monitum, sunt et uel primi, uel ulterioris gradus. In primo gradu pater et mater aequali modo succedunt, nisi, quod pater, qui filium in potestate habuit, in bonis eius aduentitiis, etiam post mortem filii, usumfructum retineat, matre tantum, in dimidiam proprietatis illorum partem, succedente.

## §. XIII.

## §. XIII.

Si parentes diuersi gradus sint, priores excludunt remotiores, non modo, si in eadem, sed et, si in diuersis lineis, constituti sint. Linea enim alia est paterna, alia materna, itaque mater auum auiamque paternam, auus proauos proauiasque, excludunt. Neque enim, in ordine ascendentium, iuri repraesentationis locus est.

## §. XV.

Si omnes in remotiori, sed pari gradu sint, non in capita, sed in lineas, hereditas diuiditur, ita, si auia materna, cum auo et auia paterna, concurrat, semis ad auiam maternam, reliquum ad auum et auiam paternam, pertinet. Bonorum discrimen nullum habetur, sed, siue a patre, siue a matre, illa acquisita fuerint, eodem modo distribuuntur.

## §. XVI.

Excludunt autem ascendentes, cuiuscunque gradus sint, omnes collaterales, iure Saxonum, sed, communi iure, fratres germani et eorum liberi, cum ascendentibus concurrunt, et fratrum liberi quidem, etiam soli, licet fratres deficient.

Fratres

Fratres unilaterales, aut bilateralium nepotes, hoc iure non gaudent.

§. XVII.

Quae ex huiusmodi hereditate fratres accipiunt, ea ad peculium aduentitium irregulare pertinent, ut pater in iis usufructum haud consequatur, sed, quem antea habuit, in defuncti filii aduentitiis bonis, eum etiam hoc casu pater retinet, quia usufructus, proprietarii morte, non finitur. Diff. BERG. *Oeconom. b. t. conf. STRYCK. d. S. A. l. Disp. 2. c. 1. §. 24. seqq.*

§. XVIII.

Quoties autem ascendentes cum fratribus concurrunt, in capita utrique succedunt, sed ascendentes portiones suas in lineas diuidunt. Si cum ascendentibus fratres et fratrum liberi soli concurrant, hi in stirpes, ceteri in capita, succedunt. Vnde et unius fratris filii non, nisi unicum portionem, capiunt.

§. XVIII.

Liberis quoque legitimatis parentes succedunt, etiam illis, qui, per rescriptum Principis, legitimati sunt. Minus plene adoptatis eos succedere, plerique negant, arrogatorum hereditatem proximis heredi-

*Gribneri Princ. iur. priv.*

N . . . . . dibus

dibus restituunt, si intra pubertatem illi decedant, post pubertatem morientibus succedunt, sed non soli. Nam parentes naturales, una cum iis, ad successionem uocantur.

## §. XX.

Liberis illegitimis parentes perinde, atque illi parentibus, succedunt, nisi, quod 1) mater illustris spurio succedat, 2) incestuosus parentibus, etiam iure ciuili, alimenta praestanda sint, per *Nov. 12. c. 2.*

## §. XXI.

Progredimur ad successionem collateralium. Ex his proximi sunt fratres et fratrum liberi. Fratres sunt uel bilaterales, siue germani, uel unilaterales, iique uel uterini, i. e. a matre, uel consanguinei, i. e. a patre, coniuncti.

## §. XXII.

Fratrum liberi cum fratribus, iure representationis, concurrunt, fratrum nepotes non aequae, iure saxonico, ne fratrum liberi quidem, nisi in feudis.

## §. XXIII.

Fratres germani, et eorum liberi, excludunt unilaterales, iure saxonico, unilaterales

terales uno tantum gradu remotiores sunt, et cum germanorum liberis concurrunt.

## §. XXIII.

Post fratrum liberos, e. g. in fratrum nepotibus, bilaterales, prae unilateribus, nulla gaudent praerogatiua, sed cum iis aequaliter succedunt. Iure saxonico bilaterales semper uno gradu sunt propiores. Itaque, si concurrunt

- 1) frater germanus et frater unilateralis, succedit germanus, secundum ius utrumque,
- 2) si fratris germani filius et frater unilateralis, iure ciuili, succedit germani filius, iure saxonico, concurrunt,
- 3) si fratris germani nepos et frater unilateralis, succedit frater unilateralis, et secundum ius ciuile, et secundum ius saxonicum,
- 4) si fratris germani filius et fratris unilateralis filius, succedit fratris germani filius, secundum ius utrumque,
- 5) si germani nepos et unilateralis filius, iure ciuili, unilateralis filius succedit, iure saxonico, concurrunt,
- 6) si fratris germani nepos et unilateralis nepos,

N 2

nepos,



nepos, iure ciuili, concurrunt, iure saxon. nepos bilateralis est potior.

- 7) Germani pronepos et unilaterialis nepos, iure saxonico, concurrunt, iure ciuili, unilaterialis nepos solus hereditatem capit.

§. XXV.

Fratrum diuersorum liberi si soli sint, i. e. si cum fratribus non concurrant, in capita succedunt, non in stirpes, iure ciuili, Imperii et saxonico. Idemque obtinet, quoties cum fratribus unilaterialibus germanorum liberi concurrunt, eosque a successione excludunt, aut, apud Saxones, cum iis concurrunt.

§. XXVI.

Si fratres unilaterales diuersi generis, consanguinei, inquam, et uterini, simul succedunt, omnia bona ex aequo diuidunt, neque bona materna uterini, paterna consanguinei, quod alii uolunt, praecipiant.

§. XXVII.

Fratrum germanorum filii excludunt patrum defuncti, iure ciuili et Elect. saxon. commune utrosque simul ad successionem uocat. Unilaterialium fratrum liberi

beri, apud Saxones, a patruo laterali excluduntur. Sed, iure ciuili, hi quoque eum excludunt.

§. XXVIIII.

Legitimati, per subsequens matrimonium, succedunt, instar aliorum fratrum, per rescriptum legitimati non succedunt, nisi ante, quam alii liberi nati essent, legitimati fuerint, aut princeps efficientiam successionis nominatim tribuat. His casibus, tanquam consanguinei, succedunt.

§. XXVIII.

Adoptiui fratres non succedunt, nisi plene adoptati sint. Nam tunc et inter se, et filiis naturalibus, iisdemque legitimis adoptantis, tanquam consanguinei fratres, succedunt. Quod si iterum emancipentur, ius succedendi amittunt, sicuti etiam emancipatis non succedunt adoptiui.

§. XXX.

Spurii, qui ex eadem matre nati sunt, tanquam uterini, sibimet inuicem succedunt, nec interest, an ex eodem, an ex diuersis patribus, suscepti sint. Imo etiam matris liberis legitimis, tanquam fratres unilaterales, succedunt. Alii tamen,

spurios, ab unilateralibus legitimis, excludi, contendunt, ceteri illegitimi succedendi iure penitus destituuntur,

- b) Nam hi quoque non pro germanis, sed tantum pro uterinis, habentur, licet pater, per sententiam iudicis ecclesiastici, certus sit.

### §. XXXI.

Quod ad cognatos remotiores attinet, si consobrinus ex utraque linea, cum consobriuo simplici, concurrat, illum duplicem portionem accipere, non pauci contendunt, sed leges hanc eis non assignant, ut potior sententia uideatur illorum, qui bilateraliter nullam praerogatiuam, prae unilateralibus, tribuunt.

### §. XXXII.

Ceterum cognati proximi remotioribus praeferuntur, si alii deficient, remotiores, in quocunque gradu constituti, admittuntur, uxoremque excludunt. Neque enim saxonico iure, quo quidem nunc utimur, ad septimum, neque iure communi, ad decimum, successio restricta est. Affines iure succedendi non gaudent.

- c) Exceptio in successione illustri, ubi, secundum ius lineale, succeditur, adeoque B. 7. excludit C. 5.

### §. XXXIII.

## §. XXXIII.

Deficientibus cognatis, in integram hereditatem succedit coniux, ex edicto unde uir et uxor, modo, intra 100 dies utiles, bonorum possessionem petat, quod hodie uix requiri putem, sed et alias, si coniux inops sit, diuiti coniugi, in aliquam bonorum partem succedit, in quartam, scilicet, si cum cognatis (quocunque), aut, si cum tribus, uel paucioribus liberis, in portionem uirilem. Iure usufructus autem, eam tantum capit, quoties cum liberis, ex se natis, succedit, sin cum priuignis, aut consanguineis, defuncti ascendentibus, aut collateralibus, concurrat, pleno iure.

## §. XXXIV.

Saxonum iure, uxor, etiamsi inops non sit, portionem statutariam pleno iure sibi uindicat, quartam quidem, si liberi adsint, sin ii deficient, tertiam, sed, hanc portionem si postulet, dotem illatam conferre tenetur.

## §. XXXV.

Maritus, apud Saxones, omnia uxoris mobilia acquirit, neque ex iis quicquam, nisi liberis, aut parentibus, sup-

plementum legitimæ præstat. Si mobilia uxor non relinquat, nihil quicquam, ex eius hereditate, maritus capit, nisi, quod inopi, secundum *Nov. 117.* successionem quidam Doct. concedant.

## §. XXXVI.

Collegia quaedam et pia corpora succedendi iure gaudent, si et cognati, et coniux, deficiant. Ita ecclesia clerico, studio academia, senatori curia, militi legio, in subsidium succedit. Neque tamen quæuis collegia hoc iure fruuntur.

## §. XXXVII.

Tandem uacua hereditas ad fiscum deuoluitur, ad Principis, puta, fiscum. Magistratus enim inferiores iure fisci destituuntur. Iure Sax. magistratui, altam iurisdictionem habenti, hoc ius uulgo tribuunt, sed, ex textibus iuris saxonici communis, ea sententia probari nequit. *Constitutio* tamen AVGVSTI 38. P.3. Ordinibus Electoralis Saxoniae ius hoc tribuere uidetur, non tamen, ut iurisdictionis, sed ut priuilegii, id eis competit. Vnde præfectis, etiam iis, quibus, per admodiationem, fructus iurisdictionis locati sunt, successionem in bona uacantia, non dubitem, denegare.

XXXVIII.

## §. XXXVIII.

Perinde heergewettam et geradam fiscus capit, illam quidem, si agnati, hanc, si cognatae, deficient. Quenam uero res ad heergewettam, quae ad geradam, pertineant, STRVV. *ad ANTON. MATTH. et BEYER. in Volckmanno emendato*, exponunt. Gerada regulariter plena praestanda est, etiam collateralibus defunctae, nisi minus plena usu recepta, uel statuto introducta sit. Aes alienum ex ea, in subsidium, soluendum est, sed uxor, ex gerada, debitoribus mariti satisfacere omnino non tenetur. Anno et geradae et heergewettae praescribitur.

## §. XXXVIII.

Haec, de successione ab intestato, dixisse sufficiant, nisi, quod hoc addendum sit, iuxta LL. romanas, successione deferri, uel iure ciuili, uel iure praetorio. Quae praetorio iure defertur, bonorum possessio dicitur, eaque uel *decretalis* est, uel *edictalis*. *Edictalis* alia secundum tabulas, alia contra tabulas, alia ab intestato succedentibus, datur. De usu eius uarie sentiunt. Alii prorsus negant, ea amplius opus esse, alii amplius, quam necessitas postulat, eius usum profertur. Verius est, non quidem nullum, exiguum tamen esse usum.

## §. XXXX.

Tandem obseruari meretur, successio-  
nem rerum immobilium deferri, iuxta  
iura loci, ubi illa sita sunt, in mobilia, se-  
cundum leges, quae obtinent, in  
domicilio defuncti.



## TITVLVS XX

DE

ACQUISITIONE ET OMISSIONE  
HEREDITATIS

§. I. *Acquisitio et omisso heredi-  
tatis quid sit.*

§. II. et III. *Differentia quoque  
suos et extraneos heres.*

§. IIII. *De obligatione heredis  
et spatio deliberandi.*

§. V. *De beneficio inuenta-  
rii.*

## §. I.

**I**s, cui hereditas, siue ex pacto, siue ex  
testamento, siue a lege, defertur, eam  
aut acquirit, aut omittit. Acquisitio in  
immixtionem et aditionem, omisso in ab-  
stinentiam, et repudiationem, diuiditur.

## §. II.

Scilicet sui abstinent, extranei repudiant,  
sui se immiscent, extranei adeunt. Ex-  
tranei autem omnes, qui in defuncti po-  
testate non fuerunt, uocantur.

## §. III.

## §. III.

Sui hereditatem ipso iure acquirunt, etiam ignorantes, eandemque in quoscunque heredes transmittunt. Extranei nondum aditam hereditatem non transmittunt, nisi, aut impediti, ex iusta causa, fuerint, quo minus adierint, aut, intra annum deliberationis, decefferint. Soli descendentes, licet sui heredes non sint, hereditatem ad descendentes suos, etiam non aditam, transferunt.

## §. IIII.

Cum uero heres et legata praestare, et debita defuncti soluere, et obligationes, ab eo contractas, et actiones, contra ipsum institutas, in se suscipere teneatur, annum ipsi deliberandi spatium datur, utrum acquirere, an hereditatem omittere, uelit, quod spatium, etiam apud Saxones, annum civilem tantum complectitur. Itaque, si creditores urgeant, intra annum hereditas adeunda est, alias quocunque tempore fieri potest, nisi interim alius eam occupauerit. Is enim heredem, hereditatis petitionem instituentem, exceptione praescriptionis, remouere potest.

## §. V.



## §. V.

Competit etiam ei, qui hereditatem adit, beneficium inuentarii, quod si legitime confecerit, non amplius tenetur creditoribus hereditariis satisfacere, quam vires hereditatis patiuntur. Inchoari illud, intra xxx dies, absolui, intra lx dies, debet. Conuocatio creditorum et legatariorum hodie non requiritur. Qui non confecit inuentarium, solidum creditoribus praestare compellitur, apud Saxones, edita iurata specificatione, liberatur.



LIBER

L I B E R I I I

DE

I V R E A D R E M

TITVLVS I

DE

O B L I G A T I O N E

§. I. *Ius ad rem consistit in obligatione personali.*

§. II. *Haec oritur ex facto licito, aut illicito.*

§. III. *Sed obligatio in genere latius patet.*

§. IIII. *Obligatio quid.*

§. V. *Vulgaris definitio obscura*

*et dubia.*

§. VI. *Quotuplex fit obligatio, sed civilis figmentum est.*

§. VII. *De mixta eiusque sub-  
diuisione in civilem et praetor-  
iam.*

§. VIII. *De naturali plena, vel  
minus plena.*

§. I.

**A**ctum est, de iure in re, sequitur ius ad rem, quod non ipsam rem afficit, sed tantum, contra personam, quae nobis obligata est, actionem praestat.

§. II.

Obligatio haec ex facto oritur, quod uel licitum est, uel illicitum. Namque et ex pollicitatione, atque conuentionibus, et ex delictis, actiones personales descendunt.

§. III.

Solent Doctores hoc loco, de obligatione in genere, agere, sed haec ad ius ad rem

rem restringi nequit. Saltim, si uox obligationis in illa latitudine accipiatur, qua uulgo illam accipiunt. Rectius haec materia ad caput, de legibus et iure generali, refertur. Sed nos tantisper IVSTINIANVM et scholam communem sequemur.

§. II II I.

Obligatio igitur est iuris uinculum, quo quis, ad aliquid faciendum, obstringitur. Ad faciendum, inquam, sed hac uoce dandi etiam obligationem complector.

§. V.

Quid iuris uinculum sit, per quod ICti obligationem definiunt, illi non satis explicant. Et uereor, ne definitio obscura magis sit, quam definitum. Sed solent ICti accuratiorem philosophiam non ubique requirere, aut obseruare. Imo ipsi philosophi nondum, in quo consistat obligatio, satis exposuerunt.

§. VI.

Diuidunt obligationem, in *ciuilem*, *naturalem* et *mixtam*. *Ciuilis*, quam ita uocant, figmentum est iurisprudentiae romanae. Nullam, dari obligationem *ciuilem*, plane sum persuasus. Fingunt,  
cam

eam actionem quidem producere, sed sine exactione, elidi enim ope exceptionum. Sed inanis actio, etiam, ubi nulla adest obligatio, institui potest, et, quoties ciuiliſ, quam uocant, obligatio effectum producit, (e.g. si exceptio a reo non opponatur, aut res iudicata accedat) non mere ciuiliſ est.

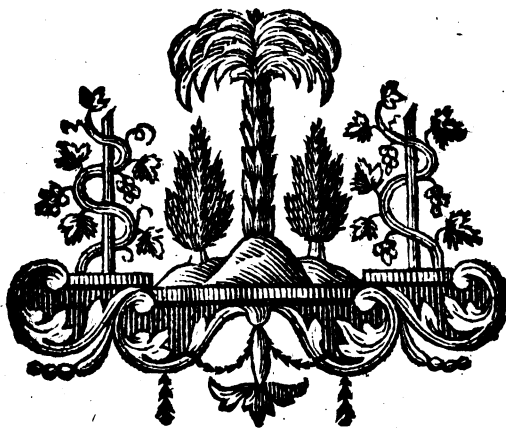
### §. VII.

Mixta obligatio, quam ego ciuilem dicere malim, (cum etiam absque obligatione naturali constitui possit) producit ius agendi, seu conueniendi eum, qui mihi obstrictus est. Hanc leges romanae subdividunt in ciuilem et praetoriam.

### §. VIII.

Naturalis obligatio est, quae, iure Nat. efficax et ualida habetur, sed Icti nostri in alio sensu accipiunt, et naturalem duplicem constituunt, plenam aliam, aliam minus plenam. *Plena* omnes habet effectus obligationis ciuiliſ, nisi, quod actionem non producat. Huius, nescio, an hodie exemplum supersit, postquam pacta etiam ciuiliſ obligare censentur. *Minus plena* omni effectu destitui, sed  
**exem-**

exemplum, quod de antidoris uulgo  
 afferunt, ad naturalem obligationem uix  
 referri potest. Ab hac differt obligatio  
 naturalis, quam lex improbat, infir-  
 mat, quae effectibus plerisque, si non  
 omnibus, obligationis naturalis plenae  
 destituitur, ut minoris, mulieris saxo-  
 nicae, sine curatore contrahentis, fe-  
 minae fideiubentis, filiifa-  
 milias, mutuum con-  
 trahentis.



TITV-

TITVLVS II

DE

PACTIS ET CONTRACTIBVS

- |   |  |
|---|--|
| <p>§. I. Pactum quid et quomodo a pollicitatione et uoto differat.</p> <p>§. II. Pactum et contractus non differunt iure nat. bene uero iure rom.</p> <p>§. III. Pactum iuris romani nudum.</p> <p>§. IIII. Contractus quid sit, et de pacto non nudo.</p> <p>§. V. Pacta legitima, uel civilia, uel praetoria.</p> <p>§. VI. De pactis adiectis.</p> <p>§. VII. Hodie omnia pacta obligant.</p> <p>§. VIII. Nec pacta et contra-</p> | <p>ctus hodie differunt.</p> <p>§. VIII. Inutilis diuisio pactorum in nuda et non nuda.</p> <p>§. X. Contractus ueri sunt, uel quasi contractus.</p> <p>§. XI. Verus uel nominatus, uel innominatus.</p> <p>§. XII. Nominatus quatuorplex, an omnes hodie consensuales et an literales ac uerbales supersint.</p> <p>§. XIII. De realibus.</p> <p>§. XIII. De unilateralibus et bilateralibus.</p> <p>§. XV. Bonae fidei et stricti iuris.</p> |
|---|--|

§. I.

**P**actum est plurimum in eandem rem consensus. Differt a pollicitatione, quae est promissio, reipublicae facta, et a uoto, quo quis Deo quid pollicetur.

§. II.

Inter pactum et contractum nulla intercedit naturalis differentia, ut frustra sint prudentiae naturalis interpretes, qui inter utrumque constituunt discrimen. Leges romanae, quia pactis efficaciam, producendi actionem, negant, a pactis contractus distinguunt, hosque, natura sua, actionem producere tradunt.

*Grubneri Princ. iur. prim.*

O

§. III.

## §. III.

Pactum igitur in specie est conuentio simplex, (iuxta disciplinam iuris romani) quae actionem non parit, aut, ut uulgo loquuntur, causa caret, idque pactum nudum dicunt, quale existere, omnino sunt, qui negant. Alii, pacta quaeuis, etiam iure romano, actionem producere, contendunt, si modo contrahentium consensus liber et perfectus accesserit, doctrinamque, de pactis nudis, ad pacta praeparatoria (tractaten, praetractaten) restringunt, utrosque falli exempla pacti de permutando, aliaque plura tradunt.

## §. IIII.

Contractum contra uocant conuentionem, cum causa, i. e. natura sua, actionem producentem. Sed et, praeter contractum, quaedam pacta actionem producere, concedunt, quae pacta non-nuda uocant, ut pacta legitima et contractui adiecta.

a) Non tamen natura sua.

## §. V.

Pacta legitima uocant illa, quae, natura sua, nuda sunt, sed efficientiam, actionem producendi, a lege acceperunt. Haec sunt

sunt uel ciuilia, ut donatio conuentionalis et pactum de dote, uel praetoria, ut constitutum. Quae ex his actio datur, conditio ex lege appellatur.

§. VI.

Ex pactis, quae contractibus adiecta sunt, eadem actio, quae ex ipso contractu oritur, sed non, nisi in continenti illa fuerint adiecta.

§. VII.

Hodie quaeuis pacta, etiam nuda, actionem producere, omnes doctores concedunt, ex *c. 1. et 3. X. d. pact.* nisi, quod, circa pacta, quae contractus innominatos praecedunt, nonnulli frustra dubitent.

§. VIII.

Ex hoc uero consequitur, inter pactum et contractum, nullam intercedere differentiam, cum hodie pactum etiam causam habeat, et actionem producat. Nam, quod haec actio conditio ex moribus dicatur, illa actio ex contractu, inane discrimen esse, puto, cum etiam illa actio ex pacto dici possit.



## §. VIII.

Porro inde fluit, diuisionem, in pacta nuda et non-nuda, hodie inutilem esse, pactis legitimis amplius non esse opus, aut omnia pacta esse legitima, nec amplius ex speciali legis priuilegio, sed ex iure communi, producere actionem, pacta, contractui adiecta, etiamsi ex interuallo accédant, actionem praestare, adeoque ea quoque peculiarem classem non amplius constituere. Imo et, plerasque contractuum diuisiones inanes esse hodie, inde consequitur.

## §. X.

Diuidunt contractus, in ueros et quasi contractus. Haec diuisio ipsis cum pactis communis est. Nam et pactum est, uel expressum, uel praesumptum. Inter hoc et quasi contractum forte nihil interest. Legis fictio utrumque sustinet.

## §. XI.

Verus contractus est, uel nominatus, uel innominatus. Sed, quid innominatus a pacto differt? Sane doctrina iuris germanici, de pactis nudis, contractus innominatos prorsus sustulisse uidetur, quod suo loco plenius exponemus.

## §. XII.

## §. XII.

Veros contractus in *reales*, *verbales*, *literales* et *consensuales*, diuidunt. Ast parum abest, quin putem, omnes hodie consensuales dici posse. Verbales sane sublatis sunt et cum pactis confusi. Literalis contractus figmentum est, quo carere possumus, si, quod res postulat, contractum chirographarium, mutuum praesumptum, dicamus.

## §. XIII.

Soli ergo contractus reales restant. Quis uero dubitet, etiam pactum, de dando mutuo, de re commodanda, de deposito recipiendo, actionem praestare. Quae pacta, si quis, contractum mutui, commodati, depositi, hodie iam constituisse, affirmet, is facile intelliget, hos quoque contractus nunc consensuales esse.

## §. XIII.

Porro contractus alii unilaterales sunt, alii bilaterales. Quam diuisionem naturalibus principiis satis, puto, conuenire, quamuis non ignorem, alios contractus unilaterales negare, et, aliquos ex iis, qui unilaterales dicuntur, hodie ad bilaterales referri posse, existimem.

## §. XV.

Prope huc accedit diuisio, in bonae fidei et stricti iuris contractus, nisi, quod, ex unilateralibus, permutatorius et aestimatorius contractus, ac stipulatio, dotis repetendae causa, interposita, ad bonae fidei contractus referatur. Inter hos bonae fidei et stricti iuris contractus, differentias plurimas ius ciuile constituit, sed, de iis, deque earum usu, *cap. seq.* dispiciemus.





## TITVLVS III

DE

HIS QVAE OMNIBVS CONTRACTIBVS  
SVNT COMMVNIA

- |   |  |
|---|--|
| §. I. <i>Qui contrahere impediuntur, aut prohibeantur.</i>  | <i>tuplex fit.</i>   |
| §. II. <i>An filiifam. cum patre? an mulier fideiubere.</i> | §. VIII. <i>Regulae circa eius praestationem.</i>            |
| §. III. <i>Consensus in omni contractu requiritur.</i>      | §. X. <i>Exceptiones regulae posterioris.</i>                |
| §. IIII. <i>Substantialia contractuum.</i>                  | §. XI. <i>Dissensus doctorum.</i>                            |
| §. V. <i>Naturalia.</i>                                     | §. XII. <i>Culpa lata.</i>                                   |
| §. VI. <i>Accidentalía.</i>                                 | §. XIII. <i>Leuis.</i>                                       |
| §. VII. <i>De damni praestatione, ex dolo.</i>              | §. XIII. <i>Qualis culpa commissa fit, arbitratur iudex.</i> |
| §. VIII. <i>Culpa quid et quomodo.</i>                      | §. XV. <i>De casu fortuito.</i>                              |
|   | §. XVI. <i>Mora species culpaee est.</i>                     |
|   | §. XVII. <i>De casus praestatione.</i>                       |

## §. I.

Contrahere et pacisci omnes possunt, nisi, qui, aut impediuntur, aut prohibentur. Impediuntur furiosi, mente capti, summe ebrii, prohibentur pupilli, minores, prodigi et, in Saxonia, feminae, de quibus omnibus supra dictum, *libr. I. tit. ult. §. 2.*

## §. II.

Filiifam. cum patre, in cuius potestate sunt, contrahere nequeunt, sed, id, moribus Germanorum, non obtinere, collegia Vitembergensia censent, mutuum contrahere filiifam. Icto Macedoniano,

O 4

mulie-

mulieres fideiubere, Velleiano, prohibentur.

§. III.

Consensus, in omni contractu, requiritur, isque liber, non metu extortus, non dolo elicitus, alias contractus nullus est. Leges romanae contractum, metu extortum, non nullum esse, sed, actione, uel exceptione metus, rescindendum, constituunt. Quoad dolum, inter b. f. et stricti iuris contractus, inter dolum, causam contractui dantem, et incidentem, distinguunt. Quas distinctiones hodie usum non praestare, quidam, non sine ratione, contendunt, plerique tamen principiis iurisprudentiae civilis inhaerent.

§. IIII.

Sunt uero quaedam contractuum ueluti substantialia, quaedam naturalia, quaedam accidentalia. *Substantialia* pertinent, uel ad substantiam omnium contractuum, ut consensus, uel ad singulorum contractuum substantiam, ut pretium ad substantiam emtionis, res fungibilis ad substantiam mutui. Si substantialia communia deficient, contractus plane corrui, contra, si substantialia specialia tollas, contractus

tractus tantum immutatur. Ita, deficiente consensu, contractus, qualiscunque, nullus est. Contra, si pro pretio, in emtione, res alia detur, desinit esse emtio; et fit permutatio, et, si, pro re fungibili, non fungibilis detur, mutuum non amplius dicitur, sed uel commodatum, uel alius contractus innominatus.

## §. V.

*Naturalia* contractuum dicuntur, quae regulariter et natura sua contractibus insunt, atque, si, per pactum, immutentur, contractum non reddunt nullum, neque alterant, sed irregularem tantum efficiunt, ut culpa praestatio. Nam, si quis, per pactum, eam in se recipiat, aut ab ea liberetur, contractus irregularis fit.

## §. VI.

Denique *accidentalia* dicuntur, quae contractui non insunt, natura, et, si adficiantur, eum irregularem non reddunt, ut, si emtioni pactum, de retrouendendo, uel legis commissoriae, accedat.

## §. VII.

In omnibus contractibus occurrit damni praestatio. Damnum autem datur uel culpa, uel ex casu fortuito oritur. Id,

quod dolo, datum est, ab eo, qui dolum adhibuit, in omni conuentione praestandum est, adeo, ut pacto dolus committendus permitti nequeat. Damni tamen, dolo dati, praestatio remitti potest. Dolus uero est propositum aliquem laedendi.

§. VIII.

*Culpa* autem est imprudentia, seu negligentia, per quam alium laedimus. Huius alii non, nisi duas, plerique tres, non nulli etiam plures species constituunt. Et uidentur ipsi Icti romani non in eadem omnes opinione fuisse. Communis sententia rationi satis conuenit, quae, culpam aliam *latam*, aliam *leuem*, aliam *leuissimam* esse, tradit.

§. VIII.

Circa praestationem enim culpae duae regulae seruandae sunt. I. Quoties ex contractu aequalis ad utrumque contractantium utilitas redit, uterque mediam, i. e. *leuem* culpam praestat. II. Quoties autem unius praecipue utilitas, per contractum, promouetur, is quidem ad *leuissimam*, alter, ad quem nullum commodum redundat, ad *latam* tantum culpam praestandam, obligatur.

§. X.

## §. X.

Sed posterior, regula plures patitur exceptiones. Nam, in precario, accipiens, ad quem omnis utilitas peruenit, latam tantum culpam praestat, mandatarius et negotiorum gestor contra leuissimam, tutor leuem, qui nullum ex his contractibus sentiunt emolumentum.

## §. XI.

Equidem alii, in omnibus contractibus leuissimam culpam praestare debere, existimant, et actionem legis Aquiliae ad damnum, culpa in contractibus datum, proferunt, alii, ex moribus Germanorum, pro ea sententia propugnant. Sed nec aequitas naturalis, neque ius aut romanum, aut germanicum, illam sententiam adiuuat.

## §. XII.

Culpa *lata* dolo quodammodo comparatur. Vnde, qui dolum tantum in se recepit, ad latam culpam praestandam tamen obstringitur, sed, si, de infamia, aut poena grauiore, irroganda, agatur, culpa qualiscunq; pro dolo non habetur.

## §. XIII.



## §. XIII.

Culpa *levis* est omissio diligentiae ordinariae. Haec regulariter aestimatur, ex communi hominum industria. In societate tamen, sufficit praestare eam diligentiam, quam rebus quisque suis adhibet, in tutore haec non sufficit, sed requiritur tamen, si suis rebus ipse maiorem, quam vulgo solent homines, industriam adhibeat.

## §. XIIIII.

Vtrum uero culpa lata, leuis, an leuissima, admissa sit, iudex aestimat. Nam legibus gradus illi non satis distincti sunt et expressi.

## §. XV.

Casum fortuitum nemo praestat, ne is quidem, qui, ex contractu, omne commodum solus percipit, ut commodatarius, sed res perit suo domino. Exceptio est in uenditore et in debitore rei singularis. Quod si casus, ex dolo, uel culpa praecedente, oriatur, sine dubio is casum praestat, qui dolum, uel culpam, commisit, modo eam culpam admiserit, ad quam praestandam, ex natura contractus, tenebatur.

## §. XVI.

## §. XVI.

Ad culpam etiam *mora* pertinet. Post moram itaque commissam, casus praestandus est, nisi quis probare possit, rem alias quoque perituram fuisse.

## §. XVII.

Porro ex pacto quoque casus praestatio quandoque suscipitur. Vbi, qui fortuitum in se recipit, de insolitissimis non tenetur, de iis, inquam, de quibus nemo potuit cogitare. Pactum tacitum subest, si res, aestimata, alicui, ea lege, tradatur, ut aut rem restituat, sine exceptione, aut eius aestimationem praestet.



TITV.

## TITVLVS IIII

DE

MVTVO SCTO MACEDONIANO  
ET CONTRACTV CHIRO-  
GRAPHARIO

- |   |   |
|---|---|
| <p>§. I. <i>Quid sit mutuum et pactum de mutuo dando.</i></p> <p>§. II. <i>Requirit res fungibiles.</i></p> <p>§. III. <i>Est alienatio et dominium transfert.</i></p> <p>§. IIII. <i>Qui mutuum dare et contrahere possint, an mulieres et filias.</i></p> <p>§. V. <i>Sctum Macedon, unde dictum.</i></p> <p>§. VI. <i>Sctum hoc ad filias, et heredes quoque pertinet, quando ad fideiussorem.</i></p> <p>§. VII. <i>An contra cambium?</i></p> <p>§. VIII. <i>An filias, ex mu-</i></p> | <p><i>tuo naturaliter, obligetur.</i></p> <p>§. VIII. <i>De irritata renuntiatione Scti Maced.</i></p> <p>§. X. <i>De probatione mutui.</i></p> <p>§. XI. <i>De exceptione non numeratae pecuniae, in processu executiuo et cambiali.</i></p> <p>§. XII. <i>Actor debet probare numerationem.</i></p> <p>§. XIII. <i>Secus post biennium, ubi haec exceptio prorsus cessat.</i></p> <p>§. XIIIII. <i>Non datur contractus chirographarius.</i></p> <p>§. XV. <i>De mutui restitutione.</i></p> <p>§. XVI. <i>Qualis actio ex mutuo.</i></p> |
|---|---|

## §. I.

**C**ontractus, quo quis rem suam, fungibilem, alteri, ea lege, dat, ut, constituto tempore, aliam eiusdem generis et bonitatis, ab eo recipiat, *mutuum* dicitur. Secundum disciplinam iuris romani, est *contractus realis*, stricti iuris et unilateralis. Quodsi, hodie, per pactum, de mutuo dando, ipsum contractum iam constitui, existimes, bonae fidei erit, bilateralis et consensualis.

## §. II.

Dicitur autem res fungibilis, quae usu consumitur, aut, qua ita uti uix possumus,

ut

ut in specie amplius restitui queat, unde pondere, numero et mensura, tantum constare, i. e. aestimari, dicitur, ut uinum, oleum, pecunia, huius enim usus non potest esse, nisi expendatur. Si alia lege detur, contractus immutatur. Quod si res non fungibilis, ea conditione, detur, ut res alia eiusdem generis, pro ea, restituatur, mutuum non erit, sed permutatio, aut alius contractus innominatus.

## §. III.

Mutuum ergo est alienatio, et dominium, per mutuum, transfertur, unde et ad debitorem periculum rei acceptae pertinet.

## §. IIII.

Mutuum dare possunt, qui alienandi facultate non sunt destituti, accipere, qui contrahere et se ualide obligare possunt, non igitur mulieres, apud Saxones, sine curatore, licet CARPZOVIVS ita sentiat, *P. x. C. 15. d. 16.* quem plerique sequuntur. Filiisam. cum contrahere et se obligare alias ualeant, ex mutuo tamen, per *Scrum Macedonianum*, non obstringuntur.

## §. V.

Hoc a Macedone ita dictum fuit, quem, plerique, foeneratorem fuisse, contendunt,  
arg.

arg. *l. 1. π. ad SC. Maced.* sed THEOPHILVS, *paraphras. graec. Inst. ad. §. 7.* Quod cum eo, qui in al. pot. est. filiumfam. fuisse, tradit. Denegat uero id repetitionem pecuniae, filiofamilias creditae.

## §. VI.

Ad filiafam. quoque pertinet, et heredibus etiam exceptio SC. Maced. datur, si ex filiafam. obligatione conueniantur, sed et fideiussori, nisi expromissor sit, et principaliter se obligauerit.

## §. VII.

Etiam aduersus cambium, haec exceptio opponi potest, quia debitum cambiale, ex causa mutui, contractum praesumitur, quae praesumptio saltem in cambio proprio, si non alia debendi causa expressa sit, locum habet.

## §. VIII.

Vulgo quidem, filiumf. ex mutuo naturaliter obligari, uolunt, idque PAVLVVS, in *l. 10. π. b.* affirmat, sed plerique tamen effectus ciuiles obligationis naturalis hic cessant, adeoque uocabulum naturalis obligationis, in *d. l.* improprie accipitur. Solutum tamen repetere eum non posse,  
ex

ex l. 9. §. 4. ad Sctum Macedon: et l. 40. D. de cond. indeb. constat, sed d. l. de casu agit, quo filiuffam. postquam paterfam. factus est, soluit, adeoque exinde inferri nequit, obligationem hanc naturalem esse efficacem.

### §. VIII.

Renunciatio etiam iurata efficere nequit, ut, durante patria potestate, aut filius, aut pater, conueniri possit, at id tamen iurata saltim renunciatio praestare uidetur, ut filiuffam. paterfam. factus, ad solutionem possit compelli.

### §. X.

Sed ad mutuum reuertamur. Id uariis modis probari potest, plerumque tamen, per chirographum, probatio fieri solet, eaque plena omnino esse uidetur. Ad subtilitates igitur iuris romani pertinet, quod, cum, in aliis contractibus, confessio debitoris sufficiat, ad eum condemnandum, aduersus mutuum, quod debitor se accepisse professus est, intra biennium, exceptio non numeratae pecuniae ei concedatur.

### §. XI.

Hanc exceptionem hodieque, in processu executiuo, plerique admittunt, quod

Gribneri Princ. iur. priu

P

ordi-

ordinationibus prouincialibus, quae, causas executiuas celerrime expediri, uolunt, contrarium. Aduersus cambium non admittitur, nisi in continenti sit liquida, imo ne sic quidem, aduersus cambium indoffatum, locum habet.

§. XII.

Itaque, si quis ex mutuo, intra biennium, agat, probatio numerationis ei iungitur. Quod si, per testes, aut alia instrumenta, e. g. per antapocham, creditum probare possit, reus, qui, id se accepisse, negauit, ob inficiationem, in duplum condemnatur. Quae dupli poena cessat, si quis iuramenti delatione utatur, et reus nequeat iuramentum praestare.

§. XIII.

Contra, post biennium, exceptio non numeratae pecuniae cessat, adeoque, ut, licet ipse debitor probare uelit, se pecuniam non accepisse, amplius haud audiat. Neque enim datur exceptio, quam nonnulli comminiscuntur, non numeratae pecuniae, minus priuilegiata. Imo uix existimem, iure romano, exceptionem doli, post biennium, admissam fuisse, quam tamen etiam illi, qui exceptionem non numeratae pecuniae, minus priuilegiatam, impugnant, admittunt.

§. XIII.

## §. XIII.

Ex his apparet, chirographarium contractum re uera nullum dari. Nam, intra biennium, nulla adest obligatio, ex literis, post biennium autem, contractus hic mutuum praesumptum potius, quam literarum obligatio, dici meretur.

## §. XV.

Restituenda autem res credita a debitore est 1) in eodem genere, Logici dicunt, in eadem specie, et 2) in eadem bonitate. Vbi, quod ad pecuniam attinet, respiciendum est ad tempus contractus, non ad tempus solutionis, nisi aequitas aliud postulet. Quod, in antiquis nominibus, omnino usum praestat. Illa enim, pecunia, iuxta modum Zinnensem, uel Imperialem, excusa, dissoluenda sunt.

## §. XVI.

Actio, quae ex mutuo descendit, conditio dicitur, personalis est, civilis, rei persecutoria et perpetua, durat enim 30. annos. Alii plane negant, praescriptione eam extinguere, stricti iuris, ex principiis iurisprudentiae romanae, dicitur, quod forte hodie usum uix praestat, nam usuras, ex mora, in mutuo, deberi, satis liquet, per *R. I. nouiss.*



## TITVLVS V

DE

COMMODATO DEPOSITO  
ET PIGNORE

- |   |   |
|---|---|
| §. I. <i>Commodatum est contractus realis.</i>  | §. VII. <i>Res immobiles quoque deponuntur.</i>   |
| §. II. <i>Tribuit usum rei gratuitum.</i>   | §. VIII. <i>Depositi usus non est permissus, sine pacto.</i>                                  |
| §. III. <i>Praestatur culpa leuissima.</i>  | §. VIII. <i>De poena inficiationis, in deposito miserabili, et depositarii exceptionibus.</i> |
| §. IIII. <i>An maior industria, quam in rebus propriis.</i>                                 | §. X. <i>Pignus quid.</i>   |
| §. V. <i>Commodans tantum dolum et culpam latam praestat et, quales impensas restituat.</i> | §. XI. <i>Hypotheca.</i>  |
| §. VI. <i>Depositum quadruplex.</i>   | §. XII. et XIII. <i>De restituendo pignore et actione pignoratitia.</i>                       |

## §. I.

**P**er *commodatum*, usus rei nostrae gratuitus, ea lege, conceditur, ut res commodata in specie restituatur. Romano iure perinde, atque depositum et pignus, ad contractus reales refertur, adeoque a pacto, de re commodato danda, differt.

## §. II.

Vsus rei commodatae debet esse gratuitus, alias enim locatio erit, non commodatum, honorarium tamen commodataris commodanti dare potest. Vsus debet esse certus et determinatus, ut a precario differat, quod non ad certum usum conceditur, et, quodcumque danti uisum est, reuocari potest, cum commodatum, finito demum usu, restituatur.

## §. III.

## §. III.

Commodatarius, quia omnem ex hoc contractu utilitatem percipit, culpam leuissimam praestat, non tamen casum fortuitum, ne quidem, si, ex gentium et germanici iuris principiis, rem aestimes.

## §. IIIF.

Dixi, leuissimam culpam commodatarium praestare. Ex quo sequitur, eum maiorem etiam rebus commodatis, quam propriis, industriam adhibere teneri. Quod limitant nonnulli, et ad casum restringunt, si res commodatae sint pretiosiores. Verum, ad aestimationem rei commodatae praestandam, etiam eo casu obstringi, rectius alii tenent, quo res commodata uilior est, non pretiosior. Illi uero prorsus falluntur, qui, commodatarium quidem res commodatas propriis etiam pretiosioribus praeferre debere, uolunt, sed, actionem ei competere, putant, aduersus commodantem, ad aestimationem rerum propriarum petendam.

## §. V.

Commodans tantum dolum et latam culpam praestat, magnas et, ultra usum duraturas, expensas commodatario restituit,

tuit, minus principaliter obligatur, unde ipsi directa, commodatario, contraria, actio datur,

§. VI.

In *deposito*, res, gratis custodienda, traditur. Est uero depositum aliud in specie sic dictum, aliud, quod sequestrum dicitur, sequestrum uel personarum est, uel rerum, utrumque uel uoluntarium, uel necessarium. Depositum simplex quoque aliud uoluntarium, aliud necessarium, quod miserabile appellare solent.

§. VII.

Vtrum etiam res immobiles deponantur, controuersia est, diu multumque inter doctores agitata. Sed rectius sentire uidentur, qui id affirmant. Nam et sequestrum depositi species est, et inter depositum ac mandatum rei immobilis, maxima omnino, quoad culpae praestationem, differentia intercedit.

§. VIII.

Depositarius re deposita uti nequit, nisi pacto utendi facultas ei data sit, quod depositum irregulare uocatur. Tacitum pactum huiusmodi intercessisse creditur, si pecunia, eademque obsignata, deponatur. Hoc, post usum demum, in mutuum

tuum transit, ante usum, depositi naturam retinet, unde depositarius casum non praestat, sed latam tantum culpam.

## §. VIII.

Depositum miserabile qui negat, si per testes, aut documenta, convincatur, duplum praestat. Neque compensationis, aut retentionis, exceptio depositario datur, nisi forte, ob expensas, in ipsam rem depositam factas.

## §. X.

*Pignus* creditori a debitore, in securitatem debiti, traditur. Intellego autem hic debitum quaecumque, ex obligatione valida contractum.

## §. XI.

Pignoris et *hypothecae* uox quandoque promiscue usurpatur. Quoties autem sibi opponuntur, hypotheca ad res immobiles, pignus ad res mobiles, refertur, pignus creditori traditur, hypotheca remanet apud debitorem.

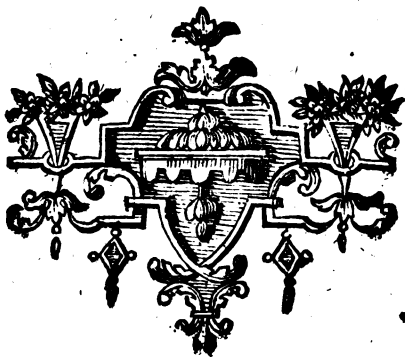
## §. XII.

Solutio debiti, pignus debitori restituendum est, quod is repetit, actione pignoratitia directa, ante solutionem enim institui haec actio nequit, unde, nec

praescriptione eam tolli posse, contendunt, nisi ex illo tempore, quo debitum est dissolutum. Quod iure saxonico expeditum est, *P. 2. C. 1.* sed, iure communi, illa sententia dubiis non aequae caret,

### §. XIII.

Actio pignoratitia contraria datur, ad indemnitatem, et creditori competit, qui, ex pignore, damnum accepit. Quomodo, ab hac pignoratitia actione, hypothecaria differat, alio loco tradidimus.





TITVLVS VI

DE

FIDEISSIONE

- |  |  |
|--|--|
| §. I. Fideiussor.  | §. VI. Et beneficium diuisionis.                               |
| §. II. Fideiussio supponit obligationem principalem ualidam. | §. VII. Item exceptionem secundarum actionum.                  |
| §. III. Differt ab expromissione.                            | §. VIII. Actio mandati aduersus debitorem.                     |
| §. IIII. De fideiussore succedaneo et indemnitate.           | §. VIIII. Fideiussio non amplius stipulatione, sed pacto, fit. |
| §. V. Fideiussor habet exceptionem ordinis.                  |  |

§. I.

Sicuti pignora, ita fideiussores, in securitatem debiti, duntur, et accipiuntur. Dicitur autem *fideiussor*, qui alienam obligationem in se recipit, et, in subsidium, se, pro altero, obstringit.

§. II.

Praesupponit ergo *fideiussio* obligationem principalem, eamque ualidam, et lege ciuili non improbatam, namque alias, quae debitori competunt exceptiones, eadem etiam fideiussori dantur. Vnde fideiussor, qui, pro muliere fideiubente, aut pro femina saxonica, sine curatore contrahente, intercessit, non obstringitur.

§. III.

Fideiussor in subsidium duntaxat obstringitur, quo ipso ab expromissore differt,

fert, qui debitum in se transfert, et alterum, pro quo intercedit, ab obligatione plane eximit.

§. I I I I.

Interdum etiam pro fideiussore quis fideiubet, si creditor fideiussori fidem non habeat, cuiusmodi *fideiussor succedaneus*, uocatur. Sed, in securitatem fideiussoris, aliquando fideiussor constituitur, qui *indemnizatis* dicitur.

§. V.

Si fideiussor, ante principalem debitorem, conueniatur, exceptionem opponit, quae *ordinis*, siue *excussionis*, beneficium dicitur, sed hoc cessat, si principalis debitor aut absit, aut notorie non sit soluendo, si quis, pro fisco, se obligauerit, aut huic exceptioni in specie renunciauerit.

§. V I.

Si plures pro uno intercesserint, beneficio diuisionis id obtinet, ut pro rata tantum teneantur, nisi et huic exceptioni in specie renunciauerint, aut, tempore institutae actionis, reliqui iam soluendo esse desierint.

§. V I I.

## §. VII.

Datur etiam fideiussori exceptio ceden-  
darum actionum, ui cuius creditori non  
ante satisfacere tenetur, quam ille obliga-  
tiones et actiones, aduersus debitorem et  
confideiussores, competentes, ei cesserit.  
Hanc cessionem, facta solutione, amplius  
fieri non posse, multi contendunt, sed  
subtilitatem hanc mores Germanorum  
non attendunt. Sed et ipsae leges roma-  
nae illam sententiam uix satis firmant.

## §. VIII.

Sed actio mandati, aduersus debitorem,  
fideiussori datur, aut negotiorum gesto-  
rum actio, illa quidem, si pro sciente,  
haec, si pro ignorante, intercesserit.

## §. VIII.

Ceterum olim omnis fideiussio per sti-  
pulationem contrahebatur, hodie pa-  
ctum sufficit, ac in uniuersum nullus  
amplius stipulationum usus est, de  
quibus titulo sequenti  
agemus.





## TITVLVS VII

DE

## VERBORVM OBLIGATIONIBVS

- |   |   |
|---|---|
| <p>§. I. <i>Hodie nullus stipulationum usus,</i></p> <p>§. II. <i>Hodie non requiritur responsio in continenti.</i></p> <p>§. III. <i>Valet, quoque promissio sub condicione.</i></p> <p>§. IIII. <i>Plures res postulenti una tantum potest promitti.</i></p> <p>§. V. <i>Stipulationes in genere ad</i></p> | <p><i>conventiones pertinent, n. g. promissio in diem.</i></p> <p>§. VI. <i>De certo die et sub condicione negativa.</i></p> <p>§. VII. <i>De obligatione dandi, aut faciendi.</i></p> <p>§. VIII. <i>Si factum alienum promissum.</i></p> <p>§. VIII. <i>An pacisci possimus pro altero?</i></p> |
|---|---|

## §. I.

**S**cilicet omnis uerborum obligatio hodie sublata esse uidetur; ex quo pacta nuda uim obligandi habere coeperunt, nullus amplius stipulationum usus est, nulli uerbales dantur contractus.

## §. II.

Itaque non opus est, ut interroganti quis in continenti respondeat, sed ualet hodie, etiam ex interuallo accedens, et ab absente, per literas, data responsio.

## §. III.

Perinde, si pure interroganti, sub condicione, promittam; subsistit promissio, licet olim inualida ea habita fuerit.

## §. IIII

## §. IIII.

Sed et, si quis, plures res disiunctim postulanti, unam, se daturum, promittebat, irrita olim erat stipulatio, hodie autem huiusmodi promissio sine dubio actionem producet.

## §. V.

Ceterum pleraque, quae, circa stipulationes, ius Iustinianum constituit, ad omnes conuentiones in genere pertinent. Ita, si quis in diem quid promittat, statim cedit obligationis dies, sed non uenit, nisi, tempore illo elapso.

## §. VI.

Sic et, qui, certo die, se daturum quid, pollicitus est, non, nisi elapso die, conueniri potest. Si, sub conditione negatiua, promissum est, non, nisi post mortem stipulantis, id debetur.

## §. VII.

Qui daturum se aliquid recepit, ad rem, praecise tradendam, obstringitur. In obligatione faciendi, liberamur eius, quod interest, praestatione.

## §. VIII.

## §. VIII.

Alieni facti praestatio, si quis, ut quid fiat, se curaturum, promiserit, ad diligentiam adhibendam, si, effecturum, etiam ad praestandum interesse obstringitur.

## § VIII.

Pro altero, quis nec hodie pacisci potest, nisi paciscentis intersit, aut alter id acceptauerit. Inter parentes autem et liberos, inita pacta, iure Germanorum, sustinentur. Sed haec, ut dixi, generalia sunt omnium conventionum, et ad communia omnium contractuum pertinent, de quibus *tit. 3. hui. libr.* actum est.



TITV-

TITVLVS VIII

DE

EMTIONE VENDITIONE

- |  |  |
|--|--|
| §. I. <i>Contractus consensuales quot.</i>                     | §. II. <i>De periculo et commo- do rei uenditac.</i> |
| §. II. <i>Emtio uenditio, quomodo differat a permutatione.</i> | §. V. <i>Quando pretium soluendum.</i>               |
| §. III. <i>Pretium debet esse uerum et iustum.</i>             | §. VI. <i>Pacta, huic contractui adici, facta.</i>   |

§. I.

Superfunt contractus, quos solo consensu constitui, ipsi romani Icti concedunt, quo in numero sunt emtio, locatio, emphyteusis, societas et mandatum. Hi omnes bonae fidei sunt et bilaterales.

§. II.

*Emtio et uenditio* contrahi dicitur, quando inter partes conuenit, ut res certa, pro certo pretio, tradatur. Pretium consistere debet in pecunia numerata, alias permutatio contracta censetur, non uenditio. Si et res et pecunia pro re detur, uidentium, utra praeualeat. In dubio emtio praesumitur. Sed et, si ab initio pecunia promissa sit, licet res aliae dein in solutum dentur, emtio contracta censetur.

§. III.

Debet autem pretium esse uerum, idemque iustum. Nam, licet iure gent. emtio, ob laesionem qualemcunque, rescindi nequeat,

queat, iura ciuilia tamen, si ultra dimidium quis laesus sit, ei remedio *l. 2. C. de resc. uend.* succurrunt.

## §. IIII.

Simul, ac partes consenserunt, comoda rei uenditae perinde, ac periculum eius, ad emtorem pertinent, quamuis dominium adhuc sit penes uenditorem, quod ad subtilitates romani iuris referendum est.

## §. V.

Emtor non tenetur pretium soluere ante, quam res ei tradita fuerit, nec uenditor rem tradere ante, quam pretium ei sit solutum. Sed, qui, ad implementum contractus, agere cupit, ei, ex sua parte, antea satis facere debet. Nec a contractu recedere potest, eam ob causam, quod alter contractum non adimpleuerit, nisi pactum legis commissoriae contractui fuerit adiectum.

## §. VI.

Pacta uaria huic contractui adiici solent, ut pactum addictionis in diem, de retrouendendo, legis commissoriae, dominii reseruatium et, de euictione praestanda, de quibus singulis, in D. ex instituto agitur.



TITVLVS VIII

DE

LOCATIONE CONDVCTIONE

- |   |  |
|---|--|
| <p>§. I. <i>Locatio vel operarum, vel rerum, est.</i></p> <p>§. II. <i>Operae honestioris non est locatio, se merce de indetermi- nata et locazione tacita.</i></p> <p>§. III. <i>Locatio conductio aliquan- do fit contractus innominatus.</i></p> <p>§. IIII. <i>Quando conductor, ante</i></p> | <p><i>tempus, possit expelli.</i></p> <p>§. V. <i>Aut discedere.</i></p> <p>§. VI. <i>Quodsi rem conductam locator vendiderit.</i></p> <p>§. VII. <i>Actio contra locatorem.</i></p> <p>§. VIII. <i>Qualem culpam praestet conductor, se de damno circa fructus.</i></p> |
|---|--|

§. I.

**I**n locatione conductione, pro merce- de, rei usus, aut opera personae, pro- mittitur, unde alia locatio rerum est, alia operarum, qui uero locatorem operarum conductorem operis uocant, uerbis lu- dunt, et nomina rerum confundunt. Nam is, qui mercedem accipit, locator tantum dicendus est, qui dat, conductor, huic conducti, illi locati, actio competit.

§. II.

Si opera honestior, pro honorario, prae- stetur, non locatio, sed alius contractus, intercedere creditur. Si merces definita non sit, iudex determinat eius quantita- tem, sed ea ratione contractus innomina- tus, non locatio conductione, contrahitur, secundum principia iuris romani. Hodie nihil obstat, quo minus etiam huius modi

Gribneri Princ. iur. prin.

Q

con-

conuentio locatio appelletur. Ceterum etiam agnitione locatio tacite contrahi potest, si de mercede aliunde constet.

§. III.

Meres debet consistere in numerata pecunia. Si opera pro opera, usus rei pro usu, opera pro usu, aut usus pro opera, praestetur, contractus innominatus, non locatio, contrahitur. Sed haec quoque subtilitas hodie inanis esse uidetur.

§. IIII.

Ante finitum usum, expelli conductor potest, si re abutatur, si pensionem, statis terminis, non soluat, modo saltim duos terminos neglexerit, si ipse locator, uel familia, re locata indigeat. Hoc casu tamen merces remittenda est.

§. V.

Contra conductor, ante finitum tempus, discedere potest, si re locata uti non liceat, si pestis, aut bellum, immineat, imo et, ob metum spectrorum, si, illis se agitari, possit probare.

§. VI.

Si locator rem conductam uendat, conductor ab emtore expelli potest, nisi ea lege

lege uendita res sit, ut conductori usus relinquatur, aut initio contractui locationis pactum, de non alienando, additum, et hypotheca eo nomine constituta, fuerit, et quidem, in Saxonia, iudicialis, uel, si res sub hasta fuerit emta. Quod moribus saltem obseruatur.

## §. VII.

Potest tamen locator, qui rem locatam uendit, ad praestationem eius, quod interest, compelli.

## §. VIII.

Conductor praestat culpam leuem, rei interitus ad dominum pertinet, si circa fructus, nondum perceptos, damnum graue fortuitumque conductor patitur, pensio ei remittenda est a locatore.





## TITVLVS X

DE

## EMPHYTEVSI

§. I. *Ius et obligatio emphyteutae.*§. II. *In constituenda emphyteusi an scriptura opus.*§. III. *Amittitur emphyteusis, ob non solum canonem.*§. IIII. *Ob alienationem, domino non oblatam.*§. V. *Nisi pater liberis uendiderit.*§. VI. *De praediis censiticis et laudemio.*

§. I.

**I**n emphyteusi dominium utile conceditur emphyteutae, ea lege, ut fundum meliorem reddat, annumque canonem praestet, in recognitionem dominii directi. Hodie, cum non amplius steriles tantum et inculti agri, in emphyteusin, dantur, sufficit, emphyteutam eos non reddere deteriores.

§. II.

Scriptura ad constitutionem emphyteutae simpliciter non requiritur, nisi forte in emphyteusi ecclesiastica. Itaque, quod ad hanc attinet, contractus emphyteutarius consensualis dici nequit.

§. III.

Si, per triennium, aut, in ecclesiastico praedio, per biennium, canonem non soluat emphyteuta, emphyteusi priuari potest, solutionem autem factam esse, si dominus directus neget, emphyteuta probare tenetur.

§. IIII.

## §. IIII.

Si alienare praedium uelit, consensu quidem domini directi non habet opus, sed offerre tamen domino praedium debet, ob ius protimiseos, quod huic competit, intra duos menses. Hoc si neglexerit, et praedium, ignorante domino, alienauerit, ius suum amittit emphyteuta.

## §. V.

Excipe tamen uenditionem, a patre, uni ex liberis, factam. Nam in hac ius protimiseos cessat.

## §. VI.

Sed nec in praediis censiticis hoc ius domino competit, ex quibus nec, ob censum non solum, possessor expelli potest, laudemium plerumque, ex utroque et censitico et emphyteutico fundo, praestari solet.



## TITVLVS XI

DE

## SOCIETATIBVS

§. I. *Societas quid sit, et quotuplex.*§. II. *Lucrum aequaliter communicandum.*§. III. *Mercatores quomodo illam contrahant.*§. IIII. *Ad heredes non transit**societas.*§. V. *Dissoluitur dissensu communi, vel unius.*§. VI. *Si socius bonis cessit.*§. VII. *Qualis culpa hic praestanda, et quae actio competat.*

## §. I.

**S**ocietas est contractus consensualis, de conferenda re, uel opera, et quaestu, qui inde prouenit, communicando. Verfatur uel circa rem certam, aut negotium singulare, uel circa plura, uel circa omnia bona. Vnde alia societas generalissima est, alia generalis, alia specialis, alia specialissima.

## §. II.

Sine lucri communicatione, societas non subsistit, nisi in uim donationis. Ut inaequalis sit diuisio, conuentione constitui potest, si nihil conuentum sit, aequis partibus lucrum diuiditur, non tamen arithmetica, sed geometrica proportionem, i. e. habita ratione illatorum et operae praestitae.

## §. III.

Hodie tamen mercatores plerumque aliter societatem contrahere solent. Sortem qui ampliorem intulit, ei usuras, illi, qui

qui operas praestat, salarium soluunt. Quod superest lucrum, id, nulla fortis, aut operarum, habita ratione, aequaliter diuidunt.

## §. III.

Societas non transit ad heredes, ut ne pactum quidem ualeat, de societate, ad heredes transmittenda, *l. 59. l. 65. §. 9. D. pro soc.* hodie tamen pactum, ut heredes, ad certum tempus, in societate maneant, non inefficax esse, IC. Lipf. et Scab. Vit. responderunt.

## §. V.

Non mutuo tantum dissensu dissoluitur, sed etiam unius renunciatione, modo haec non dolose, aut in tempestiue, facta sit.

## §. VI.

Qui bonis cessit, cum eo in societate persistere socius non cogitur, etiamsi operas tantum persistiterit.

## §. VII.

Culpam focii leuem praestant; eamque in concreto talem. Actio pro socio, quae ex hoc contractu descendit, utrinque directa est.

## TITVLVS XII

DE

## M A N D A T O

§. I. *Mandatam quid et quotu-  
plex.*

§. II. *Rei turpis nullum est.*

§. III. *Mandans et mandatarius  
punitur.*

§. IIII. *Mandati fines seruare*

*debet mandatarius praestatque  
culpam leuissimam.*

§. V. *A mandato differt commen-  
datio.*

§. VI. *Modi soluendi, et actio  
mandati.*

## §. I.

**M**andatam est contractus consensualis, de negotio honesto, gratis expediendo. Estque uel iudiciale, uel extraiudiciale, utrumque uel generale, uel speciale, generale uel cum libera, uel sine libera. Quae clausula, in mandato iudiciali, hodie inefficax esse censetur, in extraiudiciali, alienandi tribuit potestatem. Speciale uel respectu causae tale est, uel respectu potestatis.

## §. II.

Rei turpis mandatam nullum est, itaque, inter mandantem et mandatarium, nulla ex eo actio oritur. Ab eo autem, qui, ex hoc mandato, damno uel iniuria affectus est, uterque conueniri potest, etiam a magistratu uterque coërceri.

## §. III.

Hinc, si quis mandet, aliquem interficere, homicidio secuto, uterque et mandans

dans et mandatarius capitali supplicio afficitur. Sed et, si uulnerare tantum mandet, et mandatarius accidat, mandans quoque de caede tenetur, cum ne mandatario quidem proficit, quod uulnerandi animum tantum habuerit.

## §. III.

Mandatarius fines mandati diligenter seruire tenetur. Quod si negligat, ne quidem negotiorum actio ei, aduersus mandantem, datur, quin ipse etiam, ob neglectum mandatum, conueniri potest. Praestat autem mandatarius culpam omnem, etiam leuissimam.

## §. V.

A mandato differt commendatio et consilium, quae non obligant, nisi dolosa sint, aut cum singulari persuasione coniuncta.

## §. VI.

Soluitur mandatum utriusque consensu, aut tempestiua, unius etiam partis, renunciatione, morte denique tam mandantis, quam mandatarii. Actio mandati directa mandanti, contraria mandatario, datur.



## TITVLVS XIII

DE

## CONTRACTIBVS INNOMINATIS

§. I. *Quinam sint contractus innominati.*§. II. *Eorum diuisio, et species.*§. III. *Qui irregulares.*§. IIII. *Actio inde competens.*§. V. *Quando hodie poenitere licet.*

## §. I.

Actum est, de contractibus nominatis, sequuntur *innominati*. Ita Romanis vocabantur illi, qui certam et lege definitam formam non habebant, nec nominatam actionem producebant. Hi omnes unilaterales esse censentur, et contractus reales quodammodo imitantur.

## §. II.

Diuiduntur autem, in *regulares* et *irregulares*. Regulares nec nomen habent, nec actionem sui nominis producant. Commemorantur uulgo quatuor, do, ut des, facio, ut des, do, ut facias, facio, ut facias, sed illae species, sine negotio, augeri et multiplicari possunt.

## §. III.

*Irregulares* nomen habent, sed non producant sui nominis actionem, ut puta, permutatio et aestimatorius contractus. Hi bonae fidei sunt, non stricti iuris, ut reliqui

reliqui innominati. Ad nominatos contractus proxime accedunt, ad innominatos inani subtilitate referuntur.

## §. IIII.

Ex omnibus contractibus innominatis, praescriptis uerbis actio datur, qua alterum, ad praestandum id, quod daturum, facturumue se esse, promisit, obstringimus, sed haec actio ei tantum datur, qui, contractui ex sua parte iam satisfecit, cui, et recedere a contractu, et poenitere, licet, ac id, quod dedit, reperere, conditione, causa data, causa non secuta.

## §. V.

Hodie poenitere non licet, nec integrum est, a contractu recedere, nisi pactum legis commissoriae conuentioni sit adiectum. Nimirum, si recte rem aestimes, iura germanica ignorant contractus innominatos, et omnes illas conuentiones, ad pacta nuda referant, ut adeo hoc iuris prudentiae romanae caput nullum amplius usum habere uideatur.





## TITVLVS XIII

DE

OBLIGATIONIBVS QVAE QVASI  
EX CONTRACTV ORIVNTVR§. I. *Quasi contractus, nituntur  
consensu. praesumpto.*§. II. *IVSTINIANVS sex spe-  
cies commemorat.*§. III. *De singulis, remissive.*§. IIII. *Actiones inde oriundae.*§. V. *Condictio indebiti.*§. VI. *Dantur plures quasi con-  
tractus, ex mente IVSTINIA-  
NI.*

§. I.

*Quasi contractus*, consensu praesumpto constituuntur, non tacito, nam is in ueris contractibus etiam quandoque sufficit, sed ficto. Etenim lex, contractum intercedere, fingit, ubi nullus consensus, nulla conuentio adest.

§. II.

In institutionibus, sex species quasi contractuum *IVSTINIANVS* commemorat, negotiorum gestionem, tutelam, administrationem rerum communium, et rerum, in primis hereditariarum, hereditatis additionem, et indebiti solutionem.

§. III.

De tutela *lib. 1.* actum est, negotiorum gestio prope ad mandatum accedit, negotiorum gestor perinde, ut mandatarius, culpam leuissimam praestat, *l. 21. C. mandat. §. 1. Instit. b.*

§. IIII.

Ex administratione rerum communium  
actio

actio communi diuidendo, ex administra-  
tione communis hereditatis, familiae her-  
ciscundae actio, oritur. Hereditatis aditio  
comprehendit quasi contractum agnitae  
ultimae uoluntatis, actio, quae inde descen-  
dit, actio ex testamento dicitur.

## §. V.

Condictio indebiti datur ei, qui, per  
errorem facti, aliquid soluit. Hic erro-  
rem suum probare tenetur, indebitum  
non probat, licet doctores uulgo ita tra-  
dant.

## §. VI.

Praeter hos, alios quasi contractus dari,  
dubio caret, numerum eorum inire diffi-  
cile est. Nam pleraeque actiones, quarum  
causae ignorantur, ad quasi contractus re-  
ferri solent. IVSTINIANI exemplo, qui,  
ubi nec conuentio, nec delictum, adest,  
aequitas tamen aliquem, ad praestandum  
quid, obstringit, quasi contractum inter-  
cedere, tradit. Huc pertinent datio sine  
causa, litis contestatio, receptio rerum in  
nauium, cautionam, uel stabulum, illatarum  
etc. condictio, causa data, causa non se-  
cuta, furtiua condictio, a quibusdam huc  
etiam refertur, sed id iuris romani  
principiis minus conuenire  
uidetur.

## LIBER IIII

DE

## DELICTIS

TITVLVS I

DE

## DELICTIS IN GENERE

- |   |  |  |
|---|--|--|
| §. I. <i>Delictum quid sit, diuiditur</i><br>1) <i>in uerum et quasi.</i> |  | <i>blica, uel priuata, uel hodie</i><br><i>mixta.</i>              |
| §. II. <i>Quasi delictum culpa com-</i><br><i>mittitur.</i>               |  | §. V. <i>Priuata sunt ordinaria, uel</i><br><i>extraordinaria.</i> |
| §. III. <i>Censura iuris romani.</i>                                      |  | §. VI. <i>De singulis sigillatim postea</i><br><i>dicendum.</i>    |
| §. IIII. 2) <i>Delicta sunt uel pu-</i>                                   |  |  |

## §. I.

*Delictum est, factum illicitum, siue contra leges admissum. Diuiditur 1) in uerum, et quasi delictum. Verum delictum dicitur, quod dolo malo, quasi delictum, quod culpa, eademque ut plurimum imputata, committitur.*

## §. II.

*Dixi, ut plurimum imputata. Non diffiteor tamen, culpam propriam concurrere, quae efficit, ut, in quasi delictis, quis per imprudenciam deliquisse dicatur.*

## §. III.

*Romanorum Ictorum non accurata factis, in hoc argumento, philosophia est. Nam*

Nam damnum, etiam leuissima culpa datum, ad uera delicta referunt, cum factum iudicis, male iudicantis, quasi delictis annumerent.

## §. IIII.

Deinde delicta uel *publica* sunt, uel *priuata*. *Publica*, in quae res publica ex officio, boni publici causa, animaduertit. *Priuata*, quae priuatorum persecutioni relinquit, addi hodie possunt *mixta* delicta. Pleraque enim priuata delicta iure hodierno, quod ad poenam attinet, etiam publica dici possunt.

## §. V.

*Priuata* diuiduntur, in ordinaria et extraordinaria. In illis priuati, qui laesi sunt, ciuilitate agunt, in his criminaliter, i. e. ad poenam extraordinariam, delinquenti inferendam. Verum hac diuisione forte hodie carere possumus, cum extraordinaria delicta a publicis uix amplius differant.

## §. VI.

Sed de singulis plenius agendum est. Dicemus primum, de delictis priuatis, iisdemque ordinariis, deinde extraordinariis, tandem de publicis. Sed de singulis, paucis, pro instituti ratione.

## TITVLVS II

DE

## F V R T O

- |   |   |
|---|---|
| <p>§. I. <i>Furtum priuatum, hodie uero mixtum delictum est.</i></p> <p>§. II. <i>Actio priuata ex furto.</i></p> <p>§. III. <i>Furtum manifestum.</i></p> <p>§. IIII. <i>Poena furti uolenti.</i></p> <p>§. V. <i>Simplex magnum est, uel paruum.</i></p> <p>§. VI. <i>Quomodo utrumque puniatur.</i></p> <p>§. VII. <i>Iure communi in pri-</i></p> | <p><i>um, secundum et tertium diuiditur.</i></p> <p>§. VIII. <i>De quantitate furti dubia eiusque inter fures distributione, et excubijs actis.</i></p> <p>§. VIIII. <i>Quando poena capitalis cesset in simplici.</i></p> <p>§. X. <i>A fustigatione non liberat restitutio, sed poena corporis afflictina liberat a restitutione.</i></p> |
|---|---|

## §. I.

**F**urtum est delictum priuatum, quo res aliena mobilis, inuito domino, lucri causa, aufertur. Hodie mixtum dici potest, nam et publicum et priuatum est.

## §. II.

Quatenus priuatum est, actio ex eo priuato, qui laesus est, datur, conditio nimirum furtiua et furti actio. Conditio etiam aduersus heredes furis datur. Actio furti, in actionem furti manifesti, et non manifesti, diuiditur. Illa in quadruplum, haec in duplum, datur, utraque mere poenalis est.

## §. III.

Dicitur autem manifestum, in quo fur apprehenditur, cum re furtiua, ante, quam

quam eo peruenerit, quo rem deferre destinauerat. Visio sola non sufficit, nisi cum conatu apprehendendi et persequendi furem, coniuncta fuerit.

## §. IIII.

Quod ad poenam criminalem attinet, furtum aliud *uiolentum*, aliud *simplex* est. Violentum capite punitur, nulla quantitatis habita ratione, neque ab eo supplicio restitutio liberat. Dicitur autem *uiolentum*, quod, cum armis, effractione uiolenta, commissum est. O. C. a. 159.

## §. V.

*Simplex* est, uel magnum, uel paruum. Magnum dicitur, quod 5. aureos excedit, paruum, quod 5. aureos non excedit. Quod si 5. aurei ablati sunt, usu fori, id paruo furto accensemus,

## §. VI.

Punitur autem, iure saxonico, furtum magnum laqueo, paruum, si dimidium dictae quantitatis excedat, fustigatione, alias relegatione perpetua, aut temporali, uel carcere etiam, pro circumstantiarum ratione.

*Gribueri Princ. iur. priu.*

R.

§. VII.

## §. VII.

Iure communi, distinguitur furtum, in primum, secundum et tertium. Ac in primo non facile capitalis poena obtinet, licet sit magnum. In tertio contra, licet paruum illud sit, fur, sine discrimine, suspenditur.

## §. VIII.

Quoties, de quantitate rei ablatae, disceptatur, non respicimus, quantum lucri quis perceperit, sed, quantum damni alter passus sit. Ac rei ablatae pretium, inter plures correos, ex aequo diuidimus, licet illi inaequaliter lucrum fuerint partiti. Hi contra, qui auxilium tantum furi praestiterunt, aut excubias egerunt, non suspenduntur, nisi plus quam 5. aureos ipsi acceperint.

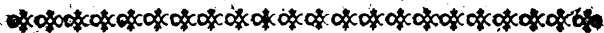
## §. IX.

Cessat poena capitalis, in furto simplici, ob restitutionem, aut remissionem domini, ob doli defectum, aetatemque impuberem, ac alias causas, quae in Iurisprudencia criminali latius exponuntur.

## §. X.

Contra a fustigatione restitutio non liberat, imo, qui fustigatur, rem ablatam resti-

restituere non tenetur. Neque enim conueniri, apud Saxones, regulariter ciuili actione potest, qui, ob furtum, capitali, aut ea, quae corpus affligat; poena coërcetur.



TITVLVS III

DE

RAPINA

§. I. *Rapina quid sit et qualis actio inde oritur.*

§. II. *De eo, qui rem propriam abstulit.*

§. III. *Poena publica rapinae, cum aut sine homicidio, commissae.*

§. I.

**R**apina est rei mobilis uiolenta ablatio. Haec quoque in manifestum et non manifestum diuiditur. Actio, quae inde oritur, de ui bonorum raptorum dicitur, quae in quadruplum datur, sed mixta est, i. e. rei aestimationem continet, ut, si rapina manifesta fuerit, satius sit, de furto, quam ex rapto, agere, ut tantum, in rapina non manifesta, haec actio usum habere uideatur.

§. II.

Is, qui rem propriam possessori ui auferit, dominium, uel ius suum, amittit, quod si, rem alienam suam esse, crediderit, et rem restituere, et aestimationem praestare, compellitur, ex edicto

R 2

D. MAR-



D. MARCI. Quam poenam *Rec. Imp. d. ann. 1521. §. 2.* renouauit. Saxonico iure, 30 solidorum multam dictari, edictumque illud cessare, CARPZOVIVS contendit, *P. 4. C. 35. d. 11.* Sed Collegia Iuridica Vitembergensia ab illa sententia dudum discesserunt.

## §. III.

Hodie rapina, quae, cum uiolatione securitatis publicae, commissa est, pro publico delicto habetur, et gladio coërcetur, nulla habita restitutionis quantitatisue ratione, latrones, ob homicidium, rapinae causa commissum, rota contunduntur.



## TITVLVS IIII

DE

## LEGE AQUILIA

- |   |  |
|---|--|
| <p>§. I. De lege aquilia, autore et capitibus eius.</p> <p>§. II. Quali culpa damnum datum esse oporteat.</p> | <p>§. III. Quodsi infans, aut furiosus dederit.</p> <p>§. IIII. Haec actio an detur contra heredes.</p> <p>§. V. Quotuplex illa sit.</p> |
|---|--|

## §. I.

**D**amnum datum *lex Aquilia* coërcet. Plebiscitum, Aquilio autore, conditum. Eius tria fuerunt capita. Secundi sententiam ignoramus. Quae inter primum

mum et tertium, quoad praestandam aestimationem, intercedit diuersitas, hodie non attenditur, cum mere persecutoria sit haec actio, ut nosse sufficiat, ob quaecumque damnum, hanc actionem dari, ad praestationem eius consequendam.

a) Scilicet extra casum inficiationis.

### §. II.

Dixi, ob quaecumque damnum. Neque enim interest, an dolo, an culpa, siue lata, siue leui, siue etiam leuissima, illud datum fuerit. Quod de culpa, extra contractum admissa, capiendum est. Neque enim, qui, ui contractus, latam tantum, aut leuem, praestare tenetur, ob leuissimam, legis aquiliae actione conueniri potest.

### §. III.

Si furiosus, si infans, damnum dedit, haec actio locum non habet, l. 5. §. 2. D. ad leg. Aquil. cum tamen, si quadrupes pauperiem fecerit, actio aduersus dominum competat. Iure saxonico, infantem, homicidio culpōso commisso, wehrgeldum praestare teneri, ex Land-R. L. 2. a. 65. sunt, qui colligunt. Sed usus fori principis romani iuris insistit, infantemque ab omni aestimatione damni liberat.

R 3

rat.

rat, Ita Scab. Vitemb. m. sept. 1709.  
responderunt.

## §. IIII.

Contra heredes, actionem hanc dari, negat TRIBONIANVS, §. 9. *instit. b.* quia ex delicto oritur, hodie aliud obtinere et heredem quoque conueniri posse, arg. C. 5. X. d. *raptor.* responderunt iidem Scab. Vitemb. ao. 1711. adeo immutata est actionis huius indoles, ut parum absit, quin, laruam eius tantum superesse, cum Illustri THOMASIO, dicamus.

## §. V.

Actionem legis Aquiliae aliam directam, aliam utilem, aliam in factum esse, ait IMPERATOR, §. *ult. l. b.* sed actionem in factum, quae ab utili differat, uix ipsi Icti Romani, puto, admiserint, et hodie certissimum est, subtilitates huius diuisionis nullius esse utilitatis.



## TITVLVS V

DE

## I N I V R I A

- |  |   |
|--|---|
| §. I. <i>Iniuria hodie publicum, aut mixtum est delictum.</i>                | §. IIII. <i>De iniuria, liberis uxori, sponsae, illata.</i> |
| §. II. <i>Est uel realis, uel uerbalis, de famoso libello eiusque poena.</i> | §. V. <i>De remediis contra iniuriam.</i>                   |
| §. III. <i>Iniuria requirit dolum et animum iniuriandi.</i>                  | §. VI. <i>Quomodo testatur iniuriam ctio.</i>               |

§. I.

## §. I.

**I**niuria est delictum, dolo, in alterius contumeliam, commissum. Ultimo loco, inter delicta priuata, a IVSTINIANO commemoratur, sed hodie quandoque publicum, uel mixtum, dici potest, in primis, quatenus apud nos, *Regio Mandato, de uindicta*, notatur.

## §. II.

Diuiditur in realem et uerbalem. Verbalis in uerbalem in specie et in scriptam. Scripta, si famosum crimen alicui obiectum fuerit, et autoris nomen dissimulatum, *libellus famosus* dicitur. Quod crimen poena talionis, *Ord. Crim. art. 110. et P. 4. C. 44.* coërcent. Sed raro ad capitalem poenam hodie extenditur, nec obtinet in eo, qui non scripsit, sed propalauit iniuriam, qui poenitentiam statim declarauit, et, qui ueritatem criminis obiecti probat. Hi enim arbitraria poena coërcentur.

## §. III.

Iniuria, sine dolo et animo iniuriandi, non committitur. Hic uero non praesumitur in iudice, clerico, patre, marito, domino, nisi ipsum factum iniuriam contineat atrocem.

## §. IIII.

Iniuria, liberis, uxori, sponsae, illata, etiam ad maritum, sponsum, parentes, pertinet. Vnde his quoque iniuriarum actio datur, non tamen hodie facile socero. Quoties huiusmodi personae agunt, iuramentum, super exceptione veritatis, non ipsis modo, sed illis quoque, quibus iniuria principaliter illata est, deferri potest.

## §. V.

Aduersus iniuriam, uaria remedia LL. suppeditant, 1) aestimatoriam actionem, sed haec iure magdeburgico aequae, ac saxonico, sublata est, 2) retorsionem, quae ad iniurias uerbales pertinet, et *Nouiss. Mandato Reg.* perinde improbat, 3) actionem ad palinodiam, deprecationem, uel declarationem honoris, pro grauitate iniuriae, 4) poenam extraordinariam, quae priuatam persecutionem non tollit.

## §. VI.

Tollitur iniuriarum actio morte, tam eius, qui iniuriam intulit, quam illius, cui illata est, modo ante litis cont. decesserit, remissione expressa et tacita, et in primis praescriptione. Praescribuntur autem, iure saxonico, leuiores iniuriae, anno, grauiores, intra 31. annos, 6. sept. et 3.

et 3. dies, uindicari possunt, quo tempore etiam libelli famosi poena tollitur. Plane in quibusdam iniuriis, per *Nouiss. Mandatum, de duellis*, omnis sublata praescriptio esse uidetur.



TITVLVS VI  
DE

QVASI DELICTIS NOXA ET  
PAUPERIE

- |  |   |
|--|---|
| §. I. <i>Quasi delicta culpa committuntur.</i>         | §. VI. <i>De noxa et pauperie.</i>                |
| §. II. <i>A Iudice male indicante.</i>                 | §. VII. <i>Actiones hae in rem scriptae sunt.</i> |
| §. III. <i>Deiectione, effusione,posito, suspenso.</i> | §. VIII. <i>Differentia iur. sax. et comm.</i>    |
| §. IIII. <i>Quando a caupone.</i>                      |   |
| §. V. <i>Acceptione ob turpem cau-</i>                 |   |

§. I.

**Q**uasi delicta, sine dolo, committuntur, sine culpa, non aequae. Nam alienum factum quidem hic, sed, propter propriam plerumque culpam, imputatur.

§. II.

Huc refert **IUSTINIANVS**, 1) factum iudicis, per imprudenciam, male iudicantis, qui actione in factum conueniri potest, ad praestandum id, quod interest.

§. III.

2) Damnum, deiectione, uel effusione, datum, ex quo inhabitator tenetur; 3) possio-

tionem, uel suspensionem periculofam. Ex his quae oriuntur actiones, hodie exiguum habere ufum uidentur. Atque, in Saxonia, in primis, homine libero, per eiectionem occifo, inhabitator wehrgeldi praestatione liberandus uidetur, nec ad poenam 50. aureorum foluendam adstringendus.

§. IIII.

4) Denique ex furto, damnoue, in caupona dato, exercitor tenetur, fi id factum fuerit ab illis, quorum opera utitur. Haec ad duplum olim dabatur, hodie forte tantum in fimplum.

§. V.

Acceptio, ob turpem caufam, huc referri nequit, nam condictio, quae inde oritur, aduerfum haeredes datur. Vnde ad quafi contractum rectius alii eam referunt, alii contra etiam ad uera delicta.

§. VI.

Noxa est damnium, a seruo datum. Quod ab animali datur, pauperies uocatur. In utroque casu dominus, aut seruum, uel animal, tradere, aut damnium praestare, cogitur.

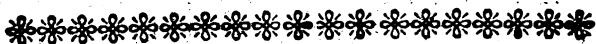
§. VII.

Sunt autem illae actiones in rem scriptae, unde dominus, qui animal, uel seruum,

DE QVASI DELICTIS NOXA ET PAUP. 267  
uum, tempore motae actionis, possidet,  
conueniri potest.

§. VIII.

Inter ius saxonicum et commune haec  
differentia obtinet, quod illo electio do-  
mino non competat, actione de pauperie  
instituta, sed ille, nisi animal statim abi-  
gat, postea damni aestimationem  
simpliciter praestare  
compellatur.



TITVLVS VII

DE

EXTRAORDINARIIS DELICTIS

§. I. *Extraordinaria delicta quo-  
modo differant ab aliis.*

§. II. *Hodie a publicis uix dif-  
ferunt.*

§. III. *Quod sigillatim de non  
nullis probatur.*

§. IIII. *De singulis remissae.*

§. I.

**E**xtraordinaria delicta dicuntur, quae  
extra ordinem, arbitrio iudicis, coër-  
centur. A priuatis differunt, quia priuato  
ex iis nulla datur actio, ad poenam ciui-  
lem, a publicis, quia lege publica non  
sunt notata.

§. II.

Hodie delicta extraordinaria a publicis  
uix differre, parum abest, quin sentiam.  
Nam



Nam et poenae plerorumque extraordinariorum criminum lege definitae sunt, et ordinationes criminales haec non minus, quam illa, quae ius romanum publica uocat, notarunt.

## §. III.

Ita nescio, cur expositio infantis, procuratio abortus, crimen directariatus et saeculariorum, extraordinarium dici debeat, cur, stellationum a falso differre, putemus, cur iniuria, fimo uel luto facta, in aliam classem referri debeat, quam ceterae iniuriae, cum hodie tantum non semper arbitrarie in eos iudex animaduertat, qui alios iniuria affecerunt.

## §. IIII.

Singula, quae huc referuntur, delicta, in Pandectis exponuntur, et plenissime recenset BERGERVS, *Oeconom. Lib. III.*

*Tit. X.* Quibus omissis, progredior ad delicta publica.



TITVLVS VIII

DE

PUBLICIS DELICTIS

- |   |   |
|---|---|
| <p>§. I. De iurisprudētia criminali summam et de classibus delictorum.</p> <p>§. II. Delictum publicum quid sit.</p> <p>§. III. De accusatoribus et denuntiantibus.</p> <p>§. IIII. De crimine laesae maiestatis.</p> <p>§. V. De delictis carnis.</p> <p>§. VI. et VII. De homicidiis.</p> | <p>§. VIII. De falso et falsa moneta.</p> <p>§. VIII. De si publica et priuata.</p> <p>§. X. De plagio, peculatu, residuo, sacrilegio.</p> <p>§. XI. De ambitu, repetundarum et annonae crimine.</p> <p>§. XII. Cur plura hic de criminibus, et processu iudiciario non sint dicta.</p> |
|---|---|

§. I.

**H**ic titulus iusti libri materiam continet, et iurisprudētiaē criminalis principia exhibet, DD. plerique etiam processus criminalis summa capita suo loco exponunt. Sed satius est, doctrinam, de criminibus, separatim tradere. Itaque **IUSTINIANVM** sequar, et indicabo tantum classes delictorum, singulorum criminum poenas alio loco tradam.

§. II.

Dicitur delictum publicum, quod lege publica notatum est, et ex quo quilibet ex populo agere et delinquentem accusare potest.

§. III.

Hodie uix quisquam accusatoris partes suscipit, nisi, ubi praemia accusatoribus pro-

proponuntur, aut munus publicum alicui eam necessitatem imponit. Denunciatio- nes non infrequentes sunt, cum denun- ciantes onus accusationis haud subeant, nec probare, quae nunciarunt, tenean- tur. Sed et, absque denunciazione prae- uia, iudici, ex officio licet, et tantum non incumbit.

## §. IIII.

Primo loco IUSTINIANVS *legis Iuliae* meminit, eius, quae crimen laesae maiesta- tis coërcet. Hoc crimen in perduellionis et maiestatis, in specie ita dictum, diuidi- tur. Illud capite, hoc arbitrarie, punitur. Diuidunt alii crimen maiestatis in id, quo Deus, et quo Res publica, laeditur. Sed de blasphemia lex Iulia non cauet.

## §. V.

Alia lex Iulia dilicta carnis coërcet, stuprum, adulterium et sodomiam. Stu- prum mitius hodie, quam iure iustinia- neo, punitur, adulterii non ubique ea- dem est poena. Ius rom. mariti, cum soluta, concubitum ad stuprum refert, hodiernum ius ad adulterium. Sodo- mia alia propria, alia impropria est. Bi- gamia, incestus, sunt adulteria, uel stu- pra qualificata.

## §. VI.

## §. VI.

Sequitur lex Cornelia, de sicariis et homicidis, homicidium, parricidium, ueneficium latrociniumque, complectitur. Poenam eius iuris diuini et quidem uniuersalis esse, plerique putant. Quo admissio, sequitur, nec praescriptioni, nec dispensationi, in eo esse locum.

## §. VII.

Poena homicidii est gladius, parricidii, proprie sic dicti, culeus, latrocinii et ueneficii rota. Ad ueneficium magiam referunt, quod crimen ignis supplicio coërcetur.

## §. VIII.

Falsum quoque lege Cornelia notatum est. Arbitrarie punitur. Saepius fustigatione, imo quandoque etiam capitali. Isti, qui falsam monetam cudunt, grauissima ignis poena afficiuntur.

## §. VIIII.

Vis, tam publica, quam priuata, arbitrarie coërcetur. Crimen fractae pacis publicae capitali poena, qua et raptor punitur, nisi hodie rapta ei nubat.

## §. X.

Plagium capitale crimen est, sed infrequens apud nos. Peculatus ut furtum, punitur.

punitur. Residuum *nouissimum Mandatum Regium*, Vom anvertrauten Guth, grauiſſima animaduersione perſequitur. Sacrilegi rota contunduntur, quae poena in proprio tantum sacrilegio locum habet, improprium perinde, ac alia furta, punitur.

## §. XI.

Ambitus et repetundarum crimen arbitrarie coërcetur. Crimen annonae defraudatae leges prouinciales plerarumque prouinciarum notant.

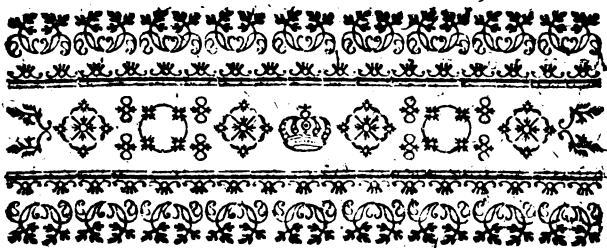
## §. XII.

Atque haec, exempli loco, IVSTINIANVS crimina proposuit, cetera in Digestis et Iurisprudencia Criminali traduntur. Itaque hic, cum IVSTINIANO, subsisto.

Actionum etiam, et uniuersi processus iudicarij, rationes alibi exposui, ex instituto.



INDEX



# INDEX RERVM

NUMERVS ARABICVS PAGINAM INDICAT  
ROMANVS PARAGRAPHVM.

## A

- Acceptio ob turpem cau-  
sam an sit quasi delictum?  
266. V
- Accessio quotuplex? 88. XX  
- naturalis 88. XX-  
XXVIII  
- fortuita 96. XLVII
- Accessionis artificialis seu  
industrialis species 90.  
XXIX  
- - mixtae 94. XLIV
- Actio humana iusta quae?  
10. XXIV
- Actus qualis seruitus? 130. V
- Adiunctio modus acqui-  
rendi 92. XXXIII. seqq.
- Adoptans non succedit ab  
intestato 45. VI
- Adoptantis aetas 46. IX
- Adoptio quid? 44. I  
- plena quae? 45. IV  
- - tribuit patriam po-  
testatem 44. II. 45. IV
- - et adoptato ius  
succedendi ab intestato  
46. VII
- minus plena quae?  
45. V
- Adoptiui fratres an succe-  
dant ab intestato 197.  
XXIX
- Aeris usus ad quem perti-  
neat? 75. VIII
- Affinitas quae nuptias im-  
pediat? 37. XXI. 38.  
XXIII
- Agnati qui dicantur? 23.  
XI
- Albinagii ius quid? 20. IV
- Alienandi ius cui competat  
et quibus non? 115.  
III. seqq.
- Alluuio quid? 88. XXII
- Alienus derelictus ad quem  
pertineat? 90. XXVI.  
seqq.
- Ambitus crimen 272. XI
- Animalia mansucta 87. XVI

## S

Anno

# INDEX R E R V M

**Annonae defraudatae crimen quo modo puniatur?** 272. XI  
**Appulsio quid?** 89. XXIII  
**Aquae ductus et haustus seruitutes** 130. VII  
**Arrogatio** 44. II  
 - quale ius tribuat? 113. XVIII  
 - requisita eius 44. II  
**Arrogatus an exheredari possit?** 46. VIII  
**Ascendentes ab intestato succedunt** 191. XIII

## B

**Banniti differunt a relegatis** 20. V  
**Beneficium excussionis seu ordinis quid?** 234. V  
 - diuisionis 234. VI  
**Bestias feras an occupare liceat?** 75. VIII. 85. XII. seqq.  
**Bona domanialia quando usucapiantur?** 102. IX  
**Bona fides requiritur ad usucapionem** 99. III

## C

**Capitis deminutio quid?** 48. I  
 - quotu lex? 48. 49. II. III. IV  
 - ius uetus circa eam 50. VI  
 - ius hodiernum 50. VII  
**Captiuitas quid?** 87. XVII  
**Caput quid ICtus?** 48. I

**Castratum possint adoptare?** 46. IX

**Casus fortuitus a quo praestandus?** 220. XV. 221. XVII

**Ciues Imperii mediati et immediati** 19. XI

**Ciuitate qui a Romanis donati?** 19. I

**Ciuitatis ius in imperio R. duplex** 19. II

**Coalitio quid?** 89. XXIII

**Codicillaris clausula quid?** 172. V

- quando adiicienda? 172. V

- eius effectus 173. VI

**Codicilli** 171. V

- quotuplices? 171. II

- heres in illis non potest institui? 171. I

- an rumpant testamentum uel per id rumpantur ipsi 172. IV

- testes quot requirant? 171. III

**Cognati qui dicantur?** 23. XI. 33. XI

- nuptias inter se contrahere prohibentur 33. XI

- proximi et remoti quando succedant ab intestato? 198. XXXI. XXXII

**Cognatio quotuplex?** 34. XI

- ciuilis num impediatur nuptias? 34. XIII

- an canonica? 34. XII

Collato-

# INDEX RERVM

**Collaterales** quando succedant ab intestato? 192. XVI. 194. XXI. seqq.  
**Collegia** quando ab intestato succedant? 200. XXXVI  
**Commixtio species adiunctionis** 92. XXXVI  
**Commodans** quam praestet culpam? 229. V  
**Commodatarius** quam praestet? 229. III. IV  
**Commodatum** quid? 228. I  
 - qualis eius usus? 228. II  
**Conditio impossibilis** in testamento quid efficiat? 153. VIII. seqq.  
 - possibilis potestativa quando locum inueniat? 154. XI. 155. XII  
**Conductor** quam culpam praestet? 243. VIII  
 - quando ante tempus queat discedere? 242. V  
 - - - expelli? 242. IV. VI  
**Confusio species adiunctionis** 92. XXXVI  
**Consensus** requiritur ad contractum, 216. III  
**Constitutiones principum** 6. X. 7. XIII  
**Consuetudines** num habeant vim iuris? 10. XXII  
**Contrahere** qui possint, qui minus? 215. I. II  
**Contractus** in genere num

differat a pacto? 209. II  
 - - quid? 210. IV  
 - - quotuplex? 212. X  
 - substantialia 216. IV  
 - naturalia - 217. VI  
 - accidentalia 217. VI  
 - chirographarius num detur? 227. XIV  
 - consensuales qui? 239. I  
 - innominati qui? 250. I  
 - - quotuplices? 250. II  
 - - actiones quae ex his? 251. IV  
 - uerbales num hodie dentur? 236. I  
 - uerus quotuplex? 212. XI. 213. XII. seqq.  
**Culpa** quid et quotuplex? 218. VIII  
 - quae praestandae et a quibus? 218. IX. seqq.  
 - lata a quo praestandae? 219. XII.  
 - leuis quid? 220. XIII  
**Curatores** quando dandi? 67. XXXIX

## D

**Datum**, quis in contractu praestare debeat? 218. VII  
**Delicta carnis** quo modo puniantur? 270. V  
 - extraordinaria quae? - - priuata num differant? 267. I  
 - - num publica? 267. II  
 - - species eorum 268. III.  
**Delictum priuatum** quotuplex? 255. V



I N D E X      R E R V M

- Delictum publicum quid?** 269. II  
 - quid et quotuplex? 254. I. 255. IV
- Depositum quid et quotuplex?** 230. VI  
 - negatio miserabilis quomodo punienda? 231. IX  
 - num hoc uti liceat depositario? 230. VIII
- Descendentes succedunt ab int.** 178. II. seqq.
- Dimittere quis possit?** 18. XXI
- Divisionis beneficium quid?** 234. VI
- Diuortii causae legitimae** 39. XXVIII. seqq.
- Dolus quid?** 218. VII
- Dominium quid?** 81. I  
 - quotuplex? 81. II. III  
 - eorum quibus modis acquiratur? 82-84
- Dominii ius quid?** 114. I
- Donatio quid et quotuplex?** 105. II  
 - num modus acquirendi? 104. I  
 - mortis causa num possit reuocari? 105. IV  
 - - requisita eius ib.  
 - propter nuptias quid? III. XV  
 - quo modo differat a legato et fideicommissio? 106. V  
 - inter uiuos conuentionalis quid producat? 106. VI  
 - realis quando actis infinuanda? 107. VII  
 - - quando non? 107. VIII  
 - - quando possit reuocari? 108. IX  
 - - quid requirat? 107. VI  
 - - quotuplex sit? 107. VII  
 - - relata et remuneratoria 110. XIII  
 - inofficiosa quando reuocari queat? 110. XII
- Dos quid et quotuplex?** III. XIV
- Dotalia bona num ab uxore possint alienari?** 115. VI
- Dotalitium quid?** 112. XVII
- Dotis dominium ad quem iure sax. pertineat?** III. XIV
- E**
- Edicta magistratum** 6. X  
 - praetorum et aedilium Rom. 6. XI
- Emancipatio quotuplici modo contingat?** 15. VIII. seqq.
- Emphyteusis quid?** 244. I  
 - num ad eam scriptura requiratur? 244. II  
 - quando soluatur? 244. III
- Emtio uenditio quid?** 239. II  
 - requirit pretium iustum 239. III  
 - differt a permutatione 239. II  
 - pacta

# INDEX RERVM

- pacta illi adici solita quae? 240. VI
- Exceptio non numeratae pecuniae quando admit- tendae? 225. XI. seqq.
- Excusatio a tutela 59
  - ius circa eam hodie- rum 62. XXV
  - - Rom. 62. XXIV
- Extussonis seu ordinis be- neficium quid? 234. V
- Exhereditatio quid? 159. I
  - causae eius legitimae et minus legitimae 162. VIII. seqq.
  - - debent exprimi 164. XIV
  - quae circa eam actio- nes? 166. XX. seq.

## F

- Falcidia lege num tollatur legatum? 183. XXXI. seqq.
- eadem lex quando cesset? 184. XXXV
- Falsum quo modo punien- dum? 271. VIII
- Familiae ius 19
- Feudum ecclesiae quando usucapiatur? 101. VII
- Fideicommissum quid et quotuplex? 175. II
  - quo modo differat a legato? 175. III
  - num testes requirat? 184. XXXVI
  - quo modo probau- dum? 184. XXXVI
- Fideiussio quid requirat? 233. II
  - quo modo fiat? 235. IX

- Fideiussor indemnitate quis? 234. IV
  - quae illi dentur actio- nes? 235. VIII
  - quis? 233. I
  - differt ab expromis- fore 233. III
  - succedaneus quis? 234. IV
- Fideiussori num detur ce- dendarum actionum ex- ceptio? 235. VII
- Filiifamilias qui? 22. X
  - num ex mutuo natura- liter obligentur? 224. VIII
- Fiscus succedit ab intestato 200. XXXVII
- Fluminum usus ad quem pertineat? 75. VIII
- Foetura quid? 88. XXI
- Fratres eorumque liberi quando et quo modo ab intestato succedant? 193. XVII. 194. XXI. seqq.
- adoptiui an succedant ab intestato? 197. XXIX
- Fratris sponsam num et quando ducere liceat? 37. XXIX
- Fructus quotuplices? 95. XLVI
  - quis percipiat? 95. XLV
- Fundum dotalem an mari- tus alienare queat? 116. VIII
- Furtum manifestum quid? 256. III.
  - quae hinc actiones? 256. II

**I N D E X**

**R E R V M**

- Furtum** quibus modis puniatur? 257. VI. seqq.
- quid et quotuplex? 256. I. 257. IV
- simplex quid? 257. V
- uiolentum quid? 257. IV

**G**

- Gerada** cui competat? 201. XXXVIII
- Gradus** prohibiti et non prohibiti in contrah. nuptiis 36. XVIII. seqq.

**H**

- Habitatio** quid? 136. XXII
- quando pereat? 136. XXIII
- Heergewetta** ad quem pertineat? 201. XXXVIII
- Heredis** institutio 151. I
- quotuplex? 153. VII
- substitutio quid? 156. I
- obligatio 203. IV
- Hereditarium ius** quid et quotuplex? 143. I
- Hereditatis pars**, uno deficiente ex pluribus, cui accrescat? 152. VI
- partes quot? 152. IV
- acquisitio et omissio quid et quot? 202. I. II
- Heres extraneus** quis? 155. XIV
- sub qua conditione institui queat? 154. XI
- quando hereditatem acquirat et ad quos transfundat? 203. III

- in re singulari 152. V
- necessarius quis? 155. XIV
- quis possit institui? 151. II. seqq.
- quot institui heredes possint? 152. IV
- suus quis? 155. XIV
- sub qua conditione possit institui? 154. XI
- Homicidae** quo modo puniantur? 271. VII
- Homines proprii** differunt a seruis romanis 18. XX
- Hypotheca** quid? 125. I
- quotuplex? 125. II. 126. IV
- tacita num ualida? 126. III
- conuentionalis an legitima? 126. V
- extraiudicialis num ualida? 125. III
- actio qualis exinde? 127. VII

**I**

- Illegitimi a principe** restituendi 41. I. seqq.
- Inaedificatio** est modus acquirendi 93. XL. seqq.
- Incestus** poena 38. XXIV
- Ingenui** qui? 15. IX
- manent christiani a barbaris capti 17. XVIII.
- Iniuria** quid? 263. I
- quotuplex? 263. II
- num committatur sine animo iniuriandi et dolo? 263. III
- Iniuria**

. INDEX R E R V M

- Iniuria**, actio quibus inde  
competat? 264. IV  
- remedia contra eam  
264. V  
- quando tollatur et prae-  
scribatur? 264. VI  
**Insulae** quibus cedant? 89.  
XXIV. et XXV  
**Interdictum Vtrubi et Vti**  
possidetis? 124. IX  
**Interpretatio legum in ge-**  
nerè quid? 11. XXVI  
- regulae eiusdem, her-  
meneuticae dictae 11.  
XXVII. XXVIII  
- usualis quid? 12. XXX  
- authentica quid? 11. XXIX  
**Inuentio** 87. XIX  
**Iter** quid? 129. IV  
**Iura coniugum eorumque**  
limites 38. XXV. seqq.  
- manumittentium in li-  
bertos 17. XXIII  
**de Iure et Iurisprudèntia**  
in genere 3  
- familiae 19  
- personarum 13  
- rerum 72  
**Iuris peritus quis?** 10. XXIII  
**Iurisprudèntiae romano-**  
germanicae naevi unde?  
9. XIX. seqq.  
- origo 9. XIX  
**Iuris sui uel alieni homines**  
53. I  
- est uinculum 206. V  
**Ius ad rem** quid? 205. I  
- allinagii quid sit? 20.  
VI
- Ius alienandi cui competat, et**  
quibus non? 115. III. seqq.  
- baiuuariorum 7. XIV  
- canonicum 8. XVIII  
- ciuile quid? 5. IX  
- . uniuersale 4.  
- ciuium a Romanis qui-  
bus concessum? 19. I  
- diuinum particulare. 4.  
VII  
- . . positium quid? 4. VI  
- . . quottuplex? 4. III  
- domini quid? 114. I  
- francicum seu salicum  
7. XIV  
- gentium 6. IX  
- hereditarium quid et  
quottuplex? 143. I  
- humanum 5. IX  
- in re num in LL. ita  
dicatur? 78. I  
- . . quales hinc actiones?  
78. II.  
- . . quid? ibid.  
- . . quot eius species?  
79. III. IV  
- iustinianaeum 8. XVIII  
- legitimi cui compe-  
tat? 41. I. seqq.  
- longobardicum 8. XVIII  
- naturae 4. V  
- nascendi 131. VIII  
- priuatum 4. V  
- publicum uniuersale ib.  
- quid? 3. I  
- quottuplex? 4. II. seqq.  
- saxonicum feudale  
8. XV  
- . . uetus 7. XIV

# INDEX RERVM

**Ius flauicum** 8. XV  
 - sueuicum siue aleman-  
 nicum 7. XIV  
 - uniuersale quid et quo-  
 tplex? 4. IV  
 - iustitia quid? 10. XXIV  
 - quotplex? 10. XXV  
**Iustus quis?** 10. XXIII

## L

**Laeliae maiestatis crimen**  
 quomodo puniatur? 270. IV  
**Latrocinium quo modo pu-  
 niatur?** 271. VII  
**Legatum a creditore debi-  
 tori debitum** 177. X  
 - quid si creditori a de-  
 bitore? 177. XI  
 - si eadem res a duobus  
 legetur? 176. VIII  
 - quae res possint legari?  
 175. IV  
 - - num fructus nascituri?  
 177. IX  
 - - num heredis res. et  
 aliena? 175. V  
 - - num legatarii? 176. VI  
 - - num oppignorata?  
 176. VII  
 - quas actiones det? 180.  
 XXII. XXIII  
 - dotis quando peti possit?  
 178. XIII. XIII  
 - an error commissus in  
 testamento uiet? 179.  
 XVIII. XIX  
 - quibus modis extingua-  
 tur? 181. XXV. seqq.  
 - facti 178. XV

- a fideicommissio quo mo-  
 do differat? 175. III  
 - generis 178. XVI  
 - - optimum eligi num  
 possit? 179. XVII  
 - sub modo et conditione  
 relictum 179. XX  
 - quid? 174. I  
 - quando uindicari queat?  
 180. XXIV  
**Leges Germanorum dome-  
 sticae particulares** 7. XV  
 - - uniuersales 8. XVI  
 - - exoticae 8. XVI  
 - - particulares in genere  
 7. XII  
 - - uniuersales ibid.  
 - perpetuae 4. V  
 - temporariae ibid.  
 - Iudaeorum ciuiles 5. VII  
 - - ecclesiasticae ib.  
 - - priuatae et publicae  
 5. VIII  
 - - typicae ibid.  
 - - quatenus nos obstrin-  
 gant? ibid.  
 - Romanorum regiae 6. XI  
**Legitima quid?** 160. II  
 - quibus debeatur? 160. III  
 - quantitas eius 160. IV  
 - sub quo titulo relin-  
 quenda? 161. VI  
 - quae detur heredi actio  
 intuitu eius? 162. VII  
**Legitimandi ius cui com-  
 petat?** 41. I. seqq.  
**Legitimati quatenus succe-  
 dant ab intestato?** 197.  
 XXVIII

Legiti-

# INDEX RERVM

<p><b>Legitimatio</b> 41</p> <p>- eius effectus 43. V</p> <p><b>Legum interpretatio, uide interpretatio.</b></p> <p><b>Lex Aquilia, actio competens ex ea</b> 261. II</p> <p>- - quotuplex haec actio? 262. V</p> <p>- - capita eius quot? 260. I</p> <p>- - eius autor ibid.</p> <p>- - conueniri, num ex ea possint infans et furiosus? 261. III</p> <p>- - - num heredes? 262. IV</p> <p>- Cornelia 271. VI</p> <p>- Iulia 270. IV</p> <p>- naturae 4. V</p> <p>- - - quid comprehendat: ib.</p> <p><b>Liberi legitimi et illegitimi quinae?</b> 14. V.</p> <p>30. I. 41. I</p> <p>- quomodo ratione legitimae computandi? 161. V</p> <p><b>Liberi homines</b> 13</p> <p><b>Liberis legitimis et legitimatis num et quatenus succedant parentes?</b> 193. XIX. XX</p> <p><b>Libertas quid?</b> 15. VIII</p> <p><b>Libertus ingratus in seruitutem reuocari poterat</b> 17. XV</p> <p><b>Locatio conductio quid?</b> 241. I</p> <p>- operae honestioris quid? 241. II</p> <p>- quae inde actio? 243. VII</p> <p style="text-align: center;"><b>M</b></p> <p><b>Mandatum quid et quotuplex?</b> 248. I</p>	<p>- rei turpis nullum 248. II</p> <p>- quomodo puniatur? 249. III</p> <p>- exacte expediendum a mandatario 249. IV</p> <p>- a commendatione et consilio differt 249. V</p> <p>- quando soluatur et quae hinc actio? 249. VI</p> <p><b>Manumissi</b> 16. XIII</p> <p><b>Manumissio quid?</b> 16. XII</p> <p>- licita 17. XV</p> <p>- illicita 17. XVI</p> <p><b>Maris usus cui competat?</b> 75. VIII</p> <p><b>Maritus quid ex hereditate uxoris acquirat?</b> 199. XXXV</p> <p><b>Matrimonium inter quas personas prohibitum sit?</b> 34. XIV. seqq.</p> <p>- subsequens num legitimatiōni liberorum sufficiat? 41. II</p> <p><b>Methodus iustinianea cur retinenda?</b> 12. XXXI</p> <p><b>Mora num praestanda?</b> 221. XVI</p> <p><b>Mutuū quid?</b> 222. I</p> <p>- dare qui possint et accipere, uel non? 223. IV</p> <p>- probari quo modo debeat? 225. X</p> <p>- - num sola confessione debitoris? ibid.</p> <p>- actio quae inde detur? 227. XVI</p> <p>- quo modo restituendum? 227. XV</p> <p style="text-align: center;"><b>S 5</b></p> <p style="text-align: right;"><b>N Na-</b></p>
---	--

# INDEX RERVM

## N

- Natiuitatis tempus legitimum 14. V  
 Naturalisatio quid? 20. IV  
 Nobilitas num transeat in adoptatum? 47. X  
 Noxa quid? 266. VI  
 Numeratio pecuniae in mutuo ab actore probanda 226. XII  
 Nuptiae contrahi quando possint? 30. I  
 - praecedere eas debent  
 proclamatio et copula sacerdotalis 31. II  
 - quid? 31. III  
 - prohibendi ab iis qui? 33. VII. I. seq.  
 - inter personas religionis diuersae num permit- tendae? 32. VIII  
 - secundae num & quan- do contrahi possint? 32. VI  
 - serui et peregrini an iure Rom. eas contrahere que- ant, et quo cum effectu? 32. VII

## O

- Oblatio curiae modus legiti- timandi 41. II  
 Obligatio quid? 206. IV  
 - quotuplex? 206. VI  
 - unde oriatur? 205. II  
 - dandi aut faciendi 237. VII  
 - mixtae 207. VII

- naturalis quotuplex? 207. VIII  
 Obseruantiae an ius consti- tuant? 10. XXI  
 Occupatio modus acquiren- di dominium 85. XI  
 Omitti hereditas cur et quando soleat? 203. IV

## P

- Pacis publicae fraetae cri- men quo modo puniatur? 271. IX  
 Pacifici pro altero num quis possit? 238. IX  
 Pactum quid? 209. I  
 - a contractu num diffe- rat? 209. II  
 - circa hereditatem acqui- sitium 143. III  
 - - conseruatium 144. IV  
 - - renunciatiuum 144. V  
 - - num ualeat de tertii hereditate? 144. VI  
 - - quotuplex? 143. II  
 - legitimum quid et quo- tuplex? 211. V  
 - nudum quid? 210. III  
 - non - nudum quid? 210. IV  
 - actiones hinc competen- tes 211. V. seqq.  
 Paraphernalia bona num ab uxore possint alie- nari? 115. VI  
 Parricidium quo modo pu- niatur? 271. VII  
 Partus tempus legitimum 14. V  
 Pascendi

# INDEX RERVM

- Pascendi ius** 131. VIII  
**Pauperies quasi delictum**  
 quid? 266. VI  
**Peculatus poena** 271. X  
**Peculium quid?** 117. IX  
 - quotuplex? 117. X  
 - castrense quid? 117. XI  
 - disponendi de eo cui  
 competat facultas? 117.  
 XI. seqq.  
 - quasi castrense quid?  
 118. XII  
 - profectitium quid? 118.  
 XIII  
 - aduentitium quid et  
 quotuplex? 117. X. 118.  
 XIV  
**Peregrinus quis?** 20. III  
**Periculum rei uenditae ad  
 quem pertineat?** 240. IV  
**Permutatio quid?** 223. II  
**Pictura modus acquirendi**  
 94. XXXXIII  
**Pignus, actio quae inde?**  
 232. XIII  
 - ab hypotheca quo modo  
 differat? 231. XI  
 - quid? 126. VI. 231. X  
 - quando restituendum?  
 231. XII  
**Plebiscita** 6. X. et XI  
**Poenitere num hodie liceat  
 contrahentibus?** 251. V  
**Pollicitatio quid?** 209. I  
**Possessio quid?** 122. I  
 - quotuplex? 123. IV. V  
 - requisita eius 122. II  
 - continua necessaria ad  
 usucapionem 103. XII  
 - actio quae hinc? 124. X  
**Possessorium summarissimum**  
 123. VI  
 - ordinarium 124. VII  
 - qua ratione acquiratur?  
 124. VIII.  
**Potestas patria quotuplex?**  
 21. VII  
 - - quot modis acquiratur?  
 24. XII. 44. I  
 - - hodie in quo consti-  
 tat? 22. IX  
 - - ciuilis romana num  
 sublata? 21. VIII  
 - - quibus modis solua-  
 tur? 48  
**Praescriptio immemorialis  
 quid?** 102. IX  
**Pretium pro re uendita  
 quando soluendum?**  
 240. V  
**Promissio sub conditione  
 num ualida?** 236. III.  
 - sub conditione negatiua  
 237. VI  
 - in diem certum  
 quid producat? 237. V. VI  
 - facti alieni quantum ob-  
 stringat? 238. VIII  
 - unius rei, postulatis plu-  
 ribus facta 237. IV  
**Proprii homines qui?** 18. XX  
**Pupilli contrahere num ua-  
 lide queant?** 66. XXXV  
 - iudicem tatori  
 praestare tenentur 69.  
 XLIII  
 - an et in quantum obli-  
 gentur? 65. XXXIV. seqq.

Q Quasi



# I N D E X R E R V M

## Q

- Quasi contractus quid? 252. I  
 - species nonnullae 252. II. 253. VI  
 - actiones quae hinc? 252. III. seqq.  
 Quasi delictum quid dicatur? 265. I  
 - species eius 265. II. seqq.  
 - actiones quae inde? 266. VII. seqq.  
 Querela fratris inofficiosa num euertat testamentum? 165. XVI.  
 - quando cesset? 165. XVII

## R

- Rapina quid? 259. I  
 - rei propriae quo modo puniatur? 259. II  
 - actio quae hinc oriatur? 259. I  
 - poena eius 260. III  
 Raptor quo modo puniatur? 271. IX  
 Regalia num a subditis praescribantur? 102. IX  
 Renunciatio iurata, respectu mutui, quid efficiat? 225. IX  
 Reperandarum crimen quo modo puniatur? 272. XI  
 Rerum diuisio 72  
 - iure iustiniano 74. VII  
 - dominium et modi id acquirendi 80  
 - ius 78  
 Res in bello captae et alias

inuentae cui cedant? 87. XVIII. XIX

- ciuitatis 73. II  
 - corporales et incorporeales 77. XXI  
 - ecclesiae immobiles quando usucaptae dicantur? 101. VII  
 - fisci, quo tempore? 102. VIII  
 - fungibilis quid? 222. II  
 - immobiles num deponantur? 230. VII  
 - nullius, communes, quae? 72. I. 74. V  
 - reipublicae quae? 73. III  
 - de his ea et princeps disponunt 73. IV  
 - sacrae, sanctae et religiosae 74. VI  
 - qua ratione fiant? 75. IX. seqq.  
 - non usucapiuntur 102. X  
 - ui ablatae ut et pupilli num usucapiantur? 102. 103. X  
 - uniuersitatis 73. III  
 Responsio ex interuallo an obliget? 236. II  
 Reuocatoria actio num detur? 109. X. XI

## S

- Sacrilegii poena 272. X  
 Scriptura cui cedat? 49. XLIII  
 Senatusconsulta 6. X. et XI  
 Senatusconsultam Macedonianum 224. VI  
 - unde dictum? 223. V  
 - aduersus cambium an opponi possit? 224. VII  
 Serui-

# INDEX RERVM

- Seruitus quid?** 16. X. 128. I  
 - **quotuplex?** 16. XI. et  
   128. 129. I. II. seqq.  
 - **uenit ex pacto** 16. XI  
 - **altius tollendi** 132. XI  
 - **ferendi oneris** 131. X  
 - **fluminis recipiendi** 133.  
   XIV  
 - **lunium** 132. XII  
 - **stilitidii** 132. XIII  
 - **personarum inter christi-**  
   **anos non obtinet** 17. XVII  
**Seruitutes, quas actiones**  
**producant?** 139. XXX.  
   140. XXXII  
 - **qua ratione amittantur?**  
   141. XXXV. seqq.  
 - **a quo constituentur?**  
   137. XXVI  
 - **quo modo?** 137. XXIV.  
   seqq.  
 - **rusticae** 129. IV. seqq.  
 - **urbanae** 131. X. seqq.  
**Seruus quis?** 16. XI  
 - **differt ab homine pro-**  
   **prio,** 18. XX  
 - **eorum numero habentur**  
   **barbari captiui** 18. XIX  
 - **talis non est mercede**  
   **conductus** 18. XXII  
**Societas quid et quotuplex?**  
   246. I  
 - **sine lucri communicati-**  
   **one num subsistat?** 246. II  
 - **actio inde oriunda, et qua-**  
   **lis culpa praestanda?** 247.  
   VII  
 - **ad heredes num transf-**  
   **eat?** 247. IV  
 - **mercatorum qualis?** 246.  
   III  
**Specificatione acquiritur**  
   91. XXX  
**Speculum saxonicum quid**  
   **complectatur?** 8. XV  
**Sponsalia quid?** 25. I.  
 - **requirunt testium prae-**  
   **sentiam** 25. II  
 - **consensum contrahen-**  
   **tium** 25. II  
 - **parentum** 25. III  
 - **clandestina quid?** 26. IV  
 - **conditionata quam uali-**  
   **da?** 27. VII. seqq.  
 - **contrahere qui possint**  
   **qui minus?** 26. V  
 - **distinctio eorum de prae-**  
   **senti et futuro an adae-**  
   **quata?** 27. VI  
 - **exceptiones contra ea-**  
   **dem quae dentur?** 29. XIII  
 - **ex sponsalibus qualis**  
   **oriatur actio?** 28. XI  
 - **bina quem habeant effe-**  
   **ctum?** 28. X  
 - **non tolluntur sola uo-**  
   **luntate mutua** 29. XII  
**Spurii ex eadem matre quo**  
   **modo succedant ab inte-**  
   **stato?** 179. XXX  
**Stipulationes an hodie den-**  
   **tur?** 236. I  
**Status hominis quid et quo-**  
   **tuplex?** 13. I. seqq.  
 - **quotuplex iure rom.**  
   15. VII  
 - **ratione aetatis** 15. VI  
 - **natiuitatis** 14. IV  
   **Status**

# INDEX R. E R V M

- Status hominis ratione sexus** 14. III
- familiae 20. VI
  - naturalis et praeternaturalis, seu aduentitius 13. XI
- Substitutio heredis quid?** 156. I
- quibus casibus fieri queat? 156. III, seqq.
  - quasi pupillaris siue exemplaris 158. VII
  - actio qualis contra eam? 157. VI
- Successio ab intestato quando obtineat?** 186. I
- quo modo deferatur? 201. XXXIX, seqq.
  - adoptiui quando succedant? 190. X
  - ascendentes quando? 191. XIII
  - descendentes num succedant? 187. II
  - quid si descendentium alii sint primi gradus alii ulterioris? 189. VIII
  - num emancipati? 188. IV
  - an haeretici? 189. VII
  - legitimati qua ratione? 189. IX
  - num legitimi? 187. III
  - matrimoniis ex diuersis nati quomodo? 188. V
  - num nascituri? 188. VI
  - naturales et spurii quomodo? 190. XI
  - num nota peculiari natura? 191. XII

- quid si parentes diuersi gradus? 192. XIV
- si in pari gradu eodemque remotiori? 192. XV
- ex pacto 143

## T

- Temporis lapsus ad usucapionem requiritur** 100. V
- Testamentum quid?** 145. I
- quotuplex? 146. IV
  - origo eius 145. I
  - condere qui possunt? 146. III
  - qui minus? 145. II
  - destitutum 170. VIII
  - extraiudiciale et priuatum 146. VI
  - inofficiosum quid? 162. VII
  - eius uariae species 164. XIV, seqq.
  - irritum 169. VI, seqq.
  - iudiciale 146. V
  - nullum seu iniustum 167. I
  - nuncupatiui et mystici requisita 147. VIII, seqq.
  - ruptum quando dicatur? 167. II, seqq.
  - solenne quid requirat? 147. VII
  - minus solenne quibus casibus sit ualidum? 149. I, seqq.
  - testes qui admittendi in eo condendo? 147. X, seqq.

Thesau.

# INDEX R E R V M.

**Thesaurus inuentus cui acquiratur?** 96. XLVII

**Titulus necessarius ad usucapionem** 100. IV

- quid? 97. L

**Transactio in quo consistat?** 96. XLVIII

- a quo fieri debeat? 97. XLIX

- actio quae inde? 98. LI

- iure saxonico qua ratione fieri debeat? 97. LI.

- quotuplex? 98. LII. seq.

**Trebellianica quid et cui competat?** 158. XXXVII. seq.

**Tutela quotuplex?** 53. II

- testamentaria a quibus constituatur? 54. III

- - quotuplex? 54. IV

- dativa quando locum inueniat? 56. VII. 58. XIII

- deferenda prae aliis quibus? 56. VIII. 57. XI

- - in feudis quibus? 58. XII

- - an et quando matri et auiae? 56. IX. 57. X

- qui excusentur et liberentur ab ea suscipienda? 60. XVII. seqq.

- legitima quando locum inueniat? 55. VII

- qui prohibeantur ab ea? 60. XVI

- quibus modis finiatur atque expiret? 69. XLV. seqq.

**Tutor testamentarius num**

ab Electoribus dari queat? 55. VI

- quibus dari possit? 55. V

**Tutores administrare quando dicantur?** 65. XXXI

- quando auctoritatem praestare? 67. XXXVIII

- confirmandi a iudice? 62. XXVI

- dari qui possint? 59. XIV. seq.

- declinare an possint curam? 61. XXII

- - et quo modo? 61. XXIII

- dolum et culpam latam praestare tenentur 68. XLI

- inuentarium conficere debent 64. XXIX

- iuramentum an ab iis exigendum? 63. XXVII

- rationem reddere tenentur 67. XL

- quam ob rem remoueantur? 70. XLVII

- satisficere num teneantur? 63. XXVIII

- quales usuras praestent? 68. XLII

- contra eos quae detur actio pupillis? et uice uersa 96. XLIV

## V

**Venatio cui competat?** 75. VIII. 85. XII. seqq.

**Veneficii poena** 271. VII

Via

# INDEX RERVM

<p>Via quid? 130. VI  Vindicatio rei quid? 120. XVIII  - quando ualida? 121. XXII  Vis publica et priuata quo modo puniatur? 271. IX  Vnio prolium quid? 47. XI  Votum quid? 209. I  Vfucapio quid? 99. II  - requisita eius 99. III. fqq.  - num ufucapiantur res sacrae et religiofae? 102. X  - ui ablatae ut et pupilli? ibid.</p>	<p>Vfus quid? 135. XX  Vfufuctus quid et quotuplex? 134. XVI  - qualis hic culpa praestanda? 134. XVIII. feq.  - quaſi ufufuctus quid? 134. XVII  Vxor qua ratione ab interſtato ſuccedat? 199. XXXIII. feq.</p>
--	--

## W

Weichbildum quid? 8. XV



## ERRATA POTIORA:

Pag. 4. lin. 14. lege *reuelationem*. p. 7. l. 7. *domesticae*. p. 9. l. 19. *mediatarum*. p. 74. l. 19. *inferre*. p. 79. l. 3. *dominium*. p. 86. l. 14. *in fundo*. p. 105. l. 8. *actum*. p. 129. l. 7. *ſit*. p. 154. §. XI. l. 4. poſt uerba: *digellarum iure*; apponantur: *obtinuiſſe, non negauerim. Iure nouo*. p. 157. l. 1. *inſtitutus*. p. 160. l. 3. *inofficioſi*. p. 169. l. 15. *decennium*. p. 187. l. 4. *ad ſcendentes, dein ad aſcendentes*. p. 196. §. 27. l. 2. *civili Imperii*. p. 215. §. 1. l. 6. lege: *lib. II. tit. 6. §. 4. ſqq.* lin. ult. *SCto*. p. 219. §. XI. l. 2. *praestari* p. 233. l. 2. §. 1. *dantur*. p. 247. l. 18. *praestiterit*. p. 249. l. 3. *occidat*. p. 270. l. 17. *delicta*.

